

”Tämmöinen murrettu, sorrettu ihminen”

- Lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sosiaalityöntekijän kohtaamisessa

Jutta Toikka
Y2301927
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Lapin yliopisto
Syksy 2024

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Tämmöinen murrettu, sorrettu ihminen” -Lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sosiaalityöntekijän kohtaamisessa

Tekijä: Jutta Toikka

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työnlaji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 73 + 1 liite

Vuosi: Syksy 2024

Tiivistelmä

Naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta on Suomessa merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Jokaisella sosiaalialan sektorilla tavataan lähisuhdeväkivallan uhreja, mutta ymmärrys sensitiivisestä aiheesta saattaa vaihdella sen mukaan, kuinka paljon näitä kohtaamisia on. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sosiaalityöntekijän tai muun sosiaalialan ammattilaisen kohtaamisessa. Tutkielma on toteutettu laadullisena tutkimuksena ja aineisto kerätty haastatteleamalla kuutta lähisuhdeväkivaltaa kokenutta naista, jotka ovat tavanneet jossain palvelussa sosiaalityöntekijän tai muun sosiaalialan ammattilaisen. Kohtaamisia eri palveluissa on ollut 17. Tieteenfilosofisena teoriana tutkielmassa on hermeneuttis-fenomenologinen tutkimusstrategia ja se sijoittuu sukupuolittuneen väkivallan tutkimuskenttään.

Kohtaamiset sosiaalityöntekijöiden kanssa ovat jättäneet naisille kokemuksen, etteivät he ole tulleet kuulluiksi. Kuulluksi tulemattomuuden kokemukseen on saattanut vaikuttaa, ettei tapaamisella ole ollut mahdollisuutta olla ilman väkivallan tekijää, työntekijän ammatillinen mallitarina on ohjannut vahvasti hänen suhtautumistaan tilanteeseen tai eri osapuolten etujen ristiriidat ovat estäneet työntekijää näkemästä todellista tilannetta. Muiden sosiaalialan ammattilaisten, kuten väkivaltatyön erityisosajien kanssa, kokemus kuulluksi tulemisesta on toteutunut. Näitä kohtaamisia on yhdistänyt se, ettei väkivallan tekijä ole ollut samassa tapaamisessa, tapaamiselle ja suhteelle on ollut riittävästi aikaa ja työntekijällä on ollut osaamista lähisuhdeväkivaltailmiön eri puolista. Kohtaamisen kokemukset ovat vaikuttaneet naisten selviytymisen kokemukseen. Naiset kuvasivat olevansa selviytymisen polulla jossain kohtaa, vaikka eivät vielä perillä olisikaan. Sosiaalityöntekijän tapaamiset ovat aiheuttaneet toissijaista sosiaalista haavoittumista ja vieneet selviytymisen polulla taaksepäin. Myös vaatimus olla tekemisissä väkivallan tekijän kanssa vaikeutti toipumista. Toisaalta taas hyvät kohtaamiset olivat auttaneet naisia ja palauttaneet kokemuksen toimivuudesta. Ammatilliset mallitarinat saattavat ohjata ammattilaista siinä, ottaako hän väkivallan asiakkaan kanssa puheeksi. Jos palvelusta puuttuvat yhteisesti sovitut toimintamallit väkivallan puheeksi ottamisesta ja käsittelystä, saattaa työntekijä ohittaa väkivallasta kysymisen tai uhrin yritykset kertoa väkivallasta. Tutkielma osoittaa, että lähisuhdeväkivaltailmiön ymmärrystä on lisättävä eri sosiaalialan sektoreille. Lisäksi sosiaalityöntekijät ja muut sosiaalialan ammattilaiset tarvitsevat lisää osaamista kohtaamisen merkityksestä asiakkaan hyvinvoinnin kannalta.

Tutkielmaan liittyviä pääkäsitteitä ovat: *naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta, eron jälkeinen vaino, kohtaamisen merkitykset sosiaalityössä, kuulluksi tuleminen, selviytyminen, äitiys, ammatilliset mallitarinat, coping, encounter.*

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Lähisuhdeväkivalta.....	4
2.1	Lähisuhdeväkivallan määritelmä	4
2.2	Irtaantuminen väkivaltaisesta suhteesta ja lähisuhdeväkivallan seuraukset	6
3	Kohtaaminen sosiaalityössä	12
3.1	Sosiaalityön professio	12
3.2	Suhdeperustainen työ	15
3.3	Väkivallasta selviytymisen näkökulmat.....	20
4	Tutkimuksen toteuttaminen.....	25
4.1	Tutkimuksen tehtävä ja tavoite	25
4.2	Tutkimusaineisto ja aineiston keruu.....	26
4.3	Aineiston analyysi	29
4.4	Tutkimuseettiset kysymykset.....	36
5	Kuulluksi tulemisen kokemus.....	39
5.1	En kokenut tulleeeni kuulluksi.....	39
5.2	Tapaamisen vaikutukset	51
5.3	Kokemus kuulluksi tulemisesta.....	56
5.4	Selviytyminen lähisuhdeväkivallasta	58
6	Tutkimuksen johtopäätökset ja pohdinta	63
	Lähteet.....	74
	Lait	80
	Liitteet	81

1 Johdanto

Naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta on Suomessa merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, joka vaikuttaa suoraan ja välillisesti lukuisiin perheisiin. Tutkimusten mukaan joka kolmas nainen joutuu Suomessa jossain vaiheessa elämäänsä lähisuhdeväkivallan uhriksi. Lähisuhdeväkivalta koskettaa kaikkia yhteiskuntaluokkia, ja vaikutukset saattavat ulottua sukupolvien yli. (Attila ym. 2021, 3; Keski-Petäjä & Attila 2021, 8; Laitinen, Nikupeteri & Chang 2024, 55–56.) Lähisuhdeväkivalta ja parisuhteessa tapahtuva väkivalta erottuvat muista väkivallan muodoista siinä, että väkivallan tekijä on uhrille läheinen ihminen. Tämä seikka tekee siitä entistä kokonaisvaltaisemmin uhria rikkovaa. Ihminen, jonka tulisi olla turvallinen ja paikka, jossa tulisi olla turvassa, ovatkin pelottavia ja aiheuttavat turvattomuutta. (Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 2014/1354, 4 §; THL n.d.) Lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ei aina ole uhrin helppoa tunnistaa, jolloin myös avun pyytäminen on vaikeaa tai mahdotonta (Marttala 2011, 40; Ojuri 2004, 193). Kynnys pyytää apua nousee, jos uhrilla on kokemus, ettei apua ole pyydettyä saanut, tai uhkaa on vähätelty (Manninen n.d.). Lähisuhdeväkivallan uhrin selviytymisen kannalta on tärkeää, että jokin virallinen taho tunnistaa ja määrittelee teot väkivallaksi (Marttala 2011, 41–42, 47; Ojuri 2004, 167; Väänänen 2011, 119). Sosiaalityön kentällä tavataan joka palvelussa lähisuhdeväkivallan uhreja. Osa ammattilaisista kohtaa uhreja usein, mutta osa vain harvoin. Jos näitä kohtaamisia on vain satunnaisesti, voi riskinä olla, ettei ammattilaisella ole riittävää osaamista ja tietoa lähisuhdeväkivallan uhrin kohtaamisesta. Ammattilainen ei aina osaa kysyä väkivallasta tai saa tehtyä kohtaamisesta niin turvallista, että asiakas uskaltaisi itse kertoa kokemuksistaan. Lähisuhdeväkivallan uhri on erityisen herkkä huomaamaan ammattilaisen tapaa kohdata hänet (Ojuri 2004, 158–159). Jos ammattilaisella ei ole tarpeeksi ymmärrystä ilmiöstä, tai riittäviä taitoja kohdata sensitiivinen aihe, voi se olla uhrin selviytymisen kannalta haitallista.

Sukupuolen lisäksi oman erityispiirteensä lähisuhdeväkivaltaan ja siitä selviytymiseen ja avun hakemiseen tuo lasten olemassaolo perheessä. Jos perheessä ei ole lapsia, on lähisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen mahdollista hakea tukea vain omasta lähtökohdastaan käsin, eikä ulkoapäin tule vaadetta olla väkivallan tekijän kanssa yhteydessä. Uhrin on myös mahdollista hakea itselleen apua väkivallan tekijän tietämättä siitä. Jos taas perheessä on lapsia,

säilyy yhteys entiseen puolisoon eron jälkeen jaetun vanhemmuuden kautta. Myös yhteiskunta asettaa toisenlaiset merkitykset ja arvolutauksen sille, miten eronneiden puolisoitten tulee olla toisiinsa yhteydessä. Väkivallan uhrin on otettava oman avun hakemisessa huomioon, että yhteydenotto saattaa mennä väkivallan tekijän tietoon, jos huoli perheestä on lastensuojelullinen, kuten se perheväkivaltatilanteissa saattaa usein olla. (Nikupeteri 2016, 146.) Nämä seikat tuovat lähisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kohtaamiseen sosiaalityöntekijän kanssa oman leimansa.

Selviytyminen lähisuhdeväkivallasta on moniulotteinen prosessi, johon vaikuttaa useita eri tekijöitä. Viranomaisen tarjoama apu edustaa näistä vain yhtä. Yksilön omat henkilökohtaiset ominaisuudet, aikaisemmat elämän kokemukset, ikä sekä läheisten ja vertaisten tuki ovat vähintään yhtä tärkeitä palasia. Selviytymisen prosessi ei usein kulje lineaarisesti, vaan siihen voi liittyä monenlaisia vaiheita ja myös kokemuksia siitä, että selviytymisen polulla joutuu taaksepäin. Kokemus selviytymisestä on subjektiivinen, eikä ulkoapäin voida määrittää, milloin ihminen on selviytynyt. Uhrin ei ole välttämättä itsekään helppoa sitä määritellä. Yhtenä selviytymisen määritelmänä pidetään koherenssia, eli eheyden kokemusta ja voimaantumista. (Ojuri 2004 55–56, 192; Uusivuori 2011, 165–166.)

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on tarkastella lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sosiaalityöntekijän tai muun sosiaalialan ammattilaisen kohtaamisessa. Ovatko naiset kokeneet tullessa kuulluiksi ja mikä on mahdollistanut, tai vaikeuttanut, kuulluksi tulemisen kokemusta. Lisäksi tavoitteena on selvittää, onko näillä kohtaamisilla sosiaalialan ammattilaisten kanssa ollut vaikutusta uhrin selviytymisen kannalta. Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä. Vaikka sukupuolten välisestä tasa-arvosta on puhuttu paljon ja sen eteen on tehty töitä, on naisiin kohdistuva väkivalta edelleen Suomessa merkittävä sosiaalinen ongelma (Istanbulin sopimus 2015/53, 5 §; Krug ym. 2005, 109; Marttala 2011, 37; Piippo 2022, 31; THL n.d). Lähisuhdeväkivalta on ilmiönä hyvin moninainen, ja yhteiskunnalliseen keskusteluun tarvitaan monenlaisia näkökulmia. Aihetta on tärkeää tarkastella eri toimijoiden ja kokijoiden kautta. Näkökulmien esiintuominen on tukena lähisuhdeväkivaltatyötä suunniteltaessa. On tärkeää, ettei missään vaiheessa ajatella, että ilmiöstä on keskusteltu tarpeeksi. Se mistä ei aktiivisesti pidetä ääntä, on vaarassa unohtua, koska yhteiskunnalliseen keskusteluun tulee jatkuvasti uusia puheenaiheita ja asioita, joihin on puututtava. Lisäksi tutkimustyön tulee seurata yhteiskunnallisia muutoksia, jotta aiheesta on joka ajassa saatavilla tuoretta tietoa. Ajattelen, että tutkielma voi olla merkityksellinen myös

siihen osallistuvien naisten kannalta. Tutkielmaan osallistumalla heidän on mahdollista tuoda esiin omia kokemuksiaan. Oman äänen esiin tuominen voi olla merkittävää toimijuuden kokemuksen kannalta.

Olen valinnut tämän pro gradu -tutkielmani aiheeksi, koska lähisuhdeväkivaltatyö kiinnostaa minua oman työni kautta. Olen tehnyt monessa eri sosiaalialan palvelussa töitä ilmiön ympärillä ja työskennellyt muun muassa poliisilaitoksella moniammatillisessa Ankkuritiimissä lähisuhdeväkivaltatyössä. Aihe linkittyy myös omaan elämäni, mikä tuo sen käsittelyyn minulle vielä erityisen merkityksellisen piirteen.

Tutkielma koostuu johdannon jälkeen teoreettisen taustan esittelystä. Avaan tässä osassa lähisuhdeväkivallan määritelmää ja mitä seurauksia väkivaltaisesta suhteesta irtautumiseen voi liittyä. Lisäksi kuvaan teoriaosuudessa, mitä merkityksiä kohtaamisella on sosiaalityön profession kannalta ja miten suhdeperustainen työ liittyy kohtaamisen käsitteeseen. Määrittelen myös selviytymisen näkökulmia. Teoriaosuuden jälkeen avaan tutkimustehtävän ja tutkimuksen tavoitteen pääluvussa metodologisia valintojani. Tämän luvun jälkeen kuvaan aineistoa ja aineiston keruuta, ja avaan aineiston analyysin polkua sekä tutkimuksen eettisiä näkökulmia. Pääluvussa viisi esittelen tutkielman tuloksia ja luvussa kuusi esittelen tutkielmani johtopäätökset ja reflektoin niitä.

2 Lähisuhdeväkivalta

2.1 Lähisuhdeväkivallan määritelmä

Väkivallan määrittelyyn vaikuttaa kulttuuri, uskonto ja se, mistä aikakaudesta käsin ilmiötä tarkastellaan. Esimerkiksi Suomessa lasten fyysistä kurittamista on alettu pitää väkivaltana vasta 40 vuotta sitten, jolloin se on tullut lakiin rangaistavaksi teoksi. Tätä ennen lasten kurittaminen fyysisesti on ollut suomalaiseseen kulttuuriin liittyvä normaali tapa kasvattaa lapsia. Myös sukupuolella on vaikutusta väkivallan kokemuksiin. Naisille oma koti on todennäköisin paikka joutua väkivallan uhriksi ja väkivallan tekijä on tyypillisesti naiselle läheinen ihminen. Mies taas joutuu väkivallan uhriksi tavallisimmin julkisella paikalla. (Istanbulin sopimus 2015/53 5 §; Krug ym. 2005, 109; Marttala 2011, 37; THL n.d.; Valtion sopimus 1991/60.) Usein väkivallasta puhuttaessa ajatellaan ensisijaisesti *fyysistä väkivaltaa*, koska se on väkivallan muodoista helpoimmin tunnistettavissa. Väkivallan muotoja on kuitenkin useita muitakin, kuten *henkinen väkivalta*, jolla tarkoitetaan muun muassa uhrin haukkumista, nolaamista tai mitätöimistä. Erityisesti lähisuhteessa tapahtuva henkinen väkivalta saattaa joskus olla uhrille jopa traumatisoivampaa, kuin fyysinen väkivalta, koska sitä on uhrin itsensäkin usein vaikea tunnistaa. Myös auttamisjärjestelmässä henkinen väkivalta ja sen vahingot jäävät helposti piiloon, koska konkreettisia merkkejä väkivallasta ei ole. Vastakkain saattavat olla ainoastaan uhrin ja tekijän kertomukset tapahtuneista. Uhrille henkinen väkivalta voi tarkoittaa oman minuuden murenemistä ja se voi musertaa uhrin mielenterveyttä niin, että normaalin ja epänormaalin suhde hämärtyy. Muita väkivallan muotoja ovat muun muassa *seksuaalinen väkivalta*, jolla tarkoitetaan raiskauksen lisäksi esimerkiksi kumppanin painostamista seksuaalisiin tekoihin. *Taloudellinen väkivalta*, jolla voidaan tarkoittaa tekijän pyrkimystä kontrolloida uhrin rahan käyttöä tai aiheuttaa tahallisesti tälle taloudellista vahinkoa. *Hengellisellä väkivallalla* tarkoitetaan tekoja, joissa uhria uhkaillaan tai kiristetään uskontoon tai hänen vakaumukseensa liittyvillä asioilla. Väkivalta voi liittyä myös kulttuuriin, jolloin puhutaan *kunniaväkivallasta*. Tällä tarkoitetaan tekoja, joilla pyritään kontrolloimaan uhria aiheuttamasta suvulle tai perheelle häpeää ja rankaisemaan tätä, jos perhe on kokenut tullessa häväistyksi. Väkivalta voi olla myös *pakottavaa kontrollia*, jolla tarkoitetaan pitkäkestoista, toistuvaa vakavaa henkistä väkivaltaa, missä tekijä kontrolloi uhrin toimintaa ja ajatuksia erilaisin toimin ja näin rajaa hänen itsemääräämisoikeuttaan. Tekijä saattaa esimerkiksi estää uhria liikkumasta kodin ulkopuolella ja määrittää sen, ketä uhri saa tavata. Pakottavaa kontrollia käyttävä manipuloi uhriaan tavalla, joka sotkee usein uhrin mielen ja

ajatukset. Uhri ei enää tunnista, mikä on totta ja mikä ei. Uhri saattaa ajautua yrittämään aina toimia tekijää miellyttävällä tavalla. Tekijän mielen mukaan toimiminen on kuitenkin mahdotonta, koska se mikä on sallittua tänään, voi olla kiellettyä huomenna. Väkivallan muodot esiintyvät usein yhdessä, erityisesti kun kyseessä on lähisuhteessa tapahtuva väkivalta. Väkivallan muodot myös kietoutuvat yhteen, eivätkä aina ole erotettavissa toisistaan. Kaikki väkivallan muodot voivat kohdistua myös lapsiin. (Aulaskoski & Goman 2024; Istanbulin sopimus 2015/53, 33–36 §, 40 §; Katz 2024; Krug ym. 2005, 21–22, 114; Laitinen ym. 2024, 52–53; Marttala 37–43, 46–50; Perttu, Mononen-Mikkilä, Rauhala & Särkkälä 2015, 9–10; THL n.d.)

Lähisuhteessa tapahtuvan väkivallan tarkoituksena on usein käyttää valtaa ja saada uhri riippuvaiseksi väkivallan tekijästä. Parisuhteessa tapahtuva lähisuhdeväkivalta saattaa alkaa henkisenä väkivaltana esimerkiksi niin, että väkivallan tekijä osoittaa mustasukkaisuutta. Tämä saattaa näyttäytyä uhrille suhteen alkuvaiheessa rakkaudenosoituksena. Fyysinen väkivalta astuu tyypillisesti mukaan kuvaan siinä vaiheessa, kun parisuhteeseen on jo sitouduttu ja uhri on ikään kuin ansassa. Lähisuhdeväkivallan tunnusmerkkinä on, että se usein raaistuu ajan mittaan, eikä se tyypillisesti lopu itsestään, ilman ulkopuolista apua. (Krug ym. 2005, 112, 114; Marttala 2011, 43–48; Piispa 2005, 55–56; Piispa 2011, 23–25.)

Lähisuhdeväkivallasta tekee erityisen haavoittavan se seikka, että koti, jonka tulisi antaa turvaa, onkin vaarallinen paikka. Lisäksi ihminen, jonka tulisi olla turvallinen, aiheuttaakin turvattomuutta. Perhesuhteet nähdään yleensä turvaa antavina, ja väkivalta suhteessa rikkoo tämän arvon. Kulttuuriseen merkitykseen perheestä kuuluu usein myös moraalinen ajatus siitä, että perheen sisäiset asiat halutaan pitää omina. On myös tyypillistä, että väkivaltaa käyttävää läheistä halutaan suojella mahdollisilta seurauksilta, mitä väkivallan esiin tulemisella voisi tälle olla. (Kääriäinen 2005, 104; Perttu ym. 2015, 14–15; Pohjoisvirta 2011, 135; Ojuri 2004, 133; Väänänen 2011, 114.) Tämän vuoksi on tavallista, ettei lähisuhdeväkivallan uhri uskalla hakea apua, eivätkä uhrin läheisetkään usein tiedä, mitä suhteessa tapahtuu. Poliisille asiasta ilmoitetaan tyypillisesti vasta, kun väkivalta on fyysistä ja vammat ovat vakavia. (Piispa 2011, 28–33.) Tilanne Suomessa eroaa tältä osin muista Euroopan maista, joissa poliisille ilmoitetaan lähisuhdeväkivallasta matalammalla kynnyksellä. Osittain tähän voi olla syynä yhteiskunnassamme vallalla oleva vähättelevä suhtautuminen parisuhdeväkivaltaan ja uhrin syyllistäminen uhriksi joutumisesta tai tekijän mustamaalaamisesta. Lisäksi tuomiot parisuhdeväkivallasta ovat Suomessa pieniä. (Piispa 2011, 31–33; Uusivuori 2011, 161–167.)

Suomessa parisuhdeväkivallan uhreille on vain vähän palveluja ja uhreilta vaaditaan suurta toimijuutta, tilanteessa, jossa heidän toimijuutensa on usein heikkoa (Hannus 2011, 205–206, 216; Piispa 2011, 31–33; Uusivuori 2011, 162). On mahdollista, että auttamisjärjestelmässä ei aina tunnisteta uhrin hienovaraisia avun pyyntöjä tai väkivaltatilanteeseen kutsuttu poliisi ei ole ottanut vaaraa tosissaan (Uusivuori 2011, 159–160, 162–163). Kynnys pyytää apua nousee vielä entisestään, jos uhrilla on kokemus siitä, ettei apua pyydettyä saa, tai uhkaa vähätellään (Manninen n.d.; Ojuri 2004, 166–167). Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä riski ylisukupolvisuudesta, ja väkivaltaa lapsuudessaan kokeneilla tai sille altistuneilla on kohonnut riski käyttää itse aikuisuudessa väkivaltaa lähisuhteissaan (Laitinen ym. 2024, 55–56).

2.2 Irtaantuminen väkivaltaisesta suhteesta ja lähisuhdeväkivallan seuraukset

Väkivaltaisesta parisuhteesta irtaantuminen on vaikeampaa, kuin väkivallattomasta parisuhteesta. Eroamiseen liittyvät pelon tunteet ja todellinen uhka terveydelle ja hengelle tekevät lähtemisestä haastavampaa. (Väänänen 2011, 110; Uusivuori 2011, 167–168.) Suhteesta irtaantuminen on sitä haastavampaa, mitä pidempään suhde on jatkunut, ja mitä vakavampaa väkivalta on ollut. Väkiältä saattaa tuntua uhrin mielessä jo niin normaalilta, ettei hän enää kyseenalaista sitä. (Marttala 2011, 41.) Väkiöltäinen kohtelu myös murentaa ihmisen toimijuuden, niin ettei hän löydä keinoja lähteä. Lähteminen väkivaltaisesta suhteesta vaatii uhrilta voimavaroja ja uskallusta, ja juuri näitä hänellä ei välttämättä väkivallan seurauksena ole. (Manninen n.d.; Väänänen 2011, 110–113.) Väkiöltäisestä suhteesta irtaantuminen on vaarallista, eikä väkiältä aina lopu edes eroon. 29 % suhteesta väkiöltää käyttäneistä miehistä käyttää väkiöltää uhriaan kohtaan myös eron jälkeen. Ero voi siis olla konkreettisesti uhrin turvallisuutta tai terveyttä vaarantava. (Piispa 2005, 58; Uusivuori 2011, 167–168; Väänänen 2011, 121.) Jo erosta puhuminen voi laukaista tappouhkauspuheet. Väkiöltän tekijä saattaa myös uhkailla itsensä vahingoittamisella, jos uhri jättää hänet. Jos perheessä on lapsia, voi väkiöltän tekijä uhata yhteisiä lapsia. Uhkaukset voivat kohdistua myös lemmikkieläimiin. Nämä seikat voivat aiheuttaa sen, että suojellakseen läheisiään, uhri ei uskalla lähteä väkiöltäisestä suhteesta. (Manninen n.d.; Uusivuori 2011, 160–161.)

Väkiöltäisestä suhteesta lähteminen voi olla vaikeaa sen vuoksi, että tulevaisuus näyttäytyy epämääräisenä tai eron tuomat muutokset elämään voivat tuntua liian suurilta. Esimerkiksi taloudelliset seikat voivat olla syynä sille, että suhteesta on vaikea lähteä. Edessä on

mahdollisesti muutto pois omasta kodista ja elintaso voi laskea huomattavasti. Jos uhri on joutunut kokemaan suhteessa taloudellista väkivaltaa, hän saattaa joutua eron jälkeen aloittamaan taloudellisesti tyhjältä. Uhri saattaa kokea syyllisyyden tunnetta, jos lapset joutuvat muuttamaan pois omasta kodista. Lähtemistä helpottaa, jos uhri on taloudellisesti itsenäinen. (Hannus 2011, 215; Hulkko 2011, 86; Ojuri 2004, 166; Väänänen 2011, 118.) Tulevaisuus saattaa näyttäytyä uhkaavana, jos uhrilla on pelko siitä, ettei kukaan pysty auttamaan häntä. Tämä voi aiheuttaa toivottomuutta. Jos väkivallan tekijä on eristänyt uhrinsa tämän sukulaisista ja muista läheisistä, voi ero tarkoittaa myös sitä, että uhri jää kokonaan yksin. Tulevaisuus yksin voi tuntua pelottavammalta, kuin jatkaa väkivaltaisessa suhteessa. Tällöin vaarana on, että väkivallan tekijän uhrilleen antama identiteetti juurtuu uhrin omaksi näkemykseksi itsestään. Oman minäpystyvyyden heikkeneminen altistaa uhrin väkivallan tekijän manipuloinnille ja suostuttelulle pysymään suhteessa. Uhri saattaa kadottaa itsensä ja alkaa uskoa siihen, ettei hän pärjää ilman väkivaltaista puolisoaan. Uhri voi olla emotionaalisesti riippuvainen väkivallan tekijästä. Väkivallan tekijän vallassa on tällöin hallita uhrinsa mielialaa. Hän päättää omalla toiminnallaan ja kohtelullaan, voiko uhri olla hyvällä mielellä vai onko hän täysin arvoton. (Hannus 2011, 213–216; Marttala 2011, 41–43, 46; Uusivuori 2011, 160; Väänänen 2011, 117–118.) Uhri voi ajatella olevansa vähempiarvoinen kuin muut ihmiset, eikä ansaitse muunlaista kohtelua. Uhri on alistettu, eikä hänellä ole aina edes sanoja kertoa väkivallasta. (Laitinen 2011, 63.) Jos uhri kokee yllä mainitun kaltaisia tunteita, voi suhteesta lähteminen tuntua mahdottomalta. Jos uhri on rakentanut identiteettinsä väkivallan tekijän tahdon mukaan, hän voi joutua rakentamaan omaa minuuttaan uudestaan, erottuaan väkivallan tekijästä. (Väänänen 2011, 111–113, 115.)

Uhri voi kokea olevansa itse syyppää väkivallan kohteeksi joutumisesta. On tyypillistä, että väkivallan tekijä vierittää syyntä uhrille ja oikeuttaa sillä omaa toimintaansa. Seurauksena uhri alkaa usein epäilemään omaa mielenterveyttään. Mielenterveyteen liittyvät haasteet taas synnyttävät yhteiskunnassa helposti huonouden tunnetta ja stigmaa. Lisäksi, jos uhri alkaa epäillä omaa mielenterveyttään, saattaa hän kyseenalaistaa omat motiivinsa lähteä. (Marttala 2011, 40, 46; Romakkaniemi 2010, 149–150; Siukola 2014, 19; Väänänen 2011, 130.) Uhri kokee myös mahdollisesti häpeää siitä, että hän on joutunut uhriksi. Tai häpeää siitä, ettei hän ole onnistunut pitämään kiinni perheunelmasta. (Hulkko 2011, 90; THL n.d.) Väkivallan kokijalle seuraukset voivat siis olla monenlaisia. Uhri on saattanut suhteen aikana käyttää erilaisia keinoja selvitä kestävämmästä tilanteesta. Keinona on voinut olla esimerkiksi päihteiden käyttö. Usein väkivallan uhri kokee myös masennusta, tai muita

mielenterveydenhäiriöitä. Jos uhri on joutunut turvautumaan lääketieteelliseen apuun esimerkiksi ahdistuksen ja unettomuuden vuoksi, voi vaarana olla, että väkivallan tekijä käyttää näitä tietoja kiristämisen välineenä ja jos perheessä on lapsia, pelotella uhria lasten menettämällä, jos tämä lähtee. Jos uhri alkaa uskoa siihen, että väkivalta on hänen omaa syytään, on vaarana, että hän ajattelee väkivallan loppuvan, kunhan hän itse käyttäytyy paremmin. (Hannus 2011, 215; Kääriäinen 2005, 103; Marttala 2011, 44; Uusivuori 2011, 159–160; Väänänen 2011, 113–114, 126–131.)

Väkivaltaisessa suhteessa hyvät ja huonot ajat voivat vaihdella, niin kuin parisuhteissa ylipäänsä. Väkivaltatilanteiden välillä väkivallan tekijä saattaa näyttää itsestään sen puolen, johon uhri on alun perin rakastunut. Lisäksi parisuhteeseen liittyy tyypillisesti toiveita paremmasta. Väkivaltainen käyttäytyminen noudattaa usein sykliä, jossa väkivaltaista tekoa seuraa katumus ja hyvittäminen. Suhteeseen jäämistä voi siis selittää myös rakkaus. Suhde on saattanut olla alkuun ihana, ja väkivalta on tullut mukaan vaivihkaa. (Hannus 2011, 214–216; Notko 2011, 85–86; Manninen n.d.; Perttu & Kaselitz 2006, 14–17.) Uhri saattaa myös kaivata jonkinlaista helpommin käsiteltävää selitystä tapahtuneille ja sen vuoksi puolustaa väkivallan tekijää, eikä näe olevansa väkivallan uhri. (Kääriäinen 2005, 104; Perttu ym. 2015, 14–15; Pohjoisvirta 2011, 135; Väänänen 2011, 114.)

Eron jälkeinen väkivalta

Eron jälkeen tyypillisin väkivallan muoto on henkinen väkivalta ja vaino. Vainoamisesta on kyse silloin, kun entinen puoliso ottaa epätoivotusti yhteyttä tai esimerkiksi seuraa uhriaan tai tarkkailee tämän elämää muulla tavoin, ja aiheuttaa tällä toiminnallaan uhrissaan pelkoa. Jos perheessä on lapsia, on mahdollista, että väkivallan tekijä kontrolloi uhriaan yhteisten lasten kautta. Muita vainoamisen merkkejä ovat muun muassa yllättävät ilmestymiset uhrin elinpiiriin, itsetuhoisuus ja sillä uhkailu, oikeudenkäyntiprosessien toistuva aloittaminen, kiristäminen ja uhkailu. Yhteistä vainoteoille on pyrkimys kontaktiin uhrin kanssa ja tavoite saada jonkinlainen tunnereaktio häneltä. Tekoina vaino voi tarkoittaa fyysisiä väkivallantekoja, kuten pahoinpitelyä, sillä uhkaamista, mustamaalaamista tai perättömien tietojen levittämistä. Vainoaminen voi tarkoittaa kuitenkin myös tekoja, jotka ulkopuolisille näyttävät positiivisina, kuten kukkien, lahjojen tai muiden huomionosoitusten antaminen. Vainoamista voi olla myös viestit, puhelut ja uhrin kodin ohi toistuvasti ajamis. Vainoaminen saa

merkityksen yhteisen historian kautta ja sen vuoksi teko voi näyttäytyä neutraalina tai positiivisena ulkopuolisille. Vainoajan tarkoituksena usein on, että vain uhri tietää, mistä toiminnassa on kyse. Aina vainoaja ei edes itse ymmärrä tekojensa haitallisuutta, eikä tunnista tekojaan vainoksi. Jokaisessa kulttuurissa on erilaisia mallitarinoita, jotka ohjaavat yksilöä käyttäytymään ja suhtautumaan asioihin tietyllä tavalla. Nämä tarinat ohjaavat myös muita odottamaan samaan ihmisryhmään kuuluvilta ihmisiltä tietynlaista käyttäytymistä. Kulttuurinen mallitarinamme ohjaa väkivaltaa käyttäneitä miehiä etsimään syyllistä toiminnalleen itsensä ulkopuolelta ja vähätteleään käyttämäänsä väkivaltaa. Jos pakottavaa kontrollia ja vainoa käyttävä mies ei itse tunnista toimintansa vahingollisuutta, ei hän pysty ottamaan siitä myöskään vastuuta. Tämän vuoksi myös tekijät tarvitsevat tietoa väkivallan eri muodoista. (Kaikkonen 2024; Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 24; Katz, Nikupeteri & Laitinen 2020, 311–312; Nilosaari 2024; Ojuri 2004, 107; Piispa 2005, 58–61; Manninen n.d.; Väänänen 2011, 121.) Vaino rikoksena on tullut Suomen lakiin vuonna 2014 (Rikoslaki 1889/39, 7 §), mutta vaino parisuhteessa ja eron jälkeinen vaino jäävät kuitenkin edelleen helposti piiloon ja näin rankaisematta.

Yhteiskunnallinen vaade yhteistyöstä eronneiden vanhempien välillä, voi ohittaa sen tosiasian, että nainen on uhattuna. Lasten olemassaolo tuo siis vainoon erityisen piirteen. (Nikupeteri 2016, 146.) On myös tyypillistä, että kontaktin ottamista uhriin perustellaan huolena lasten hyvinvoinnista. Vainoaminen voi tapahtua yhteisten lasten kautta myös niin, että lapsi joutuu informantiksi ja vainottu voi alkaa pelkäämään, mitä voi lapsen kuullen puhua. (Nilosaari 2024.) Vainoaja usein oikeuttaa omaa toimintaansa myös itselleen huolella lapsen olosuhteista toisen vanhemman luona (Katz ym. 2020, 312).

Vieraannuttaminen ja vainoaminen

Eron jälkeisessä vanhemmuudessa ja siihen liittyvässä henkisessä väkivallassa entistä puolisoa ja lasta kohtaan kietoutuu toisiinsa vieraannuttamisen ja vainoamisen termit. Molemmissa on kyse väkivallasta. Vieraannuttamisella tarkoitetaan sellaista toimintaa, jossa vanhempi pyrkii eron jälkeen vaikuttamaan lapsen ja toisen vanhemman väliseen vuorovaikutussuhteeseen niin, että suhde vaikeutuu tai jopa katkeaa. Käytännössä vieraannuttaminen voi tarkoittaa toisen vanhemman mustamaalaamista, hänen vähättelyään ja mitätöintiä, lapsen ja toisen vanhemman tapaamisten hankaloittamista tai lapsen emotionaalista manipulointia. Jotta vieraannuttamisesta voi olla kyse, on ajatuksena, että ennen eroa lapsen ja vanhemman välinen

suhde on ollut myönteinen ja niin sanotusti normaali. Vieraannuttamista ei ole tilanteet, joissa toinen vanhempi on käyttänyt väkivaltaa lasta kohtaan tai lapsi pelkää tapaajavanhempaa. Vieraannuttamista ei myöskään ole tilanteet, joissa tapaajavanhempi on itse halunnut olla vähemmän tekemisissä lapsen kanssa tai lapsi haluaa omaehtoisesti etäännyä vanhemmastaan. (Laitinen ym. 2024, 52–53.) Vieraannuttaminen ja vainoaminen asetetaan usein vastakkaisiksi termeiksi ja nämä kaksi ilmiötä saattavatkin olla vaikea tunnistaa toisistaan, koska syytökset vieraannuttamisesta saattavat olla yksi vainon keinoista ja taas toisaalta, syytökset vainoamisesta voivat olla yksi vieraannuttamisen välineistä. Varjo-hankkeessa (Nilosaari 2024) onkin pyritty listaamaan seikkoja, joilla nämä kaksi ilmiötä olisi mahdollista erottaa toisistaan. Vanhemmuuden muodot on nimetty ”vieraannuttajavanhemmaksi” ja ”vainotuksi vanhemmaksi”

Vieraannuttajavanhempi:

1. Tunnemaailma sisältää välinpitämättömyyttä, vihaa ja halveksuntaa.
2. Yritetään sulkea toinen vanhempi pois lapsen elämästä.
3. Oikeudelliset vaatimukset ovat jyrkkiä ja mustavalkoisia.
4. Pidetään tiiviisti yhteyttä viranomaisiin ja laitetaan toistuvasti prosesseja vireille.
5. Teot suuntautuvat toista vanhempaa kohti.
6. Vanhemmalla ei ole tarvetta ulkoiseen turvallisuuden parantamiseen.
7. Vanhemmalta puuttuvat väkivallan seurauksena tulleet psyykkiset oireet.

Vainottu vanhempi:

1. Tunnemaailma sisältää pelkoa, arkuutta ja ahdistusta.
2. Halutaan, että lapsen elämässä on kaksi vanhempaa.
3. Pyritään sovinnollisuuteen ja ollaan huolissaan omien vaatimusten kohtuullisuudesta.
4. Kannetaan huolta toisen vanhemman reagoinnista ja väkivallan eskaloitumisesta.
5. Teot suuntautuvat pois päin toisesta vanhemmasta.
6. Vanhemmalle on tärkeää huolehtia ulkoisesta turvallisuudesta.
7. Vanhemmalla on psyykkisiä oireita, jotka ovat väkivallan seurausta.

Vieraannuttaminen ja vainoaminen ovat molemmat termeinä melko uusia, ja ammattilaisilla ei useinkaan ole niistä tarpeeksi tietoa. Vaarana voi myös olla, että jos ammattilainen ymmärtää syvällisemmin vain toista ilmiötä, tulee hän tulkinneeksi tilanteita helpommin tämän ilmiön lasien kautta ja tilanteiden kompleksisuus voi jäädä näkemättä. Ilmiöiden erottaminen toisistaan olisi tärkeää, koska molemmat vahingoittavat lapsia ja toista vanhempaa.

3 Kohtaaminen sosiaalityössä

3.1 Sosiaalityön professio

Sosiaalityötä tehdään aina siitä ajasta käsin, johon se on kiinnittynyt (Järvinen-Tassopoulos & Kesänen 2020, 152–153). Myös sosiaalityön kohtaamisia määrittelevät osaltaan aikaan ja kulttuuriin paikantuminen. Kulloinkin vallalla oleva arvomaailma määrittelee sen, kuinka paljon resursseja sosiaalityöhön on käytettävissä. Toisin sanoen se määrittää sitä, minkälainen mahdollisuus sosiaalityöntekijällä on pysähtyä asiakkaan äärelle. (Juhila 2006, 5.) Myös asenteet autettavia kohtaan vaihtelevat esimerkiksi yhteiskunnan taloudellisen tilanteen mukaan. Taloutta korostavat arvot perustuvat hyötyajatteluun, jolloin autettavan tulisi jollain lailla maksaa yhteiskunnalle takaisin saamansa tuki. Se minkälaisena sosiaalityöntekijän rooli suhteessa asiakkaaseen on nähty, on vaihdellut aikakausien mukaan. Sosiaalityöllä on omat eettiset arvonsa, mutta se ei kuitenkaan voi toimia irrallisena yhteiskunnan vallalla olevista rakenteista, koska suuri osa sosiaalityöntekijöistä toimii julkisella sektorilla. Sosiaalityöltä vaaditaan tehokkuutta siinä missä markkinataloudeltakin. Sosiaalityöhön käytettävät resurssit ja toisaalta taas apua tarvitsevien määrä peilaavat yhteiskunnan arvomaailmaa yleisemminkin. (Juhila 2006, 5, 47–49, 53.)

Sosiaalityöllä on monta eri roolia yhteiskunnassa. Sosiaalityö on huolenpitoa niistä, jotka eivät itse jaksa tai osaa pitää itsestään huolta tai pysty tuomaan ääntään kuuluviin. Se on myös väliintuloa ongelmatilanteissa ja saattaa vaatia tiukkaakin puuttumista yksilön elämään. Sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan rohkeutta asettua niiden puolelle, jotka eivät ole yhteiskunnan tehokkuuden kannalta merkittäviä ja ajaa heidän asiaansa. Sosiaalityöntekijöiden roolina on pyrkiä vaikuttamaan lainsäädäntöön näiden ihmisten hyvinvoinnin puolesta. (Juhila 2006, 88, 131, 133, 154; Metteri 2004, 74–77.) Käytännön asiakastyössä asiakkaan asianajo tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sosiaalityöntekijä kertoo asiakkaalle avoimesti mihin hänellä on oikeus ja miten hän voi viedä asiaansa eteenpäin, jos hän ei ole tyytyväinen, miten hänen asiassaan on toimittu (Juhila 2006, 133).

Jotta sosiaalityö voi olla vaikuttavaa, on tärkeää ottaa huomioon asiakkaan omat arvot ja hänen asiantuntijuutensa omasta elämästään (Juhila 2006, 113). Tässä sosiaalityöntekijältä vaaditaan usein intuitiivista ymmärrystä (Johnson 2016, 620), jotta hän pystyy huomaamaan myös asiakkaan hiljaisen tiedon. Sen jota asiakas ei ehkä uskalla sanoa ääneen tai ei itse ymmärrä

olevan ongelma. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on selvittää asiakkaan arvot ja sovittaa ne sosiaalityön viitekehykseen (Gaiswinkler & Roessler 2009, 221–222; Järvinen-Tassopoulos & Kesänen 2020, 153). Asiakkaan kohtaaminen on sosiaalityön ydin. Kohtaamiset ovat sosiaalityössä aina jollain lailla sensitiivisiä, koska asiakas tarvitsee johonkin apua ja sosiaalityöntekijä sitä harkinnan mukaan tarjoaa. Tilanteeseen liittyy näin ollen vallan näkökulma. Kun aihe on erityisen sensitiivinen ja asiakas on haavoittuvaisessa asemassa, vaaditaan ammattilaiselta erityisen paljon empaattisuutta ja taitoa kohdata asiakas. (Juhila 2006, 5; Kiamanesh & Hauge 2019, 306; Ojuri 2004, 165–167.) Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen kohtaaminen tapahtuu suhteessa, jossa molemmilla on jonkinlainen rooli (Juhila 2006, 5).

Auttamistyössä on tärkeää kunnioittaa asiakkaan tapaa nähdä oman elämänsä asiat (Kiamanesh & Hauge 2019, 307). Asiakkaan kohtaamisessa merkityksellistä on, että hän saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta. Kaikilla on oikeus tulla kuulluksi ja kohdatuksi oikeudenmukaisesti. Kuulluksi tulemiseen liittyy myös arvostuksen näkökulma, niin että työntekijä arvostaa asiakkaan kertomaa ja hänen kokemuksiaan, eikä mitätöi niitä. Näiden lisäksi hyviä kohtaamisia sosiaalityössä yhdistää ihmisen kohtaaminen kokonaisvaltaisesti ja yksilöllisesti. Työntekijän ymmärrys, että kaikki vaikuttaa kaikkeen, eikä asiakkaan tunteet ole erillään kohtaamisesta ja työntekijän on otettava ne huomioon. Tärkeä näkökulma on myös puheeksi ottaminen ja asiakkaan kohtaaminen ilman kulttuuristen tai ammatillisten mallitarinoiden luomia ennakoajatuksia. (Juhila 2006, 76; Nikupeteri 2016, 75, 95.)

Aina kohtaamiset eivät kuitenkaan suju niin, että kokemus asiakkaalla olisi tapaamisesta ollut positiivinen. Ojuri (2004, 157–168) on jakanut väitöskirjassaan naisten huonot kohtaamiset ammattilaisen kanssa neljään eri luokkaan, näennäinen kohtaaminen, ongelman kieltävä kohtaaminen, syyllistävä kohtaaminen ja kohtaamisen puuttuminen. *Näennäisessä kohtaamisessa* esteeksi avun saamiselle on noussut esimerkiksi resurssien puute, mikä on näkynyt niin, ettei aikaa tapaamiselle ole ollut helppoa saada, tai tapaaminen on ollut liian lyhyt. Toisaalta taas ammattilainen on saattanut kokea, ettei lähisuhdeväkivalta kuulu juuri hänen ammattialansa palveluun. Näennäiseen auttamiseen liittyy myös uhrin ohjaaminen olemaan itse yhteydessä toiseen auttavaan tahoon, esimerkiksi turvakotiin, sen sijaan, että yhteydenotto tehtäisiin uhrin kanssa yhdessä. Uhrilta odotetaan vahvaa toimijuutta, johon hän ei kuitenkaan välttämättä tilanteessaan pysty. Näennäisessä kohtaamisessa ammattilainen ei sitoudu asiakkaan asiaan ja hänen auttamiseensa. Kun uhri on yllä mainitusti erityisen

haavoittuvaisessa asemassa, on hän hyvin herkkä huomaamaan, jos ammattilainen ei ole sitoutunut häntä auttamaan. Näennäistä kohtaamista leimaa ”hyväntahtoinen välinpitämättömyys”.

Ongelman kieltävässä kohtaamisessa ammattilainen saattaa itseään suojatakseen kieltäytyä näkemästä väkivallan olemassaoloa. Hän ei tiedä miten hänen tulisi toimia, joten on helpompi pyrkiä ohittamaan väkivallan olemassaolo kokonaan. Ongelman kieltämiseen voi vaikuttaa työntekijän ammatillinen mallitarina perheeseen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyen, jos mallitarina korostaa perheen yhdessä pysymisen merkitystä. Työntekijä saattaa myös ohittaa asiakkaan kokemuksen neuvomalla katsomaan tulevaisuuteen, sen sijaan, että jäisi kiinni menneeseen. (Ojuri 2004, 159–162.)

Syylisyydessä kohtaamisessa ammattilainen saattaa esimerkiksi syylisyyttä uhrille itseään väkivallan kohteeksi joutumisesta. Näitä kohtaamisia leimaa epäasiallisuus ja kokemukset ovat voineet olla uhrille hyvin traumaattisia ja vahvistaneet uhrin syylisyyden kokemuksia. Uhrin uskottavuutta saatetaan kyseenalaistaa ja taas toisaalta syylisyyttä lasten altistamisesta väkivallalle, jos uhri ei ole vienyt lapsia pois väkivaltaisen puolison luota. (Ojuri 2004, 162–163.)

Kohtaamattomuuden kokemus saattaa syntyä palveluissa, joissa eri osapuolten intressit ovat ristiriidassa keskenään, kuten perheoikeudellisessa yksikössä, missä lasten huolto- ja tapaamisasioita käsitellään. Lähisuhdeväkivaltaa kohdanneet naiset ovat saattaneet kokea, että lastenvalvoja on asettunut väkivaltaa käyttäneen miehen asioiden ajajaksi. Heitä ei ole uskottu ja tilanteessa uhri on nähty hankalana osapuolena, jos hän ei ole suostunut yhteistyöhön, vaikka taustalla on ollut huoli lasten pärjäämisestä etävanhemman luona. (Hannus 2011, 206; Ojuri 2004, 164–165.)

Lähisuhdeväkivallan uhrin kaipaavat työntekijältä empaattista suhtautumista ja tarve tulla kuulluksi ja ymmärretyksi on suuri. Kohtaamisen kululla on suuri merkitys sen kannalta, miten lähisuhdeväkivallan uhri selviytyy. Vaikka kuulluksi tuleminen onkin aina subjektiivinen kokemus, on sosiaalityössä lähisuhdeväkivallan uhreja kohdattaessa erityisesti kiinnitettävä huomiota uhrin sensitiiviseen kohtaamiseen. Seurauksena voi muussa tapauksessa olla, ettei uhri enää uskalla hakea uudestaan apua. (Ojuri 2004, 165–167.)

3.2 Suhdeperustainen työ

Ammattilaisen ja asiakkaan vuorovaikutus tapahtuu suhteessa, jossa kohtaaminen saa erilaisia merkityksiä. Juhila (2006, 7) on kirjassaan Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina, jaotellut suhteen neljään eri luokkaan: liittämisen- ja kontrollisuhteeseen, kumppanuussuhteeseen, huolenpitosuhteeseen ja vuorovaikutuksessa rakentuvaan suhteeseen. Jaottelussa näkyy yhteiskunnallinen ajan henki.

Liittämisen- ja kontrollisuhteessa sosiaalityölle asettuu melko perinteinen rooli, jossa sosiaalityöntekijä on asiantuntija, joka määrittelee sen, mikä on normaali yhteiskunnassa ja mihin jokaisen kansalaisen tulisi liittyä. Sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu kontrolloida niitä, jotka eivät halua tai kykene liittyä yhteiskunnan vallalla oleviin normeihin. Asiakkaan tehtävänä on olla sosiaalityöntekijän toiminnan kohteena, eikä hän varsinaisesti itse ole subjektina. Liittämisen vastakohtana nähdään syrjäytyminen, jota pyritään estämään. Syrjäytymisen estäminen on nähty merkityksellisenä toimena, ja syrjäytymisen määritelmä on asetettu yhteiskunnassa ylhäältäpäin annettuna. Syrjäytynyt ihminen pyritään liittämään normaaliuteen, jota enemmistö edustaa ja näin saavuttamaan elämänhallinnan. Suhteeseen kuuluu käsitteet inkluusio ja ekskluusio. (Juhila 2006, 36–75.) Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (STM 2005, 27) listaa väkivaltaa kohdanneet naiset syrjäytymisen uhan alla olevaan ryhmään. Lista kasvaa ja muuttuu jatkuvasti ja eri ryhmillä on erilaisia riskiluokkia, joiden mukaan syrjäytymisriski voi olla suurempi tai pienempi. Yhteiskunnallisten toimien tulisi kohdentua tunnistamaan näitä riskikohtia ja ennaltaehkäisemään riskin toteutumista erilaisten toimenpiteiden avulla. Sosiaalityöntekijöillä on suuri rooli tässä tunnistamisessa ja puuttumisessa siihen, ettei syrjäytymisen prosessi pääse etenemään. Ryhmiin kuuluvat on toiseutettu ja heille on annettu ylhäältä tietyt yhteiset piirteet. Toisaalta taas tiettyyn syrjäytymisriskin ryhmään voi kuulua hyvin erilaisia ihmisiä, joita ei lopulta yhdistä kovinkaan moni asia. Sama ihminen voi myös toisaalta tämän ryhmittelyn mukaan kuulua syrjäytymisriskin alla oleviin ”toisiin” ja taas toisaalta liittyä useisiin sellaisiin ryhmiin, joiden nähdään olevan liittyneitä yhteiskuntaan. (Juhila 2006, 39–47.)

Syrjäytymisen vastakohta on yhteiskuntaan kuulumisen ja osallistumisen. Suhde asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä on dikotominen, eli hierarkkisuutta lisäävä ja asiantuntijuus on vertikaalista. Asiantuntijuus perustuu ajatukseen, että sosiaalityöntekijä on toimija, jolla on tieto ja asiakas on tämän tietoon perustuvan toiminnan kohde. Asiakkaan oma tieto on aina

alisteinen asiantuntijan tietoon verrattuna. (Juhila 2006, 62, 74.) Niiden, jotka yhteiskunta on määritellyt syrjäytyneiksi, tulee palveluiden myötä tulla mahdollisimman samanlaisiksi, kuin valtaväestö, jotta voidaan katsoa, etteivät he enää ole syrjäytyneitä (Juhila 2006, 57–62).

Jos liittäminen ei onnistu, saatetaan toiseuden ajatella edustavan hyvinvointivaltion uhkaa. Valta on niillä toimijoilla, jotka edustavat hyvinvointiyhteiskunnan normaalia ja he pyrkivät saamaan aikaan järjestystä. Nämä toimijat voivat määritellä sen, onko liittäminen onnistunut vai ei. Jos sen ei ajatella onnistuneen, voidaan pelottavaksi koetut toiset rajata yhteiskunnan ulkopiirille. Näin syrjäytyneistä tuleekin syrjäytettyjä ja avunsaajat nähdään ikään kuin huonompina, jotka eivät ansaitse yhteiskunnan tarjoamia etuja ja tukea. Ne syrjäytyneet, jotka jakavat yhteisen normaalin ja pyrkivät omilla toimillaan saavuttamaan sen, koetaan kuuluvan ryhmään, joka ei uhkaa yhteiskunnan järjestystä. Kaikkia kansalaisia halutaan vastuuttaa olemaan itse yrittelijäitä oman hyvinvointinsa edistämiseksi. (Juhila 2006, 57–60, 74.) Liittämisen- ja kontrollisuhteessa on vaarana, että sosiaalityöntekijä ja asiakas ovat vastakkaisilla puolilla. Asiakkaalle saattaa tulla tunne, että hänen näkemyksensä ohitetaan eikä häntä kunnioiteta. Asiakas saattaa tulla määritellyksi vain tietyn elämänhaasteensa kautta, eikä kokonaisuus tule näkyväksi. (Juhila 2006, 70.)

Kumppanuussuhde nähdään käytännössä vastakohtana liittämisen- ja kontrollisuhteelle. Kumppanuussuhteessa asiakas ja sosiaalityöntekijä ovat tasaveroisia kumppaneita, jotka yhdessä laativat tavoitteet ja muutostarpeet. Arvoa annetaan ihmisen itsensä määrittelemälle hyvälle ja hänen omalle toimijuudelleen. Kumppanuussuhteessa avun kohteen ei ajatella olevan syrjäytynyt vaan marginaalissa. Marginaalisuuden nähdään olevan kattavampi termi, joka ei leimaa kohdettaan samalla tavalla kuin syrjäytynyt. Marginaalisuus pitää sisällään väljemmän luokittelun ja ihminen nähdään kokonaisuutena, johon voi kuulua joltain osin marginaalissa eläminen, mutta se ei määritä häntä kokonaan. Kun syrjäytynyt on aina jollain lailla normaalia huonompi, voi marginaali olla myös normaalia tavoitellumpaa. Marginaalissa elämisestä puuttuu syrjäytyneeseen liitetty arvolataus. Myös asiantuntijuus ja tieto asettuvat marginaalisuudessa eri tavalla. Siinä missä syrjäytyneiden osalta tieto oli sosiaalityöntekijällä, normaalin edustajalla, on marginaalissa elävällä ihmisellä tieto itsellään. (Juhila 2006, 76.) Kumppanuussuhteessa korostuu asiakkaan yksilöllisyys, joten hänet tulee kohdata ja häntä auttaa yksilöllisesti. Sosiaalityö perustuu erilaisuuden tunnistamiseen ja tasa-arvon vahvistamiseen, joten esteenä kumppanuussuhteeseen perustuvalla työskentelytavalla voi olla sosiaalityön eettisten lähtökohtien mukainen tasa-arvoisuuden vaade. Vaikka tämä vaade onkin

tärkeä ja sosiaalityön perusta, voi se liian pitkälle vietyinä kääntyä itseään vastaan niin, ettei ihmisten erityispiirteitä oteta lainkaan huomioon.

Kumppanuussuhteessa asiakasta ei nähdä vain ongelmansa kautta, vaan ihminen nähdään kokonaisuutena, jossa joku haaste on vain yksi piirre hänen elämässään määrittämättä häntä sen enempää. Tätä haastaa se, että palvelut ovat usein järjestetty ongelmakohtaisesti, niin että tietyn haasteen omaavat kohdataan tietyssä palvelussa. Asiakkuuteen liittyy tietyntyyppiset mallitarinat, jotka ohjaavat sitä, miten asiakkaisiin suhtaudutaan. Asiakkuuden mallitarinoiniin liittyy myös sukupuoli, joka perinteisesti määrittää sen, mitä palveluissa asiakkaalta odotetaan. Esimerkiksi perheneuvolassa odotukset äideille voivat olla erilaiset, kuin odotukset isille. (Juhila 2006, 79, 81.)

Kumppanuussuhteessa nähdään myös sosiaalityöntekijä yksilönä, jolla on asiantuntijana omat ominaisuutensa. Sosiaalityöntekijä voi itsekin elää jossain marginaalissa, jolloin hän saattaa liittyä asiakkaan kokemukseen. (Juhila 2006, 81.) Kumppanuussuhteessa ideaalina nähdään tilanne, jossa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan mahdollisesti hyvinkin erilaiset arvot eivät johda ristiriitaan vaan yhdessä muodostetaan lopputulema, jossa molemmat näkökulmat otetaan huomioon. Aina tämä periaate ei voi toteutua, jos esimerkiksi näkemykset hyvästä vanhemmuudesta ovat asiakkaalla ja sosiaalityöntekijällä kaukana toisistaan. Lähisuhdeväkivalta on ilmiönä sellainen, johon sosiaalityöntekijän on puututtava ja pyrittävä vaikuttamaan, vaikka asiakas itse näkisi tilanteen eri tavalla. Ristiriitoja työskentelyyn voi tuoda myös se, jos asiakasryhmän intressit eroavat toisistaan. Esimerkiksi perheen sisällä aikuisen ja lapsen edut ovat ristiriidassa keskenään. Kompromissi on sosiaalityössä tavoiteltava malli, mutta aina se ei ole mahdollinen. Jos tilanteeseen liittyy väkivaltaa, ei vaade kompromissiratkaisusta ole toivottava, vaan sosiaalityöntekijän on herkällä korvalla kuunneltava, mikä tilanne aidosti on. Väkivalta perheen sisällä on sellainen ilmiö, jossa toisen tietoa voidaan pyrkiä hiljentämään oman edun nimissä. Näissä tilanteissa merkittävää on myös huomata ilmiöön liittyvä kompleksisuus. Kumppanuuteen perustuvassa suhteessa kuitenkin näissäkin tilanteissa sosiaalityöntekijä pyrkii ymmärtämään, vaikka ei hyväksyisikään. Tärkeä väline tässä on kuunteleminen ja puheeksiotto. Eroihin perustuvassa sosiaalityössä myös sosiaalityöntekijän omat arvot ja instituution arvot saattavat olla ristiriidassa keskenään. (Juhila 2006, 81–84.)

Kumppanuussuhteessa asiakasta osallistetaan omassa asiassaan. Tavoitteena on asiakkaan täysivaltainen kansalaisuus ja sitä kohti sosiaalityöntekijä ja asiakas menevät tasaveroisina tiedon tuottajina. Kuulluksi tuleminen on tärkeä osa osalliseksi tulemista. Se on kuitenkin vain yksi osa ja merkittävää on myös jatkotyöstäminen yhdessä. (Juhila 2006, 88.) Asiakkaan valtautuminen ja voimaantuminen omassa asiassaan on tärkeää. Kohtaamisessa määritellään yhteinen tulkinta asiakkaan tilanteesta ja siitä, mikä vaatii muutosta. (Juhila 2006, 88, 76–110.) Kumppanuussuhteessa asiantuntijuus on horisontaalista ja asiakkaan ja sosiaalityöntekijän asiantuntijuudet ovat yhtä tärkeitä ja suhde on vastavuoroinen. Asiakas on subjekti, toimija sen sijaan että olisi vain toiminnan kohde. (Juhila 2006, 100–102.)

Huolenpitosuhteessa asiakas on apua tarvitseva ja sosiaalityöntekijä antaa apua. Suhde on siis jossain määrin hierarkkinen. Riskinä suhteessa on riippuvuuden syntyminen, minkä vuoksi autonomisuutta ja eettisyyttä on pohdittava jatkuvasti, koska asiakkaan toimijuus ei voi olla riippuvainen suhteen jatkuvuudesta sosiaalityöntekijän kanssa. Toisaalta taas ajatellaan, että ihmisyyteen kuuluu tietynlainen riippuvuus toisista ja tarve huolenpidolle. (Juhila 2006, 121–123, 131.) Asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on tärkeää pitää mielessä huolenpitosuhteessa. Esimerkiksi lähisuhdeväkivallan uhrin näkeminen vain uhrina voi heikentää hänen omaa toimijuuttaan ja mahdollisesti ennestään väkivaltaisesta kumppanista riippuvainen nainen voikin tulla riippuvaiseksi ammattilaisen näkemyksestä ja tuesta. Sosiaalityön merkittävä tehtävä on pitää heikompien puolta ja huolenpitosuhteeseen liittyvä näkökulma pitää myös niiden puolta, jotka itse ovat toimineet väärin. Lähisuhdeväkivaltaa käyttävä saattaa myös itse olla uhri. Puolen pitäminen ei kuitenkaan tarkoita samaa, kuin hyväksyminen. (Juhila 2006, 121–123, 127, 131.)

Luottamus on tärkeä näkökulma huolenpitosuhteessa. Asiakkaan on voitava luottaa sosiaalityöntekijään, jotta hän kykenee ottamaan huolenpitoa vastaan. Tarkoituksena on auttaa asiakas takaisin avun piiriin. Avun saavuttamisessa haasteena saattaa olla monimutkaiset palvelujärjestelmät, joissa tuki on pirstaloituneena eri tahoille. Aina edes ammattilaiset eivät tiedä mihin ohjaisivat asiakkaansa. Sosiaalityön rooli on yksilökohtainen palveluohjaus, jossa otetaan huomioon asiakkaan koko elämäntilanne ja asiakkaalla on oma nimetty työntekijä, joka tukee ja auttaa häntä. Sosiaalityöntekijä ottaa vastuun asioiden järjestämisestä. (Juhila 2006, 129–131.) Luottamuksen perustana on arvostava kohtaaminen (Romakkaniemi 2010, 141).

Sosiaalityö ei voi olla huolenpitoa ja hoivaa kokonaisvaltaisesta näkökulmasta, koska sosiaalityöntekijä ei voi olla ympärivuorokautisesti pitämässä huolta asiakkaasta. Huolenpito voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen, jossa sosiaalityöntekijällä on rooli kahdessa ensimmäisessä. Sosiaalityöntekijä välittää ja huomaa hoivan tarpeen ja huolehtii, eli miettii asiakkaan kanssa, mikä tätä voisi auttaa. Kahteen seuraavaan vaiheeseen, eli hoivan antamiseen ja hoivan vastaanottamiseen ei sosiaalityöntekijä voi vastata. Huolenpidon pohjana on ajatus siitä, että heikoimmassa asemassa olevista pidetään huolta. Huolenpito ei kuitenkaan kohdistu vain joihinkin ihmisryhmiin, vaan kuka tahansa voi joskus tarvita huolenpitoa. Vastuu huolenpidosta perustuu välittämiseen, eikä sen avulla voida tavoitella hyötyjä. Huolenpitosuhteessa tavoitteena ei ole saada hoivan saajaa takaisin tuottavaksi yhteiskunnan jäseneksi ja apu on vastikkeetonta. Asiakkaalta ei vaadita toimijuutta, eikä mitään takaisin siitä hyvästä, että häntä autetaan. Huolenpitosuhde eroaa liittämisen- ja kontrollisuhteesta juuri tässä. Erona kumppanuussuhteelle huolenpitosuhteessa on se, ettei asiakas ja sosiaalityöntekijä ole tasaveroisessa suhteessa. (Juhila 2006, 111–134.)

Vuorovaikutuksessa rakentuvaa suhdetta kuvaa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen neuvotteleva luonne. Asiakkaalle ja sosiaalityöntekijälle rakentuu tilanteen mukaan erilaisia rooleja ja identiteettejä. (Juhila 2006, 149–188.) Tärkeää on yhdessä tunnistettu ongelma, ja sosiaalityöntekijä ja asiakas sitoutuvat yhdessä ratkaisemaan asian. Keskiössä on ongelmapuhe ja molemmille osapuolille annetaan rooli, jota he toteuttavat. Sosiaalityöntekijän roolina on puheeksiotto, eli sen varmistaminen, että ongelmasta puhutaan ja siihen etsitään vastausta. Asiakkaan roolina on tuoda yhteisesti ratkaistavaksi omaan elämäänsä liittyvä huoli. Ongelman nimeäminen on merkittävää sen vuoksi, että se ohjaa niitä menetelmiä, joilla asiaan tartutaan ja miten sosiaalityöntekijä asiaan suhtautuu. Nimeämisen myötä asiakas ja sosiaalityöntekijä lähtevät rakentamaan narratiivisia aiemmin tapahtuneesta, nykyhetkestä sekä tarvittavasta muutoksesta. Narratiivi muokkautuu vuorovaikutuksessa ja esimerkiksi uhrista voi yhdessä luodussa narratiivissa tullakin toimija. Lähisuhdeväkivallan uhrille siirtyminen uhrista toimijaksi voi olla selviytymisen kannalta merkittävää. Sosiaalityöntekijän rooli on usein tasapainottelua kontrollin ja tuen välillä. Toisaalta sosiaalityöntekijän on oltava asiakkaan rinnalla ja taas toisaalta kontrolloitava haitallista käytöstä tai toimintaa. Vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa nämä molemmat puolet ovat vahvasti läsnä. (Juhila 2006, 154–158.)

Ihmiset antavat merkityksiä vuorovaikutukselle pitääkseen yllä sosiaalista järjestystä. Vuorovaikutusta tulkitaan tiettyjen totuttujen mallien mukaan. Tilanteet eivät ole irrallisia, vaan aina osa suurempaa kokonaisuutta. Ihmisten yleinen oletamus on, että vuorovaikutuksessa oleva tulkitsee tilannetta samalla tavalla, kuin hän itse sitä tulkitsee. Ristiriita syntyy siitä, jos toinen osapuoli ei toimi odotetun mukaisesti. Kanssakäymisessä merkittävää on ihmisten tarve luokitella asioita. Luokittelu ei tapahdu tietoisesti, eikä se ole asia, josta meidän olisi mahdollista irtautua, vaan ihminen kategorisoi luonnostaan asioita. Luokittelun näkyväksi tekeminen auttaa kuitenkin vähentämään sen merkitystä. Luokittelu tuottaa sosiaalisia identiteettejä, jotka ohjaavat suhtautumista toisiin. Seurauksena voi olla, että tietyn ryhmän edustajille annetaan ulkoapäin tiettyjä ominaisuuksia, ja häneen suhtaudutaan sen mukaan. Tällöin ihmisten yksilölliset ominaisuudet ja juuri hänen narratiivinsa merkitys voi jäädä luokittelun jalkoihin. (Juhila 2006, 149–150, 153.)

3.3 Väkivallasta selviytymisen näkökulmat

Koherenssin tunne, eli eheyden kokemus, liitetään usein selviytymisen määritelmään. Koherenssin saavuttamiseen liittyy, että ihminen suhtautuu luottavaisesti elämään ja tulevaan. Ympäristö ja sisäinen maailma tuntuvat ennustettavilta. Myös voimaantuminen liitetään selviytymiseen. Voimaantumisella tarkoitetaan sitä, että ihminen muuttuu toimijaksi sen sijaan, että olisi vain toisten toiminnan kohde. Ihminen luottaa omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa omaan elämäänsä. Selviytynyt ihminen on siis jollain lailla voimaantunut ja kokenut sisäisen eheytyksen. Toisaalta selviytyminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ihminen olisi saanut elämänsä täydelliseen järjestykseen, sen ollessa ehkä mahdoton tehtävä, koska elämä ja sen tapahtumat eivät ole stabiileja. (Ojuri 2004, 54–55.)

Lähisuhdeväkivallan uhreja kohdataan jokaisella sosiaalityön sektorilla. Osalle väkivallan uhrien kohtaaminen on arkipäivää ja osalle näitä kohtaamisia tulee harvoin. Tämä aiheuttaa sen, että osalla sosiaalityöntekijöistä on vahva osaaminen väkivallan uhrien kohtaamiseen ja osalla taidot ja tiedot ovat hatarammat. Lähisuhdeväkivaltaa kohdanneet naiset ovat herkkiä sille, miten heidät auttamisjärjestelmässä kohdataan. (Ojuri 2004, 157–158, 159.) Turvakodin työntekijät ovat Ojurin (2004) väitöskirjan mukaan kohdanneet väkivallan uhrin paremmin, kuin viranomaiset muissa sosiaalipalveluissa. Asiakkaat olivat kokeneet tullessa kuulluiksi ja autetuiksi. Turvakodeissa työntekijöillä on osaamista juuri erityisesti väkivaltatyöstä.

Työntekijöiden ymmärrys väkivaltailmiöstä on siis merkityksellistä, jotta he osaavat kohdata väkivallan uhreja. (168.) Uhrin selviytymisen kannalta on merkittävää, että hän on saanut apua väkivaltaisesta suhteesta lähdettyään. Tieto väkivallasta on koettu tärkeäksi ja konkreettinen tuki, niin ettei uhrilta ole vaadittu liian suurta toimijuutta. (Ojuri 2004, 170.) Lähisuhdeväkivallan uhri joutuu usein hakemaan apua useita kertoja, ennen kuin hän saa, tai on valmis ottamaan sitä vastaan. On tyypillistä, että uhri on yrittänyt saada apua jo useampaan kertaan aiemmin turvakotiin hakeutuessaan. (Ojuri 2004, 157–162.)

Työntekijän ja uhrin ajatukset selviytymisestä saattavat erota toisistaan. Lähisuhdeväkivallan uhrille selviytyminen voi tarkoittaa, että hän löytää keinoja selviytyä väkivaltaisessa suhteessa. Väkivaltaisesta parisuhteesta lähteminen on usein prosessi, ja nainen on saattanut yrittää lähteä suhteesta useaan kertaan, ennen kuin varsinainen eroaminen on konkretisoitunut. Ammatillaisen näkemys voi olla, että uhrin selviytyminen vaatii hänen lähtemistään väkivaltaisesta suhteesta ja tuen tarjoamisen tavoitteena on saada nainen eroamaan väkivallan tekijästä. Ammatillainen saattaa turhautua, jos hän kokee, ettei asiakas vastaa hänen toivomallaan tavalla avun tarjoamiseen. Tällöin vaarana voi olla, että työntekijä syyllistää uhria suhteeseen jäämisestä tai vastuuttaa häntä jättämään väkivaltainen kumppani, jotta apua voidaan tarjota. (Ojuri 2004, 166, 171; Piippo 2022, 53–54.) Jos perheessä on lapsia, on sosiaalityöntekijä saattanut uhata lasten huostaanotolla, jos äiti ei lähde lasten kanssa väkivaltaisesta suhteesta. Parhaimmillaan tämä saattaa auttaa äitiä tekemään ratkaisun erosta, mutta pahimmillaan lisätä syyllisyyden tunnetta. (Ojuri 2004, 163, 167–168.) Äitiyteen liitetään usein hoivan ja hoivaamisen määritelmiä ja kulttuuriin ja aikaan liittyviä normatiiveja (Nikupeteri 2016, 146; Sevón & Notko 2008, 14–17; Smart & Neale 1999, 4). Äitiyteen liittyy paljon myös syyllistämistä ja väkivaltaisesta parisuhteesta lähtenyttä äitiä saatetaan syyllistää myös siitä, ettei hän lähtenyt aikaisemmin (Hurtig 2003, 179; Ojuri 2004, 163–164). Äidille avun hakemisen esteenä voi myös olla pelko lastensuojelusta. Tämä pelko voi ohittaa hänen huomionsa siitä, että lapset oireilevat myös. Lapset tuovat lähisuhdeväkivaltaan lastensuojelun ulottuvuuden ja koska lastensuojelun ydintehtävä on suojella lapsia, saattaa naisen selviytymisen tukeminen jäädä palveluissa toissijaiseksi. (Hurtig 2003, 179; Ojuri 2004, 163–164.) Kuitenkin lasten selviytymisen kannalta myös äidin selviytyminen on tärkeää (Ojuri 2004, 164).

Lähisuhdeväkivallan uhri joutuu rakentamaan identiteettinsä uudelleen suhteesta irtauduttuaan. Arki täytyy myös rakentaa uudestaan ja edessä saattaa olla huolet taloudellisesta

selviytymisestä. Usein pelko pysyy naisen elämässä mukana myös eron jälkeen. Entisen puolison kanssa täytyy mahdollisesti olla vielä yhteydessä eroon ja huoltajuuteen liittyvissä asioissa. (Ojuri 2004, 174.) Tämä vaikuttaa selviytymisen prosessin käynnistymiseen. Ojuri on väitöskirjassaan jaotellut selviytymisen kolmeen eri osaan: *selviytyjä*, *etsijä* ja *epäilijä*. *Selviytyjä* on onnistunut tekemään eron entisen ja nykyisen välillä. Tähän liittyy kokemus oman itsen merkityksellisyydestä ja tärkeydestä. Kulttuurisilla näkemyksillä on merkitystä siihen, että nainen voi kokea olevansa oikeanlainen, vaikka perinteinen perheen rooli olisikin hajonnut. *Etsijä* on selviytynyt jättämällä itsensä taka-alalle ja keskittyvänsä esimerkiksi äitiyteen. Vaikka eheytyminen on ehkä jollain lailla kesken, on näkemys tulevaisuudesta varovaisen toiveikas. *Epäilijä* elää vielä kahden maailman välissä, jossa ajatus entiseen palaamisesta vielä elää. Perinteinen sukupolvien ylittävä rooli ohjaa naista ja oma hyvinvointi ei ole merkittävässä roolissa. (Ojuri 2004, 174–181.)

Ammatilliset mallitarinat vaikuttavat eri ammattiryhmien tapaan kohdata asiakas. Jos nämä mallitarinat ovat ristiriidassa asiakkaan kertoman kanssa, voi hänelle jäädä kuulluksi tulemattomuuden kokemus. Mallitarina voi ohjata ammattilaista siinä, minkälaisen merkityksen hän antaa asiakkaan kertomille kokemuksille. Ammatillinen mallitarina voi myös ohjata työntekijää väkivallan puheeksi ottamisessa. Jos työntekijä kokee, ettei väkivallan puheeksi ottaminen kuulu hänen ammatinkuvaansa, saattaa hän jättää kysymättä asiasta tai ohjata keskustelun muualle, jos asiakas yrittää kertoa kohtaamastaan väkivallasta. (Ojuri 2004, 160–161.) Ojuri kertoo väitöskirjassaan perheneuvolan työntekijästä, joka ohitti äidin väkivaltakertomuksen täysin. Työntekijän ammatillinen mallitarina vaali perheen yhdessä pysymisen narratiivia, ja sen myötä hän pyrki ohjaamaan asiakkaan ajattelua pois eroamisen mahdollisuudesta. (Ojuri 2004, 162.)

Samankaltainen mallitarinan merkitys voi tulla esiin palveluissa, joissa käsitellään lasten huoltoa, asumista ja tapaamista etävanhemman kanssa. Käsitteet vanhemmuudesta voivat vaikuttaa, miten sosiaalityöntekijä reagoi uhrien kertomuksiin. Äidin kokemukset lähisuhteistä väkivallasta saattavat jäädä viranomaisen silmissä merkityksettömiksi, koska vaade yhteydenpidosta eronneiden vanhempien kesken on niin suuri. Tarkoituksena tälle vaateelle on lasten hyvinvointi, mutta seurauksena voikin olla, että työntekijä mahdollistaa väkivallan tekijälle foorumin, jossa tämä pystyy jatkamaan vainoa entistä puolisoaan kohtaan. Eron jälkeisen vanhemmuuden nähdään perustuvan ajatukseen, että vanhemmat ovat joustavia ja kykenevät neuvottelemaan. Yhteistyövanhemmuuden nähdään myös lisäävän sukupuolten

välistä tasa-arvoa. Näitä arvoja pidetään niin kiistämättöminä, että jossain tilanteissa ne menevät lähisuhdeväkivallan uhrin turvallisuuden edelle. (Nikupeteri 2016, 133–134.) Tämän vuoksi tilanteita ei tulisi uhrin selviytymisen kannalta tulkita liian helposti huoltoriidoiksi (Nikupeteri 2016, 37–38). Liian tiukasti mallitarinoihin kiinnittyminen voi siis aiheuttaa sen, että ammattilainen ohittaa asiakkaan kokemuksen, jos se on ristiriidassa kulttuurisen käsityksen kanssa. Erityisesti pohjoismaissa on vallalla normi yhteistyövanhemmuudesta eron jälkeen. (Nikupeteri 2016, 69, 134.) Nämä kulttuuriset normit ohjaavat ammatillisia tarinoita ja sen myötä ammattilaisten tapoja kohdata asiakkaita. Toinen merkittävä huomio on, että perheen koossapysymisen normi lasten hyvinvoinnin määrittäjänä on niin suuri, että palveluissa saatetaan ohittaa lähisuhdeväkivallan olemassaolo. Tällöin työntekijä ei ole valmis kyseenalaistamaan kulttuurisia ja moraalisia käsityksiä perheen roolista suojan antajana. (Nikupeteri 2016, 133–134; Ojuri 2004, 162–164.) Jos perheiden tilanteet nähdään tällä tavoin liian yksinkertaisesti, saattaa kulttuurinen näkemys ohjata ammattilaisen näkemystä liikaa. Jos vanhempia halutaan ohjata vahvasti yhteistyöhön ja painotetaan ajatusta siitä, että lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa, voi se mahdollistaa kontrollin ja väkivallan jatkumisen. Myös väkivaltaa kohdannut nainen saattaa itse kulttuuristen normien mukaisesti painottaa yhteistyövanhemmuuden merkitystä. Jos ammattilainen kohtaa tilanteen vain päällimmäisen harmin, eli esimerkiksi sen kautta, että lasten etu on aina vanhempien eron jälkeen yhteistyövanhemmuus, voi se estää häntä näkemästä todellisia kokemuksia. Tällöin tilanteiden kompleksisuus jää näkemättä. Jos tavoiteltu vanhemmuus eron jälkeen käsittää vain toimivan yhteistyövanhemmuuden, voi uhrin kokemukset jäädä piiloon. Voidaan myös kyseenalaistaa, onko väkivallan tekijällä aidosti kykyä yhteistyöhön uhrinsa kanssa tai onko pakottavaa kontrollia tai vainoa käyttävä vanhempi hyvä vanhempi, vaikka väkivalta ei olisi suoraan lapseen kohdistunut. Eron jälkeisessä vanhemmuudessa vainoaja saattaa rakentaa oman narratiivin, jota hän kertoo eteenpäin. Tässä narratiivissa hän on saattanut asemoida itsensä uhriksi, mikä voi tunnereaktion vuoksi harhauttaa ammattilaisen. (Katz 2024; Nikupeteri 2016, 66–67, 129.)

Selviytymisen kannalta merkittävää olisi kuitenkin se, että uhrin kertomus tulee näkyväksi. Jos viranomainen uskoo väkivallan tekijän kertomuksen, on tämä ongelmallista uhrin kannalta ja voi olla esteenä avun vastaanottamiselle ja sen hakemiselle myöhemmässä vaiheessa. (Nikupeteri 2016, 53, 37.) Jos ammattilainen ei usko uhrin kokemuksen todenperäisyyteen, voi avunhakuprosessi aiheuttaa toissijaista sosiaalista haavoittumista. Uhrin todellisuus tulee määritellyksi ulkopuolelta, ja ammattilainen sanelee uhrin aseman, oikeudet ja velvollisuudet

suhteessa hänen subjektiivisiin kokemuksiinsa vainosta. Tämä voi pitkittää uhrin selviytymisprosessia, kun hän ei voi luottaa palvelujärjestelmän apuun. (Nikupeteri 2016, 131–132.) Usein uhri ei edes hae sitä, että tekijän tulisi saada rangaistus, vaan tärkeintä on saada oma ääni kuuluviin ja tulla kohdatuksi arvostaen ja oikeudenmukaisesti (Nikupeteri 2016, 138). Aitoa kohtaamista saattaa kuitenkin estää työntekijän epävarmuus ja pelko siitä, että hän toimii väärin. Jos väkivallasta ei työntekijän näkemyksen mukaan ole tarpeeksi todisteita, saattaa olla helpompi ohittaa väkivallan mahdollisuus, kuin tarttua siihen. Väkivallan näkeminen edellyttää kuitenkin aina isompia toimenpiteitä viranomaiselta, kuin sen ohittaminen, jolloin on helpompi olla näkemättä tilannetta tai vähätellä sen merkitystä. (Nikupeteri 2016, 150.) Tämä saattaa johtaa, ettei varsinaista väkivaltatyötä uhrille edes tarjota. Jos ammattilainen rajaa väkivaltatyön oman ammattialansa osaamisen ulkopuolelle, voi uhrin olla vaikea ottaa apua vastaan myöhemmässä vaiheessa. Koska sillä, miten lähisuhdeväkivallan uhri kohdataan, vaikuttaa merkittävästi siihen, miten hänen on mahdollista ottaa apua vastaan. Asiakkaan voi myös olla vaikea uskaltaa puhua väkivallasta, jos hänellä on taustalla kokemus, että hän on ottanut asian puheeksi niin sanotusti väärässä paikassa. (Piippo 2022, 26–28.) Vaikka lähisuhdeväkivallan puheeksi otosta puhutaan paljon, on silti tutkimusten mukaan avun saaminen sattumanvaraista. Jos työyhteisöissä ei ole luotu yhteisiä toimintamenetelmiä väkivallan puheeksi ottamisesta, saattaa työntekijä kokea vaikeaksi puhua siitä asiakkaiden kanssa. (Piippo 2022, 51–55.) Turvakodeissa työntekijöiden ammatilliset mallitarinat ohjaavat heitä kohtaamaan uhrin sensitiivisesti ja väkivallasta ei pelätä puhua. Vertaistuki on myös ollut tärkeä kuulluksi tulemisen kokemuksen syntymisessä. (Ojuri 2004, 167–169.)

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimuksen tehtävä ja tavoite

Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on selvittää lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sosiaalityöntekijän tai muun sosiaalialan ammattilaisen kohtaamisessa. Ovatko naiset kokeneet tullessa kuulluksi, ja mikä heidän näkemyksensä mukaan on voinut vaikuttaa siihen, että tapaaminen on tuonut olon kuulluksi tulemisesta tai mikä on vaikuttanut siihen, ettei kuulluksi tulemisen kokemusta ollut tullut. Lisäksi tarkastelen, onko näillä kohtaamisilla sosiaalityöntekijöiden tai muiden sosiaalialan ammattilaisten kanssa ollut vaikutusta selviytymisen kannalta. Tutkimuskysymyksinä ovat:

”Miten lähisuhdeväkivaltaa kohdanneet naiset ovat kokeneet tullessa kuulluksi sosiaalityöntekijän kohtaamisissa?”

”Mikä on vaikuttanut kuulluksi tulemisen tai kuulluksi tulemattomuuden kokemukseen?”

”Minkälaisia vaikutuksia kohtaamisella on ollut oman selviytymisen kannalta?”

Lähisuhdeväkivaltaa on tutkittu paljon ja ilmiön monimuotoisuus ja kokemuksellisuus on tiedostettu. Aihetta on tutkittu useilta eri kanteilta, mikä onkin ilmiön ymmärtämisen ja palvelujen suunnittelun kannalta tärkeää. Tiedonintressinä minulla on tuoda tutkielman avulla yksi osailmiö keskusteluun lähisuhdeväkivallasta, uhrien asemasta ja kuulluksi tulemisen merkityksestä sosiaalityössä. Tutkielma sijoittuu sukupuolittuneen väkivallan tutkimuskenttään. Lähisuhdeväkivalta on vahvasti sukupuolittunutta ja edelleen yhteiskuntamme rakenteissa sisällä. Tieteenfilosofisena teoriana tutkielmassa on fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusstrategia, joka korostaa ihmisen subjektiivisten kokemusten ja havaintojen merkityksellisyyttä. Yksilön omat kokemukset ja niille antamat merkitykset ovat tutkimuksen ydintä. Filosofia pohjaa merkitysteoriaan, jonka mukaan ihmisen suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua. Ihminen ei ole irrallaan yhteisöistä, vaan merkitykset rakentuvat vuorovaikutuksessa eli ovat intersubjektiivisia. Tästä johdettuna lähtökohtana tutkielmalle on, että sosiaalityöntekijän kohtaamisella on merkitys sille, miten lähisuhdeväkivaltaa kokenut nainen selviytyy, koska merkitykset kokemuksille rakentuvat vuorovaikutuksessa. Yksilö ei elä irrallaan muusta maailmasta. Hermeneuttisen

lähestymistavan mukaan ilmiön ymmärtäminen on aina tulkinta kohteesta ja kaiken ymmärtäminen rakentuu aina jo aikaisemmin käsitetyin pohjalta. Tutkimusaihetta lähestytään siis aina jonkin esiyymmärryksen kautta. Tutkijan on tärkeää tunnistaa omat lähtökohtansa ja ennakkooajatuksensa tutkittavasta aiheesta, jotta ne eivät tiedostamatta vaikuta, miten aihetta lähestyy. Koska tarkastelun kohteena on naisten kokemukset, toteutan tutkielman laadullisena tutkimuksena. (Gray & Webb 2013, 87–88, 99–101; Harrikari 2021; Payne 2020, 399–400, 449–450; Tuomi & Sarajärvi 2018, 30–31.)

Kvalitatiivista tutkimusta tehtäessä tutkimuskysymykset saattavat muokkautua työn edetessä. Näin tapahtui myös minun työssäni. Alun perin tutkimuksessani oli tarkoitus tarkastella kohtaamisille annettuja merkityksiä, mutta aineiston myötä käsittely tarkentui kuulluksi tulemiseen ja selviytymiseen.

4.2 Tutkimusaineisto ja aineiston keruu

Aineistonkeruumenetelmänä oli kerätä ensisijaisesti naisten kokemuksia haastatteluiden avulla ja toissijaisesti kertomusteksteillä. Lopulta kuitenkin koko aineisto käsittää haastatteluja. Haastattelututkimuksessa on yksinkertaistaen kyse siitä, että tutkija haluaa saada tietoa, miksi ihminen ajattelee tai toimii tietyllä tavalla ja paras keino saada tämä tieto, on kysyä siitä häneltä itseltään. Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat lopputulokseen. Tutkijalla on itsellään suuri rooli siinä, että haastateltava kokee tilanteen turvallisena ja haastattelijan luotettavana, jotta hänen on mahdollista puhua avoimesti. Toteutan haastattelut teemahaastatteluina, joissa tutkija on etukäteen miettinyt teemat, joista haluaa kysyä. Jokaisessa haastattelussa käydään samat teemat läpi, mutta kuinka laajasti niitä käsitellään ja missä järjestyksessä, saattaa vaihdella eri haastatteluissa. Teemahaastattelun etuna on sen avoimuus, jolloin voidaan ajatella tulevan hyvin näkyväksi osallistujan aito näkemys asiasta, eikä haastattelijalla ohjaa liikaa sitä, mistä puhutaan. Kuitenkin valitut teemat varmistavat sen, että jokainen haastateltava puhuu samasta aihealueesta. (Eskola & Suoranta 1998, 63–64, 69; Tuomi & Sarajärvi 2018, 62.) Haastattelututkimuksen etuna nähdään olevan, että siinä on mahdollista käydä vuorovaikutuksellista keskustelua ja syventää asian käsittelyä tai tarkentaa jotain esille tulevaa. Kritiikkinä haastattelututkimukselle on esitetty, että vaarana on yksilön näkemyksen korostuminen ilmiössä liikaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 62.)

Tämän tutkielman aineistona on kuusi haastattelua, ja kohtaamisia eri palveluissa on 17. Palvelu on saattanut kestää useamman vuoden, joten yhteensä kohtaamisia, joista naiset puhuvat, on huomattavasti vielä tuota lukua enemmän. Litteroitua haastattelutekstiä on 184 sivua. Haastatteluista osa on toteutettu videon välityksellä ja osa kasvokkain. Osallistujat asuvat ympäri Suomea ja haastattelut on toteutettu syksyn 2024 aikana. Haastattelut ovat kestäneet tunnista kahteen tuntiin ja sisältäneet alkuun orientoitumista aiheeseen ja jutustelua ja välissä muun muassa keskustelua siitä, säädetäänkö sälekaihtimia niin, ettei aurinko häikäise tai muuta käytännön asioihin liittyvää. Naiset ovat puhuneet paljon myös kohtaamastaan väkivallasta, enkä ole halunnut rajata tätä keskustelua, vaikka väkivallan laadun syvempi tarkastelu ei varsinaisesti ollut haastattelujen aiheena. Koen, että minulla on tutkijana ja sosiaalityön edustajana merkittävä rooli siinä, että minä en aiheuta tutkimukseen osallistuville lisää harmia tai kokemusta siitä, että he eivät saaneet puhua aiheesta myös siltä kantilta, minkä kokivat itse siinä hetkessä tärkeänä.

Viidellä haastatelluista oli yhteinen lapsi tai lapsia väkivaltaa käyttäneen kanssa. Kaikilla naisilla parisuhde väkivallan tekijän kanssa oli jo päättynyt, joko muutama vuosi sitten tai pisimmillään suhde oli päättynyt jo vuosikymmeniä aikaisemmin. Palvelut, joissa naiset olivat kohdanneet sosiaalityöntekijän tai muun sosiaalialan ammattilaisen, olivat lastenvalvoja (5) tai muu perheoikeudellisen yksikön työntekijä (1), lastensuojelu (3), aikuissosiaalityö (1), perhesosiaalityö (2), väkivaltatyöntekijä (2), turvakoti (1), perhetyö (2).

Väkivalta oli ilmennyt parisuhteen aikana henkisenä väkivaltana (6), kuten manipuloimisena, mitätöimisena, syyllistämisenä, kontrolloimisena ja alistamisena. Taloudellisena väkivaltana (5), fyysisenä väkivaltana (5), seksuaalisena väkivaltana (3). Väkivalta oli kohdistunut osalla myös lapseen (3) tai lemmikkieläimiin (1). Kaikki naiset olivat joutuneet kokemaan eron jälkeistä vainoa (6). Osalla naisista eron jälkeinen vaino jatkui edelleen. Myös lapseen kohdistunutta väkivaltaa tapahtui osalla edelleen. Vainoaminen saattoi olla soittoja ja viestitulvaa, ilmestymistä sattumalta samoihin paikkoihin, joissa nainen ja lapset olivat, ilman lupaa oven taakse tulemista, lahjojen jättämistä oven taakse tai naisen sosiaalisen median tileihin tunkeutumista. Entinen puoliso saattoi myös uhkailla itsensä vahingoittamisella. Hän saattoi myös vaatia naista olemaan tiiviisti viesteillä yhteydessä, ja tämä vaatimus selitettiin lapseen liittyvällä huolella. Naiset olivat saattaneet joutua tekemään turvasuunnitelmaa sen varalta, että entinen puoliso on yhtäkkiä hänen ovensa takana. Vainoaminen saattoi olla myös

uhkausta lemmikkien vahingoittamisella, jos nainen ei palaa takaisin miehen luokse. Osalla naisista väkivalta kohdistui eron jälkeen lapsiin. Se saattoi olla henkistä, kuten tapaamisten sopimista ja systemaattisesti niiden perumista juuri ennen tapaamista, lapsen mitätöimistä tai fyysistä väkivaltaa. Useampi nainen oli ymmärtänyt olleensa lähisuhdeväkivallan uhri vasta eron jälkeen. Ymmärrys oli saattanut tulla sen myötä, että joku työntekijä oli nimennyt tapahtuneet väkivallaksi. Ajallinen etäisyys parisuhteesta auttoi myös näkemään tapahtuneet oikeassa valossa. Ymmärrys tapahtuneista oli saattanut tulla vasta vuosikymmeniä parisuhteen päättymisen jälkeen. Myös se lähisuhdeväkivallan piirre, että väkivalta on usein monimuotoista, tuli esiin aineistosta. Jokainen haastatelluista oli kokenut useampaa väkivallan muotoa, ja väkivalta astui parisuhteessa kuvaan pikkuhiljaa. (Krug ym. 2005, 112, 114; Marttala 2011, 37–40, 43–48; Perttu ym. 2015, 9–10; Piispa 2005, 55–56; Piispa 2011, 23–25.)

Kysymykseen, oliko sosiaalityöntekijä kysynyt lähisuhdeväkivallasta, tuli useita eri vastauksia ja vastaus saattoi samalla naisella vaihdella riippuen siitä, oliko hän kohdannut sosiaalityöntekijän vain yhdessä, vai useassa palvelussa. Lastenvalvoja ei ollut kysynyt väkivallasta keneltäkään, jotka olivat palvelua käyttäneet (5). Palvelutarpeen arvioinnissa, lastensuojelussa ja perhesosiaalityössä väkivallasta puhumiseen oli vaikuttanut se, millä syyllä palveluun oli menty. Jos pääsyyinä asiakkuudelle oli lähisuhdeväkivalta, siitä myös palvelussa puhuttiin, lastensuojelu (1), palvelutarpeen arviointi (1), lapsiperheiden sosiaalityö (1). Jos taas syyinä oli jotain muuta, ei lähisuhdeväkivallasta ollut kysytty lastensuojelu (1), palvelutarpeen arviointi (1). Aikuissosiaalityössä väkivallasta ei ollut kysytty (1) ja naista oli vastuutettu itseään olemaan jonnekin muualle yhteydessä, koska väkivallan käsittely ei työntekijän mukaan kuulunut palvelun sisältöön. Lähisuhdeväkivaltatyön erityisosajat (turvakodin työntekijät ja lähisuhdeväkivaltatyöntekijät) sen sijaan olivat ottaneet asian puheeksi systemaattisesti kaikkien niiden kanssa, jotka olivat heitä kohdanneet ja he olivat myös auttaneet nimeämään kokemukset väkivallaksi, turvakoti (1), lähisuhdeväkivaltatyö (2).

Kysymykseen ”Koetko tullessi kuulluksi tapaamisessa sosiaalityöntekijän tai muun sosiaalialan ammattilaisen kanssa?”, tuli vastaukseksi: En kokenut tullessi kuulluksi: lastenvalvoja tai muu perheoikeudellisen yksikön työntekijä (6), lastensuojelu (2), perhesosiaalityö (2), aikuissosiaalityö (1), perheneuvola (2), perhetyö (1). Koin tullessi kuulluksi: sosiaaliohjaaja (1), turvakoti (1), lähisuhdeväkivaltatyöntekijä (2), perhetyö (2).

4.3 Aineiston analyysi

Toteutin analyysin sisällönanalyysinä ja käsittelin aineistoa deduktiivisesti, eli teorialähtöisesti. Sisällönanalyysiä pidetään laadullisen tutkimuksen perusmetodina ja se voidaan jakaa kolmeen eri osaan, josta ensimmäinen on valmisteluvaihe, toinen analyysivaihe ja kolmas vaihe on tulosten raportointi ja niiden vertaaminen aikaisempiin tutkimuksiin. Teorialähtöisessä analyysissä aineistoa luokitellaan jonkin tietyn aikaisemman käsitejärjestelmän tai mallin mukaisesti. Jotta aineistoa on mahdollista käsitellä teorialähtöisesti, on ilmiöstä oltava riittävästi aikaisempaa tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87.) Lähisuhdeväkivalta ja kohtaamisen merkitys sosiaalityössä ovat ilmiöitä, joita on tutkittu paljon eri kanteilta, joten deduktiivinen lähestymistapa soveltuu hyvin tähän tutkimukseen. Deduktiivisessa analyysissä teoriaosuudessa esitellään malli, jonka mukaan määritellään tutkimuksen kohteena olevat käsitteet ja jonka mukaan kerättyä aineistoa lähdetään luokittelemaan. Tutkimuksessa siis testataan aikaisempaa teoriaa uudella aineistolla ja uusi tutkimustulos joko vahvistaa tai uudistaa aiempaa käsitystä asiasta. Teorialähtöisessä analyysissä edetään pääsääntöisesti yleisestä yksityiseen. Yläluokat muodostetaan teorian mukaan, ja alaluokat muodostuvat aineistosta nousevien seikkojen perusteella. (Elo, Tohmola, Kajula & Kääriäinen 2020, 218–219; Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–82, 94, 97–98.)

Deduktiivisen analyysin ensimmäinen vaihe on analyysimatriisin muodostaminen. Analyysimatriisin sisälle muodostetaan erilaisia luokkia ja kategorioita sisällönanalyysin periaatteiden mukaisesti. Aineiston läpikäymistä varten muodostetaan analyysiyksikkö, joka tarkoittaa ajatuskokonaisuutta, lausetta tai yksittäistä sanaa, jota aineistosta lähdetään etsimään. Analyysin tekeminen alkaa usein jo haastatteluvaiheessa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80–91, 94–98) ja huomasinkin jo nopeasti haastatteluja tehdessäni tunnesanoja, jotka alkoivat toistumaan haastatteluissa, kuten pelko, ahdistus ja häpeä. Muita sanoja, joita aineistosta etsin oli esimerkiksi ymmärrys ja selviytyminen sekä lauseita, kuten ”minusta tuntui, että..”, ”minulla oli olo..”. Naisten haastatteluissa toistui myös samankaltainen anteeksipyytely siitä, että heidän on vaikea pysyä asiassa eivätkä he kokeneet olevansa johdonmukaisia. Tämän kaltaiset, tietyllä lailla aiheeseen kuulumattomat asiat päätin kuitenkin ottaa mukaan analyysiin, koska koin merkittävänä sen, että tämä toistui eri naisten puheissa. Sama huoli oman ulosannin epämääräisyydestä nousi myös heidän puheissaan liittyen sosiaalityöntekijän kohtaamiseen, joissa taas entinen puoliso saattoi vastakohtaisesti esiintyä hyvinkin sujuvasti. Piilossa olevan sisällön analysoimisella tarkoitetaan haastatteluissa esiin tullutta hiljaisuutta, eleitä, ilmeitä tai

asennon vaihtoja, jotka tutkija kokee merkittävänä aiheen käsittelyn kannalta. Seuraava vaihe on aineistoon perehtyminen, minkä toteutin niin, että jokaisen haastattelun jälkeen litteroin aineiston ja tulostin sen. Tämän jälkeen luin ensin tekstin kertaalleen ja koodasin haastattelut eri väreillä. Sitten luin haastattelut uudestaan, ja yliviväsin sieltä tutkimuskysymysten kannalta olennaiset asiat haastattelun koodin mukaisella värillä. Tämän jälkeen kirjasin jokaisesta haastattelusta esiin nousevia seikkoja koodin värisille muistilapuille. Kun olin käynyt tämän läpi kaikkien haastattelujen osalta, aloin luokitella muistilappujen tekstejä eri teemojen alle. Nostin lapuille myös sanoja, jotka toistuivat haastatteluissa. (Elo ym. 2022, 218–223; Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–84.)

Analyysivaiheessa aineiston alkuperäiset ilmaukset pelkistetään ja niistä muodostetaan alaluokkia. Tämän jälkeen alaluokat kategorisoidaan luokittelumatriisiin. Tässä työssä luokittelumatriisina toimii Auli Ojurin (2004) väitöskirjassaan tekemä jaottelu erilaisiin kohtaamisen malleihin. Sisällön analyysissä on oltava tarkkana, kun alkuperäisilmaisuja pelkistetään ja alaluokkia muodostetaan. On tärkeää, että luokat vastaavat tutkimuskysymyksiin eikä tutkija päädy tekemään kehäpäätelmää, jossa analyysin yläluokka on yhtä kuin tutkimuskysymys, vaan vastaus tutkimuskysymykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–84.)

Analyysimatriisin muodostaminen

Yhdistävä luokka	Pääluokka	Yläluokka
Kohtaamisen kokemus	Ei kokemusta kuulluksi tulemisesta	Näennäinen kohtaaminen
		Ongelman kieltävä kohtaaminen
		Syylästävä kohtaaminen
		Kohtaamisen puuttuminen
	Kokemus kuulluksi tulemisesta	

Aineiston pelkistäminen ja sijoittaminen alaluokkiin

Yläluokka	Alaluokka
Näennäinen kohtaaminen	Resurssien puute
	Vaihtuvat työntekijät
	Uhrilta vaaditaan liikaa toimijuutta
Ongelman kieltävä kohtaaminen	Ammattilainen suojaa itseään, ja ohittaa väkivallan olemassaolon sen vuoksi
	Ammattilainen haluaa päästä tilanteesta helpommalla
	Ammatillinen mallitarina ohjaa pois väkivallan olemassaolosta
	Uhri ei pystynyt itse kertomaan väkivallasta
Syyllistävä kohtaaminen	Uhria syytetään vieraannuttamisesta
	Päihdeäitiysstigma
	Syyttäminen mustamaalaamisesta
Kohtaamisen puuttuminen	Työntekijä miehen asianajajana
	Uhri on itse hankala osapuoli

Näennäinen kohtaaminen

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus
<p><i>”Semmoinen.. että tuntuu että ei ehkä ole edes aikaa, että siinä sitten tapaamisessa jutellaan kuinka molemmat kokee..”</i></p> <p><i>”... oltiin oltu sitten asiakkaana siinä jo hyvän aikaa, niin ikään kuin mulle alettiin vähän puhumaan sitä justiin, että kun heillä on vähän ruuhkaa täällä ja on näitä graavimpiakin tapauksia ...”</i></p>	<p>Ei omia tapaamisia tai käynnissä oleva palvelu pitäisi lopettaa, kun on ruuhkaa.</p> <p>→ Alaluokka: Vähäiset resurssit</p>
<p><i>”... Siellä on vaihtunut työntekijöitä... meillä on ollut useita eri perhetyöntekijöitä, niin se oli hirveän raskasta ja ne tietyllä tavalla aina etääntyä työntekijä työntekijältä”</i></p> <p><i>”...sitten jotain sellaisiakin tilanteita, että yksi työntekijä oli kaksi tuntia ja mä tavallaan avasin tän mitä me ollaan koettu, ja sitten se vaihtui... aivan se.. katosi tuhka tuuleen”</i></p>	<p>Väkivallasta kertominen piti aina aloittaa kertomaan uudestaan vaihtuville työntekijöille.</p> <p>→ Alaluokka: Vaihtuvat työntekijät</p>
<p><i>”tosi rankkaa, kun miettii kuinka monta työntekijää tässäkin on tullut kohdattua ja täytynyt aina alusta... kaikki keskustelut ja tapaamiset ja niihin valmistautumiset...”</i></p>	<p>Uhri joutuu välittämään tietoa työntekijältä toiselle. Uhrilta vaaditaan yhteydenpitoa väkivallan tekijään.</p> <p>→ Alaluokka: Uhrilta vaaditaan liikaa toimijuutta</p>

Ongelman kieltävä kohtaaminen

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus

<p><i>"...tavallaan ei uhkaillut pelkästään... minuun vaan myös niihin viranomaisiin."</i></p> <p><i>"Että se (työntekijä) ei olisi uskaltanutkaan... kaivelee sitä asiaa ehkä enemmän."</i></p> <p><i>"... jotenkin mulla on semmoinen olo, että se lastenvalvoja pelkää kohdata sitä isää. Pelkää., että häntä syytetään, että hän menee äidin puolelle..."</i></p>	<p>Naiset epäilivät, että sosiaalityöntekijä saattoi itsekin pelätä miestä, kuten nainen itse pelkäsi. Joko pelätä sitä, että häntä syytetään puolelle asettumisesta tai jopa sitä, että hänelle voisi tulla ammatillisia seurauksia.</p> <p>→ Alaluokka: Ammatilainen suojaa itseään, eikä sen vuoksi näe väkivaltaa</p>
<p><i>"Olisi tullut enemmän työtä, jos olisi... tavataanko vielä erikseen. ... Ei ollut mitään semmoista, että haluaisiko jompikumpi jäädä tähän hetkeksi vaan., että se oli vaan silleen, että no niin,.. hyvä kun tää olikin tämmöinen. Helppo juttu."</i></p> <p><i>"Kyllähän se olisi.. tai siis... toihan on hyvä kirjoittaa sinne papereihin, että yhteisestä sopimuksesta"</i></p>	<p>Ammattilainen saattoi haluta päästä tilanteesta helpommalla. Tuottaa enemmän työtä nähdä ja puuttua väkivaltaan, kuin olla puuttumatta siihen.</p> <p>→ Alaluokka: Ammatilainen haluaa päästä tilanteesta helpommalla</p>
<p><i>"Ehkä se oli jotenkin niin semmoinen, että mä muistan että mulla jäi just semmoinen olo, että se ei.... että nää on aina vähän vaikeita nää, että ainahan se ero on vähän semmoista."</i></p> <p><i>"Että varmaan sitten se, sosiaalityöntekijä. Siinä varmaan ajatteli, että.. on tosi sopuisa tämmöinen ja että nää..... pystynyt sopimaan nää asiat. Vaikka täytyyhän sen niin kuin.... ainakin ihmetellä sitä, että niin eihän siinä... silloin oikeasti voi olla kaikki kunnossa."</i></p>	<p>Ammattilainen saattoi nähdä tilanteen kuulumattomaksi oman ammattinsa asiaan.</p> <p>→ Ammatillinen mallitarina ohjaa pois väkivallan olemassaolosta</p>

Syylisvä kohtaaminen

<p>Alkuperäinen ilmaus</p>	<p>Pelkistetty ilmaus</p>
-----------------------------------	----------------------------------

<p><i>"just tämä päihdeäitiys tiivistyy se stigma siinä aika pitkälle sitten mitä mä oon kokenut... että se oli... annettu heti alusta roolit ja se oli vähän... semmoinen näytelmä."</i></p>	<p>Naisen omat haasteet saattoivat luoda niin vahvan näkemyksen työntekijälle siitä, mitä perheessä on tapahtunut, ettei sen taakse pystytty näkemään.</p> <p>→ Alaluokka: Päihdeäitiysstigma</p>
<p><i>"mä pyysin omaa tapaamista, ja valmistautunut, että pystyn puhumaan oikeilla nimillä millainen...mutta sitten se (lastenvalvoja) stoppasi mut heti aluksi, että joo että hän on nyt kuullu jo tarpeeksi... mä muistan, mä itkin sen jälkeen että nyt tää menee kyllä niin pieleen tää homma..."</i></p>	<p>Nainen oli halunnut oman tapaamisen, että voisi kertoa mitä heidän perheessään on tapahtunut, mutta lastenvalvoja ei suostunut kuuntelemaan, koska koki, että äiti yrittää mustamaalata toista vanhempaa</p> <p>→ Alaluokka: Syyttäminen mustamaalaamisesta</p>
<p><i>"..perhetyöntekijät sanoi, että kun nää erot nyt on vähän tällaisia hankalia, kun ne nostaa näitä...vieraannuttamisasiaa..."</i></p> <p><i>"Jotenkin musta tuntuu, että kun toi vieraannuttamispuhe on... se että äidit yrittää vieraannuttaa isää lapsista niin sitten se vaikuttaa sen suhtautumiseen, että lastenvalvojaa pelottaa, ja tota se ei pysty...näkemään sen taakse ollenkaan"</i></p>	<p>Äidit miettivät, että sosiaalityöntekijöillä tuntui olevan suuri pelko siitä, että he eivät vahingossa ohita vieraannuttamista, ja sen vuoksi tulkitsivat kaiken sen kautta.</p> <p>→ Alaluokka: Syyttäminen vieraannuttamisesta</p>
<p><i>"Riittää monesti se, että se henkilö on läsnä niin sille uhrille tulee se kamala olo... ja mitä väkivaltaa se edes on kun ei se ole edes sanallista"</i></p>	<p>Tapaaminen ei ollut niin turvallinen, että väkivallasta olisi edes voinut kertoa. Tapaamisilla oli aina läsnä entinen puoliso.</p> <p>→ Alaluokka: Uhri ei pystynyt itse kertomaan väkivallasta</p>

Kohtaamattomuuden kokemus

<p>Alkuperäinen ilmaus</p>	<p>Pelkistetty ilmaus</p>
-----------------------------------	----------------------------------

<p><i>”Lastenvalvoja oli isän asianajaja ja mä yritin puhua lapsen puolesta... se isä ja lastenvalvoja toisella puolella ja... puhu tyhjäksi.... mun kertomat asiat.... tennisottelu.”</i></p>	<p>Kokemus siitä, että sosiaalityöntekijä on toiminut isän puolesta puhujana tapaamisilla. Äiti on kokenut, että on erilaiset standardit siinä, mitä äidiltä odotetaan ja mitä isältä odotetaan.</p> <p>→ Alaluokka: Miehen asianajaja</p>
<p><i>”...ja ne tapaamiset jännittää mua aina paljon ja pitkään etukäteen ja mun pitää miettiä että mitä mä sanon ja yrittää pohtia eri vaihtoehtoisia tapaamiskulkuja, koska, muuten ne mun reaktiot tulee selkärangasta kun se isä... se valehtelee niissä niin paljon..... ja sillä valmistelulla mä just yritän, että sit vaan olisin rauhallinen... mutta eihän se oo mahdollista...ne on niin ennalta-arvaamattomia mitä sieltä tulee. En mä koskaan voi tietää. Mutta kyllä mä yritän monella eri tavalla miettiä miten pysyn... tuntuu hurjalta vaan istua ja kuunnella niitä valheita... ja sitten työntekijä saattaa sanoa, että kuinka hienosti isä yrittää ja niin ja niin..”</i></p>	<p>Nainen on saattanut kokea joutuneensa itse leimatuksi hankalaksi, kun hän on yrittänyt nostaa esiin isän kertomia valheita ja yrittänyt pitää itsensä kasassa ollessaan samassa tapaamisessa entisen väkivaltaa käyttäneen puolisonsa kanssa.</p> <p>→ Alaluokka: Uhri onkin hankala osapuoli</p>
<p><i>”Siinä kohtaa mä puhuin siitä (isän käyttämä henkinen väkivalta lasta kohtaan) lastensuojelussa, ei.. siihen reagoitu siinä kohtaa... no voi voi, koita puhua sen lapsen kanssa... mun olis pitänyt puhua tän lapsen isän kanssa...”</i></p>	<p>→ Alaluokka: etujen ristiriita</p>

Yllä oleva jaottelu liittyy kohtaamattomuuden kokemuksiin. Hyvät kokemukset luokittelin Juhilan suhdejaon mukaisesti. Kuulluksi tulemisen kokemuksessa suhde työntekijän kanssa voitiin jakaa selviytymisprosessin vaiheen mukaisesti huolenpitosuhteeseen ja kumppanuussuhteeseen. (2006, 79, 81–84, 121–131.) Selviytymiseen liittyen naisilla oli nähtävillä vahvimmin selviytyjän ja etsijän roolit (Ojuri 2004, 175–178).

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Koska tutkimusaiheeni on hyvin sensitiivinen, oli eettinen näkökulma oltava heti alusta alkaen tiiviisti suunnittelussa mukana ja tarkkaan mietitty eri näkökulmista. Tutkimuksen ytimenä on perhesuhteet, jotka ovat jo lähtökohtaisesti aiheena sensitiivisiä. Tässä tutkimuksessa perhesuhteissa on vielä erityinen, suhteiden ristiriitaisuuteen liittyvä näkökulma. Perhe nähdään usein turvaa antavana ja olen jo tutkimustehtävässä rajannut aineiston koskemaan naisia, jotka ovat kokeneet lähisuhdeväkivaltaa parisuhteessaan, jolloin jo tehtävän asettamisessa kyseenalaistan perheen turvaa antavan roolin. Jos perheessä on lapsia, tuo se lisänä vielä äitiyteen liitettyjen kulttuuristen näkemysten ulottuvuuden, jossa hyvä äiti nähdään usein hoivaajana, jonka tulisi aina laittaa lasten etu oman edun edelle. (Berg 2008, 22–25; Fontes 2004, 154; Nikupeteri 2016 132–134, 145; Notko 2011, 80–81; Hämäläinen, Pirskanen & Rautio 2014; Pösö 2008, 99–102; Sevón & Notko 2008, 22–23.)

Perhesuhteet näyttäytyvät eri osapuolille erilaisina, joten on tärkeää tutkia asioita eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa keskiössä on lähisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset ja heidän kokemuksensa kohtaamisesta sosiaalityöntekijän kanssa. Samoja kohtaamisia voisi tutkia myös lähisuhdeväkivaltaa käyttäneiden miesten näkökulmasta, tai niiden sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, jotka ovat kohdanneet lähisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia. Kokemukset samoistakin tilanteista voisivat olla täysin erilaiset. Samasta kohtaamisesta uhrin ja sosiaalityöntekijän välillä saattaisi sosiaalityöntekijä kuvata kohtaamista positiivisin määritelmien, kun taas uhri voisi kuvata, ettei kokenut tulleen kuulluksi. Molempien kokemukset ovat yhtä aitoja heidän omasta näkökulmastaan. Mutta jos ajatellaan, että asiakkaan kokemus kuulluksi tulemisesta vaikuttaa, miten hän pystyy ottamaan apua vastaan, on sosiaalityön merkityksellisyyden kannalta uhrin kokemuksella kohtaamisesta enemmän merkitystä, kuin sosiaalityöntekijän.

Hyvin tärkeä eettinen näkökulma haastattelututkimuksessa on luottamuksellisuus ja anonymiteetti. Tutkimukseen osallistujien henkilöllisyys on suojattava niin, ettei heitä pysty millään tavalla tunnistamaan valmiista tutkimuksesta. Anonymiteetin merkitys korostuu entisestään, kun käsitellään sensitiivisiä aiheita. Perheväkivaltaa tutkittaessa anonymiteetti on erityisen merkittävää, koska tunnistettavuus saattaisi rikkoa perhesuhteita tai jopa asettaa osallistujan terveyden tai hengen vaaraan. (Eskola & Suoranta 1998, 41; Hämäläinen ym. 2014 54–57.) Anonymiteetti varmistetaan sillä, että valmiista työstä on poistettu tai muutettu kaikki

ne yksityiskohdat, joilla joku osanottaja voitaisiin tunnistaa. On tilanteita, joissa tämä ei riitä, vaan aineistosta on poistettava myös sellainen jatkumo, jossa sitaatteja yhdistämällä haastateltava olisi tunnistettavissa. (Pirskanen 2011, 65–67.) Olin jo ennen haastattelujen aloittamista pohtinut tätä näkökulmaa. Haastattelujen edetessä ajatus vain vahvistui, että valmiista tutkimuksesta on poistettava kaikki pseudonyymit tai muut luokitteluun liittyvät seikat, jotka mahdollistaisivat koota valmiista työstä yhteen tietyn haastatellun vastaukset ja näin mahdollisesti tunnistaa osallistuja. Haastattelut perustuivat siihen, että haastateltavalla oli minuun tutkijana täysi luottamus, ja sitä minä en saa rikkoa. Heli Pirskanen (2011, 65–67) kirjoittaa, että tunnistaa omassa väitöskirjassaan kaikkien tunnisteiden poisjättämisen saattavan vaikuttaa, miten yleistettäviä tutkimuksen tulokset ovat. Se seikka, ettei tutkimus aiheuta siihen osallistuneille vaaraa tai harmia, on kuitenkin tärkeämpi seikka, kuin tutkimukselliset tavoitteet. Olen jättänyt osaan sitaateista näkyviin missä palvelussa kohtaaminen on tapahtunut, koska ajattelen sen olevan tärkeä tieto sen vuoksi, että paremmin voitaisiin tunnistaa niitä palveluita, joissa kohtaamattomuuden ongelma on erityisesti tullut näkyviin. Tutkimuksessa on kunnioitettava ihmisarvoa, eikä tutkimus saa aiheuttaa siihen osallistuneille harmia (Eskola & Suoranta 1998, 41).

Kun haastatellaan ihmisiä sensitiivisistä, vaikeista perhesuhteista ja kokemuksista, tulee tutkijan osata ottaa huomioon, että niistä puhuminen saattaa aiheuttaa vahvoja tunteita tutkimukseen osallistujalle. Tutkijalla tulee olla keinoja ohjata osallistujaa eteenpäin saamaan tarvittaessa keskusteluapua. Myös tutkijan oma rooli haastattelijana on tärkeä. Minulla on pitkä työkokemus sosiaalialalta ja lähisuhdeväkivaltatyöstä ja ajattelen, että se auttoi haastattelujen tekemisessä. Vaikka en ole vastaavista asioista keskustellut aikaisemmin tutkijan positiosta käsin, oli minulla valmiuksia ottaa vastaan haastateltavien kertomia traumaattisia tapahtumia ja kuunnella empaattisesti heitä. Erityisesti sensitiivisistä aiheista kysyttäessä tutkijan on tärkeää kysyä itseltään, mihin hän tietoa tarvitsee. Onko se relevanttia tutkimuskysymyksiin saatavien vastausten kannalta. (Eskola & Suoranta 1998, 41.) Reflektoin tätä seikkaa haastatteluiden aikana ja niiden jälkeen. Koen, että työkokemukseni toi myös tähän asiaan varmuutta. Minun oli tärkeää tunnistaa omia ennakkokäsityksiäni aiheesta, jotta ne eivät vaikuttaneet siihen, miten sitä käsittelen. Sosiaalityöhön liittyy aina jonkinlainen vallankäytön näkökulma ja minä jatkan vallankäyttöä haastatelllessani ja kirjottaessani ilmiöstä. Vallankäyttö voi olla myös hyvää tuottavaa ja tähän minun on pyrittävä. (Hautala 2021; Nikupeteri 2016, 111.) Tutkielmani on luonteeltaan ymmärtämään pyrkivä (Nikupeteri 2016, 23).

Pyrin tekemään haastattelutilanteista sellaisia, että niissä olisi ollut mahdollisimman vähän häiriötekijöitä, jotka voisivat vaikuttaa tilanteeseen. Aina se ei onnistunut, koska esimerkiksi tekniset haasteet saattoivat aiheuttaa sen, että nauhoitus katkesi yllättäen tai nettiyhteys ei toiminut. Nämä tilanteet katkaisivat aina jollain lailla yhteyden hetkeksi aikaa, mutta saattoivat auttaa myös haastateltavaa jäsentämään ajatuksiaan ja välttivät heitä uppoamasta liikaa tunnekokemukseen.

Olen halunnut tutkimukseen osallistuneiden naisten äänen tulevan näkyviin, ja sen vuoksi tutkimuksessa on paljon sitaatteja haastatteluista. Tuloksissa näkyvät kaikki sitaatit, jotka ovat olennaisia sisällöllisesti. Olen jättänyt pois toistot sitaateista ja valinnut parhaiten asiaa kuvaavan sitaatin. Olen jättänyt sitaateista kaikki tunnistetiedot pois, mutta kaikkien naisten ääni tulee tutkimuksessa tasapuolisesti kuuluviin. Olen aineistoa käsitellessäni käyttänyt sanaa ”äiti”, silloin kun asiaan on liittynyt lasten näkökulma ja sanaa ”nainen”, kun lasten näkökulma ei ole liittynyt asiaan siinä kohdassa.

5 Kuulluksi tulemisen kokemus

5.1 En kokenut tulleeeni kuulluksi

Aineistosta nousi vahvasti esiin kokemus siitä, ettei nainen ollut tullut kuulluksi ja väkivallasta ei joko ollut mahdollisuutta puhua, tai se ei näyttäytynyt sosiaalityöntekijälle merkityksellisenä. Jaottelen seuraavaksi naisten kohtaamattomuuden kokemuksia Auli Ojurin (2004, 158–164) määrittelemän jaottelun mukaisesti *näennäiseen kohtaamiseen, ongelman kieltävään kohtaamiseen, syyllistävään kohtaamiseen ja kohtaamisen puuttumiseen*.

Näennäinen kohtaaminen

Kohtaamisen esteenä saattoivat olla työntekijän omat ominaisuudet tai organisaation rakenteet. Vähäiset resurssit sosiaalityön tekemiseen voivat vaikuttaa siihen, ettei asiakkaille ole tarjota tarpeeksi aikaa käydä läpi yksilöllistä tilannettaan. Ojuri (2006) kirjoittaa näennäiseen kohtaamiseen liittyvän hyväntahtoinen välinpitämättömyys. Kohtaaminen sujuu ehkä hyvässä hengessä, mutta tilaisuutta puhua väkivallasta ei ole. Asiakas ei mahdollisesti ole kokenut turvalliseksi puhua väkivallasta, koska tapaamiseen käytetty aika on niin lyhyt. Liian lyhyessä ja nopeasti hoidetussa tapaamisessa ei asiakkaan ole mahdollista saada sellaista turvallisuuden kokemusta, että vaikeasta asiasta uskaltaisi alkaa puhumaan. (158–159, 5, 47–49, 53.)

”..kaikki on jotenkin keskittynyt siihen sen hetkiseen tilanteeseen, se että pysähdyttäisiin, aikaa ei ole... että mitäs kaikkea tässä on oikeasti tapahtunut ja milloin nämä hommat on alkanut ja mitä se on teidän perheessä tarkoittanut, niin sellaista ei ole tähän päivään mennessä missään.. (kysytty)”

”... kyllä noi on sellaisia tilanteita, että pitäishän siinä saada semmoinen hyvä yhteys. Ja semmoinen, turvallinen olo, että voi... ja sitten se, että kun...se voi olla niin erilaista se väkivalta.”

Tapaaminen ei myöskään ole turvallinen lähisuhdeväkivallan uhrille, jos tapaamisella on mukana väkivallan tekijä (Laitinen ym. 2024, 115–116). Resurssien puute näyttäytyi osalle yhtenä syynä siihen, ettei omaa tapaamista edes tarjottu. Kokemus saattoi myös olla, että kun nainen oli lopulta itse vaatinut saada oman tapaamisen, oli hänelle jäänyt tunne, ettei väkivalta ollut työntekijän mielestä merkityksellistä. Vähäisten resurssien vuoksi myös palvelun

päättäminen oli noussut puheisiin. (Hannus 2011, 207–208; Ojuri 2004, 158–159; Uusivuori 2011, 161; Väänänen 2011, 119.)

”... mä sit vaadin tai pyysin että saisin oman tapaamisen, ja sit.. se lastenvalvoja laittoi, että hän on hirveän kiireinen ja mulle jäi olo, että sen mielestä sillä väkivallalla ei oo merkitystä.”

”... oltiin oltu sitten asiakkaana siinä jo hyvän aikaa, niin ikään kuin mulle alettiin vähän puhumaan sitä justiin, että kun heillä on vähän ruuhkaa täällä...”

Kohtaamiseen vaikutti myös se, että perheen työntekijät vaihtuivat. Nainen joutui kertomaan uudestaan perheen tilanteesta uusille työntekijöille, ja väkivaltailmiön kohtaaminen karkasi aina vain kauemmaksi. (Ojuri 2004, 159.)

”..Yritin tavoitella (perheen sosiaalityöntekijä), mä sain kuulla, että se onkin lähtenyt, että meillä on uusi työntekijä... se kohtaaminen oli vähän sellainen, että... meillä oli... 45 minuuttia aikaa ja hän oli vähän lukenut papereita ja oli tosi pinnallinen tapaaminen... tuli semmoinen olo, että hän on saanut jostain ohjeistuksen, että pitää nyt ajaa alas tää asiakkuussuhde.”

”... Siellä on vaihtunut työntekijöitä... meillä on ollut useita eri perhetyöntekijöitä, niin se oli hirveän raskasta ja ne tietyllä tavalla aina etääntyi työntekijä työntekijältä”

Uhrilta saatettiin myös vaatia sellaista toimijuutta, johon hän ei pystynyt, kuten informoimaan aina uusia työntekijöitä perheen tapahtumista. Tai palvelussa on sanottu, ettei väkivallan käsittely kuulu siihen palveluun ja naista on kehoitettu olemaan yhteydessä johonkin muualle. Suomessa lähisuhdeväkivallan uhreille on vain vähän palveluja ja uhreilta vaaditaan suurta toimijuutta, tilanteessa, jossa heidän toimijuutensa on usein heikkoa (Hannus 2011, 204–206, 216; Ojuri 2004, 170; Piispa 2011, 31–33).

”tosi rankkaa, kun miettii kuinka monta työntekijää tässäkin on tullut kohdattua ja täytynyt aina alusta... kaikki keskustelut ja tapaamiset ja niihin valmistautumiset...”

Vaikka työntekijällä olisi hyvät tarkoitukset, ei kuulluksi tuleminen ole tapahtunut, jos siitä puhumiselle ei ole luotu mahdollisuuksia. Kiireen tunne välittyy helposti myös asiakkaille, vaikka sitä ei edes suoraan ääneen sanottaisi.

Ongelman kieltävä kohtaaminen

Osa naisista mietti, että saattoiko sosiaalityöntekijä pelätä miestä tai mahdollisia seurauksia, mitä hänelle tulisi, jos hän asettuisi uskomaan naisen kertomaa. Tämän vuoksi saattoi olla helpompaa olla huomaamatta merkkejä jonkin sellaisen olemassaolosta, joka olisi vaatinut puuttumista. (Ojuri 2004, 159–162.) Vainoa ja pakottavaa kontrollia käyttävät miehet saattavat uhkailla myös viranomaisia oikeusprosesseilla tai levittää esimerkiksi työntekijästä valheellista tietoa ja näin horjuttaa tämän auktoriteettia. Pelko voi ohjata työntekijää näkemään tilanteen tavallisena eroriitana. (Laitinen ym. 2024, 121–123.)

”Musta tuntuu, että se lastenvalvoja on pelännyt niin paljon, että eihän vaan ota äidin puolta, niin sitten on ottanut... sen isän puolen. Ja kun pointtihan on ottaa lapsen puoli tietenkin...”

”pelkäsi, että viedään julkisuuteen, tai että tulis syyte virkavirheestä.”

Osa naisista pohti, saattoiko sosiaalityöntekijän toimintaa ohjata hänen halunsa päästä tilanteesta helpommalla tai säästää aikaa, ja sen vuoksi hän ei halunnut järjestää omia aikoja. Väkivaltaan puuttuminen vaatii työntekijältä aina enemmän työtä, kuin sen ohittaminen, jolloin sosiaalityöntekijä ei ehkä halunnut edes mahdollistaa tilannetta, jossa väkivallasta olisi voinut puhua. Lisäksi jos työntekijä kokee, ettei hänellä ole tarpeeksi todisteita väkivallan olemassaolosta, on helpompi ohittaa asia kokonaan, kuin lähteä selvittämään tilannetta tarkemmin. (Laitinen ym. 2024, 115; Nikupeteri 2016, 150; Ojuri 2004, 159.)

”...sehän on hyvä kirjoittaa sinne papereihin, että yhteisestä sopimuksesta”

”Olisi tullut enemmän työtä, jos olisi... tavataanko vielä erikseen. ... Ei ollut mitään semmoista, että haluaisiko jompikumpi jäädä tähän hetkeksi vaan... se oli vaan, että... hyvä kun tää olikin tämmöinen. Helppo juttu.”

”Niin musta tuntuu, että se (lastenvalvoja) on omalla puolella, että se vaan kirjaa sen mitä siinä... ettei ylimääräistä työtä hänelle”

Sosiaalityöntekijä saattoi myös etäännyttää itseään puhumalla viranomaiskieltä, jota asiakas ei ymmärtänyt. Jos asiakas ei ymmärrä sosiaalityöntekijän käyttämää kieltä, ei suhde ammattilaisen ja asiakkaan välillä voi olla kovin turvallisen tuntuinen. Sosiaalityöntekijän ja naisen välinen suhde on tällöin hyvin dikotominen. Sosiaalityöntekijällä on asiantuntijuus ja toimijuus ja asiakas on tämän toiminnan kohde. (Juhila 2006, 62, 74; Ojuri 2004, 160.)

”semmoinen nuori kaveri... selitti hirveällä kapulakielellä. Mä muistan sellaisen tilanteen kun oli se palaveri ja selittää, selittää, selittää.. mä en ymmärrä yhtään mitään.. mä en vielä tänäkään päivänä.. käytiin vielä kaksi palaveria sen jälkeen ja mä en ymmärtänyt senkään jälkeen”

Työntekijän ammatillinen mallitarina saattoi ohjata siihen, ettei väkivallasta puhuttu. Äidit miettivät, että koska lastenvalvojen luona enemmistöllä asiakkaista kyseessä on tasapuolinen riitely, on ehkä helpompi katsoa tilannetta sen kautta. Perheneuvolan työskentelyssä taas keskityttiin äidin mustasukkaisuuteen ja perheen yhdessä pysymiseen, eikä äiti kokenut, että hänellä olisi ollut mahdollisuutta puhua muusta. Väkivallasta kysymistä ei ehkä ole pidetty kuuluvan omaan ammattialaan. Aikuissosiaalityössä taas on keskitytty vain taloudelliseen tilanteeseen, eikä elämän läpikäyminen laajemmassa merkityksessä ole ollut keskiössä. (Laitinen ym. 2024, 115; Nikupeteri 2016, 37–38, 133, 134–164; Ojuri, 2004, 160–162.) Yhteistyövanhemmuus nähdään pohjoismaissa niin vahvana tavoiteltavana asiana, että naisen kohtaama vaino voi jäädä sen vuoksi näkemättä (Nikupeteri 2016, 146).

”Mä vaan ajattelin, että no se varmaan just... kun erotilanteissa on aina jotenkin hankalaa niin sitten että se ei ota... kantaa mihinkään.... Tuli just ehkä kuitattua sillä, että kun tämmöisiä nää nyt on.”

”(perheneuvolassa) tuli se mun mustasukkaisuus.. aivan ihana ihminen... mutta lähti heti aivan väärille raiteille se juttu kun me oltiin siellä yhdessä, ei ikinä mitään kontaktia erikseen...”

Ongelman kieltävä kohtaaminen voi liittyä myös rajallisiin resursseihin. On helpompi jättäytyä ammatillisen mallitarinan taakse, koska tilanteen tarkempi näkeminen, voi vaatia omia tapaamisia eri osapuolille. Rajallisten resurssien vuoksi omien tapaamisten antamista pyritään ehkä välttämään.

Syyllystävä kohtaaminen

Kulttuurinen mallitarina ohjaa syyllyttämään naisia myös silloin, kun he ovat uhreja. Kulttuuriset näkemykset ovat niin syvällä, että naiset syyllyttävät myös itse itseään. (Ojuri 2004, 116, 162–164.) Syyllyttämistä tapahtuu paljon myös palveluissa ja haastatteluisissa erilaiset syyllyttämisen kokemukset nousivat esiin. Useampi äiti nosti esiin pohdinnan siitä, näkeekö sosiaalityöntekijät kaiken perhepalveluissa vain vieraannuttamisen lasien kautta, jolloin voi jäädä näkemättä lähisuhdeväkivalta ja vainoaminen. Äideillä saattoi olla kokemus, ettei asioista olisi saanut ollenkaan puhua niiden oikeilla nimillä, jotta työntekijä ei olisi kokenut äidin yrittävän vieraannuttaa isää lapsista. Vieraannuttaminen ja vainoaminen ovat ilmiöitä, jotka on usein vaikea erottaa toisistaan. (Nilosaari 2024). Vieraannuttamissyöttösten pelkääminen voi johtaa siihen, ettei vainon kohteena oleva nainen uskalla rajoittaa entisen kumppanin yhteydenottoja tai rajata sitä, miten paljon hänen on itsensä oltava entiseen kumppaniin yhteydessä, jotta viranomainen ei syytä häntä vieraannuttamisesta (Laitinen ym. 2024, 114–116).

”..asiat kääntyi aivan päälleellen...että mä olenkin se joka on manipuloinut ja vieraannuttanut ja mä oon.. se, joka on käyttänyt henkistä väkivaltaa. Sitä ei tunnustettu ollenkaan, ne ei nähnyt sitä (miehen nimi), vaan sen roolin, minkä hän oli esittänyt.”

”..perhetyöntekijät sanoi, että kun nää erot nyt on vähän tällaisia hankalia, kun ne nostaa näitä...vieraannuttamisasiaa...”

”—ja musta se on niin vaarallinen juttu nyt se, että kun kaikki puhuu vieraannuttamisesta julkisuudessa, että kuinka vaarallista se on ja kuinka kamala ilmiö se on, niin sitten unohtuu se, että on myös se toinen puoli... Kaikki ei ole vieraannuttamista vaan on myös niin, että se toinen vanhempi osaa manipuloida ja käyttää nyt tätä hyväkseen... kukaan ei uskalla olla äidin puolella... ettei sitten syytetä, että äiti vieraannutti.... ja se on ihan älytön tässä meilläkin...mutta miten sen sitten tunnistaa mikä.. oikeasti...”

Viranomainen ei aina antanut äidin edes kertoa parisuhteesta tapahtuneesta väkivallasta tai peloistaan siitä, että väkivalta kohdistuu eron jälkeen lapsiin, koska se koettiin entisen puolison haukkumisena. Äidit jäivät yksin pelon kanssa (Ojuri 2004, 162; Väänänen 2011, 121).

”mä pyysin omaa tapaamista, ja valmistautunut, että pystyn puhumaan oikeilla nimillä millainen...mutta sitten se (lastenvalvoja) stoppasi mut heti aluksi, että joo että hän on nyt kuullu jo tarpeeksi... mä muistan, mä itkin sen jälkeen että nyt tää menee kyllä niin pieleen tää homma...”

Ja jos asioista ei ole voitu puhua avoimesti ja oikeilla sanoilla, on seurauksena ollut naisten kuvauksissa jonkinlainen teatteriesitys, jossa jokaisella on ollut oma ennalta määrätty roolinsa esitettävänä. Äidin kokemus on voinut olla, että hänen roolinaan on ollut olla vain hiljaa tai kokemus on voinut olla, että hänet on leimattu hankalaksi osapuoleksi. Äiti on myös saattanut kokea sosiaalityöntekijän halunneen vakuutella äitiä isän vanhemmuuden taidoista. Yksi naisista pohti, että viranomaisilla on tarve lokeroida asiakas tiettyyn laatikkoon ja tämän tulee myös käyttäytyä tietyllä tavalla, jotta on avun antamisen arvoinen. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisessä kohtaamisessa molemmilla on rooli, toisen ollessa avun tarvitsija ja toisen sitä tarjoava. Näissä rooleissa on kuitenkin merkittävää, että sosiaalityöntekijä tunnistaa asiakkaan arvot ja kohtaa hänet arvostavasti ja oikeudenmukaisesti. Jos entinen puoliso toteuttaa ikään kuin performatiivista vanhemmuutta, jossa ulospäin lasten hyvinvoinnin kannalta positiiviset teot peittävät todelliset vaikuttimet, voi näkymättömiin jäädä lapsen hyvinvointi. Tämä käytös voi myös sokaista ammattilaisen, kun vallankäyttö piiloutuu esitykseen luonnollisesta vanhemmuudesta. (Hannus 2011, 204–205; Juhila 2006, 39–47; Katz 2024; Laitinen ym. 2024, 115–116; Nikupeteri 2016, 75, 95, 135.)

”Tapaamisissa hän näyttäytyy niissä sovinnollisena ja hän yrittää ja tekee kaikkensa ja hän haluaa olla aina kaikissa palaverissa mukana, ... isä haluaa niin kovasti olla kaikessa mukana. Mutta sekin tuntuu vähän semmoiselta kontrollilta, koska eihän hän halua.. siinä arjessa sitten toteuttaa niitä.... mutta sitten hän tulee ja käyttää hirveästi tilaa palaverissa... sekin tuntuu jotenkin sellaiselta vallan käytöltä ja kontrollilta.. että.. arjessa ei ole lapsen kanssa mutta palaverissa päiväkodilla ja lastenvalvojalla ja joka paikassa... käyttää kauheasti tilaa ja aikaa ja sitten ei ole tilaa ja aikaa puhua niistä asioista, mistä pitäis... ja aina hänen annetaan käyttää se tila...”

”Ei mua.. oikeestaan kuunneltu yhtään. Mä olin vaan kiltisti melkein hiljaa sitten siellä koko ajan.”

”Kaikki työntekijät haluavat vakuutella, että isä pärjää tosi hyvin lapsen kanssa ja jotenkin.. kauheesti vakuutella, että isä on nyt niin motivoitunut.... tuntuu, että ne söi hänen kädestään... hän pystyy smalltalkia puhumaan ja korjaa rikki menneet... ja muut niissä... työntekijän huoneessa...hän vaikuttaa semmoiselta kauhean mukavalta. Ja mä taas olin tylyn oloinen koska se on mun suojautumiskeino häntä kohtaan”

Äitiydelle ja isyydelle on annettu kautta aikojen erilaisia merkityksiä ja naiset ovat kokeneet, että sosiaalityöntekijöillä on ollut erilaiset kulttuurin määrittämät roolit ja vaateet heille äiteinä, kuin iseille. Kulttuuriset kertomukset määrittelevät sitä, miten äitiys ja isyys nähdään ja mitä niiltä odotetaan. Toistuessaan mallit muuttuvat ihmisten mielissä niin itsestään selviksi, ettei

niitä edes kyseenalaisteta. Kulttuurinen näkemys naisesta perheen koossapitäjänä usein myös mahdollistaa sen, että nainen pyrkii pitämään kiinni niistä odotuksista, joita hänelle on ulkoapäin asetettu. (Ojuri 2004, 90–91, 105.) Äidin päihdeongelmaa pidettiin palvelussa merkittävänä ongelmana, joka ohitti kaikki muut asiat, kuten sen, että myös isällä oli päihdeongelma ja perheessä oli lähisuhdeväkivaltaa. Myös totuudessa pysymiselle oli eri sukupuolen mukaan erilaiset vaatimukset. Äitiyteen liitetään usein enemmän moraalisia vaateita, kuin isyyteen, eikä siihen liitetä myöskään samankaltaista selontekovelvollisuutta, kuten äitiyteen liitetään. (Hannus 2011, 206; Nikupeteri 2016, 134–136; Sevón & Notko 2008 14–17; Smart & Neale 1999, 4.) Isyys nähtiin ikään kuin ihailtavan isyyden näkökulmasta (admirable fatherhood), jossa pakottavaa kontrollia käyttävä isä ottaa uhrin tai sankarin roolin ja näyttäytyy huolehtivana ja lapsesta kiinnostuvana vanhempana. Ihailtavan isyyden käsitykseen saattaa liittyä myös lapsen ihailu pakottavaa kontrollia käyttävää vanhempaa kohtaan. Tämän seurauksena lapsi saattaa haluta viettää enemmän aikaa tämän vanhemman kanssa, vaikka toisaalta suhde isän kanssa aiheuttaa pahoinvointia. Lasta saatetaan pyrkiä saamaan omalle puolelle esimerkiksi lahjoja ostamalla tai sekoittamalla lapsen päätä keksityillä tarinoilla lähivanhemmasta. Lapsi saattaa myös kokea olevansa vastuussa isän hyvinvoinnista, johon liittyy se, että hänen tulee haluta käydä isän luona, tai isälle tulee paha mieli. Lapsi saattaa purkaa paha oloaan siihen vanhempaan, joka on turvallinen, vaikka paha olo johtuisikin toisesta vanhemmasta. Tämä voi saada pakottavaa kontrollia käyttävän miehen näkemään itsensä yliverlaisena vanhempana, jonka luona lapsi käyttäytyy paremmin. Pakottavan kontrollin ilmentyminen ihailtavana isyytenä sokaisee myös muun yhteisön, sillä nämä näyttäytyvät usein hyvin huolehtivaisina ja kunnollisina, kun taas näissä tilanteissa äidit näyttäytyvät hankalina osapuolina. Pahimmillaan tilanteet kääntyvät viranomaisen myötävaikutuksella pääläelleen, ja äitiä syytetään siitä, mitä tosiasiallisesti isä tekee. Biologiseen vanhemmuuteen liitetty myyttisetkin mitat saava merkityksellisyys ohittaa sen, ettei siihen automaattisesti liity lapsen hyvinvoinnin turvaaminen. (Hannus 2011, 208; Karhuvaara ym. 2014, 24; Katz ym. 2020, 317–320; Laitinen ym. 2024, 95–96; Nikupeteri 2016, 134–135.)

”just tämä päihdeäitiys tiivistyy se stigma siinä aika pitkälle sitten mitä mä oon kokenut... että se oli... annettu heti alusta roolit ja se oli vähän... semmoinen näytelmä.”

”.. miten se pääsee niistä kaikista valheista... musta tuntuu, että jos mä olisin lipsauttanut yhdenkään valheen jossain vaiheessa, niin sitten se olisi kaivettu.. ”

Nainen oli saattanut ensin omalla tapaamisellaan kokea tulleen kuulluksi, mutta tulkinneensa sosiaalityöntekijän käytöksestä yhteisessä tapaamisessa, että miehen tavattuaan tämä on tehnyt uuden päätelmän tapahtumien kulusta ja alkanut pitää miehen kertomaa uskottavampana. Lähisuhdeväkivallan uhrin ovat hyvin herkkiä huomaamaan pienetkin muutokset työntekijässä (Ojuri 2004, 157–159), joten muutos sosiaalityöntekijän käytöksessä ja olemuksessa toivat kokemuksen, että sosiaalityöntekijä olikin nyt naista vastaan.

”...mä olin pyytännyt oman tapaamisen.... ei ollut ehdotettu omia, mutta mä olin pyytännyt ja ... lastenvalvojan kanssa ja puhuin ja koin,.. että tulin tosi hyvin kuulluksi ja ymmärretyksi ja jäi hyvä fiilis... No jälkeenhän tietenkkin isälläkin oli ollut oma tapaaminen ja sitten oli yhteinen. Ja mä huomaan siinä tapaamisessa, että no niin, nyt se sosiaalityöntekijä on kuullut isän tarinan ja ilmeisesti uskoo paremmin sitä, koska hän (lastenvalvoja) oli jotenkin aivan niin kun olisi ollut eri ihminen. Koko äänikin oli ihan erilainen. Hänessä ei ollut mitään lämpöä, ei mitään ymmärrystä eikä mitään...Se oli hyvin ahdistava tapaaminen..”

Vasta lapsen kohdistunut väkivalta saattoi vaikuttaa siihen, että tilanne nähtiin eri näkökulmasta.

”(lapsen kaltoinkohtelu) muutti sitten suhtautumista, että oli.. eri linssi siellä.”

Vaikka aina edes lapsen kertoma väkivalta ei muuttanut asetelmia. Kokemus oli, että kukaan ei voi suojella lapsia tämän toiselta vanhemmalta. Pohjoismainen vaade molempien vanhempien suhteen ylläpitämisestä lapsen eron jälkeen, saattaa jättää huomioimatta lapsen oman toiveen. Lapsi on mahdollista pakottaa tapaamiseen, vaikka samaa vaadetta ei ole vanhemmalla. Lapsen omalla äänellä ei aina näissä tilanteissa ole merkitystä, vaan yhteyttä molempiin vanhempiin pidetään kiistämättömänä hyvänä lapsen kehityksen kannalta. Palvelujärjestelmämme ohjaa usein priorisoimaan vanhemman edun lapsen edulle, jos ne ovat ristiriidassa keskenään. Usein eron jälkeen korostetaan vanhempien oikeutta lapsen sen sijaan, että korostettaisiin lapsen oikeutta hoivaan. Myös lapsen oma toive siitä, ettei hän halua tavata toista vanhempaansa, nähdään vanhempien välisenä vuorovaikutusongelmana. (Laitinen ym. 2024, 58–61, 114–117; Nikupeteri 2016, 133–134, 135–137; Siukola 2014, 18; Väänänen 2011, 119.) Äidit kertoivat kokevansa voimattomuutta siinä, etteivät kykene suojelemaan lapsia isän käyttämältä väkivallalta. Äidit kertoivat toivovansa, että heidän tapansa pyrkiä

kasvattamaan lapsista itsetunnon vahvoja ja tunnetaidoiltaan taitavia, auttaisi lapsia säilymään ehjinä isän käyttämästä väkivallasta huolimatta. (Uusivuori, 2011, 166.)

”..lapsi kertoo rehellisesti asian ja sitten sitä ei uskota.. ”

”... (miehen) kaltainen ihminen, niin kukaan ei voi hänelle mitään.. se on niin järkkyä. ”

”Laki ei aina pysty suojelemaan lasta”

Pakottava kontrolli voi kohdistua lapsiin ja aiheuttaa lapsissa samankaltaisia emotionaalisia reaktioita, kuin parisuhdeväkivallan uhri kokee. Lapsuudessa koettu perheensisäinen väkivalta vahingoittaa lapsen perusturvallisuuden tunnetta ja on monella tapaa haitallista lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle. Lapsen itseensä kohdistuva tai lapsen toiseen vanhempaan kohdistuvan vainon on todettu aiheuttavan lapselle traumakokemuksia. Lapsuuden aikaiset stressikokemukset voivat vaikuttaa pitkälle aikuisuuteen ja aiheuttaa monenlaisia terveysongelmia aikuisuudessa. Suhde pakottavaa kontrollia käyttävään isään on usein kaksijakoinen, kuten se on parisuhteessa uhrillekin näyttäytynyt. Toisaalta epäjohtomukaisesti kiintymystä osoittavaa vanhempaa rakastaa ja toisaalta vihaa. (Laitinen ym. 2024, 96–98, 103; Karhuvaara ym. 2014, 24; Kataja 2024; Katz, Nikupeteri & Laitinen 2020, 311–312; Nikupeteri 2016, 2.) Äitien kertomissa tilanteissa jopa lapsen oma kokemus väkivallasta ohitettiin, koska kulttuurinen vaade yhteistyövanhemmuudesta näyttäytyi niin merkittävänä (Laitinen ym. 2024, 114–115; Nikupeteri 2016, 67).

Kohtaamattomuuden kokemus

Perheen tilanne saatettiin nähdä yksinkertaistettuna vain sen kautta, että lapselle on tärkeää vanhempien eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus. Asennoitumista saattoi ohjata myyttinen näkemys siitä, että vanhemmuuteen liittyy automaattisesti hyvän haluaminen lapselle (Nikupeteri 2016, 134–138; Ojuri 2004, 111–112). Naisen kokemus saattoi olla, että sosiaalityöntekijä painosti häntä suostumaan sellaiseen kommunikointiin entisen puolison kanssa, johon nainen ei olisi halunnut suostua tai kokenut, että pelon vuoksi pystyisi. Nainen oli saattanut nähdä paljon vaivaa siinä, että saa asetettua rajoja suhteessa entiseen puolisoonsa, ja koki sosiaalityöntekijän auttavan väkivallan tekijää rajojen rikkomisessa. Lähisuhdeväkivaltaa kohdanneella naisella voi olla vääristynyt käsitys itsestään, ja on tärkeää,

että auttajataho auttaa häntä näkemään tilanteen oikeassa valossa. (Ojuri 143–144; Uusivuori 2011, 162.) Kuitenkin naisilla oli kokemuksia, että viranomainen sai hänet takaisin siihen tilaan, jossa hän alkoi epäillä itseään. Selviytymisen prosessissa lähisuhdeväkivaltaa kohdanneen naisen on tärkeää kohdistaa huomionsa miehen sijasta itseensä. Jos tässä kohtaa viranomainen pyrkii saamaan naista kääntämään katseen takaisin mieheen, voi se olla selviytymisprosessissa merkittävä huonontava seikka. Omien rajojen tunnistaminen ja asettaminen on tärkeää selviytymisessä. (Ojuri 144–146). Yhteistyövanhemmuuden merkitys tuntui näissä kohtaamisissa menevän sen edelle, että nainen oli joutunut kokemaan entisen puolison taholta väkivaltaa. Sosiaalityöntekijä ohitti naisen kokemuksen, koska se oli ristiriidassa kulttuurisen näkemyksen kanssa. Tilanteen kompleksisuus on jäänyt näkemättä. Tämä on mahdollistanut eron jälkeisen kontrollin ja vainon jatkumisen. (Laitinen ym. 2024, 114–115; Nikupeteri 2016, 37–38, 69, 133–134, 139.) Lähisuhdeväkivallan uhri on usein joutunut kamppailemaan omien syyllisyyden tunteiden kanssa. Uhri on saattanut kokea syyllisyyttä siitä, että on joutunut väkivallan uhriksi, etsinyt syytä miehen tekoihin itsestään ja syyllistänyt itseään myös lasten altistumisesta tilanteeseen. (Ojuri 2004, 129–130), tällöin työntekijän pyrkimys siihen, että naisen tulisi kääntää katsetta takaisin mieheen, on hyvin haitallista.

”isä halusi, että mä kauheasti pistäisin viestiä hänelle... Ja mä olin tehnyt ison työn, että olin saanut rajattua sitä hänen vainoamistaan viesteillä.... ja sitten se lastenvalvoja lähti isän kelkkaan, että äidin pitäisi mahdollistaa sitä ja tätä.... en mä yritäkään estää sitä suhdetta, mutta että mun pitäisi tehdä kaikki isän eteen... mä yritän rakentaa itteeni kasaan sen parisuhteen jälkeen ja viranomainen...vaatii mun olemaan tiiviisti yhteydessä ... Musta tuntui, että enhän mä selviydy tästä, että mä oon sen (entinen mies) kanssa... niin paljon yhteyksissä. ”

”Siinä kohtaa mä puhuin siitä (isän käyttämä henkinen väkivalta lasta kohtaan) lastensuojelussa, ei siihen reagoitu siinä kohtaa... no voi voi, koita puhua sen lapsen kanssa...ja mun olis pitänyt puhua tän lapsen isän kanssa...”

Sosiaalityöntekijän koettiin toimivan ikään kuin miehen asianajajana, jolloin myös lapsen etu saattoi jäädä isän edun jalkoihin. Äidit saattoivat kokea, että he joutuvat yksin puolustamaan lapsia entistä puolisoa ja viranomaista vastaan. Sosiaalityöntekijän koettiin joutuneen itsekin miehen manipuloinnin kohteeksi. Tämä koettiin hämmentäväksi. Nainen oli lähisuhdeväkivallan uhri, mutta viranomaistapaamisessa sosiaalityöntekijä olikin asettunut ajamaan väkivallan tekijän asiaa, jolloin hän asettui myös lasta vastaan. Uhrin kokemus on

jäänyt kuulematta ja sosiaalityöntekijä on uskonut väkivallan tekijän kertoman narratiivin (Nikupeteri 2016, 37, 53). Pakottavaa kontrollia entistä puolisoaan kohtaan käyttävät miehet pyrkivät tyypillisesti manipuloimaan myös viranomaisia, rangaistakseen sitä kautta entistä puolisoaan. Manipulointi voi kohdistua myös lapsiin. (Katz ym. 2020, 312.) Ulospäin miehen käytös voi vaikuttaa hyvänä ja normaalina, kuten isän kaipuuna lasta kohtaan, vaikka uhrille toiminta näyttäytyy moraalisesti vääränä (Nikupeteri 2016, 59).

”Hänen (lastenvalvoja) pitäisi olla lapsen puolustaja”

”...että mikä tarve on olla semmoisen ihmisen asianajaja... mietin, että jotenkin tommoset ihmiset (väkivallan tekijä) on taitavia... tai tietenkkin ovat.. eihän se muuten onnistuisi... että sitten mistä narusta vetää, että tulee sellainen kuva, kun haluavat antaa... se on tosi pelottavaa”

Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset ovat usein suhteen aikana pyrkineet selittelemään miehen käytöstä ulospäin, koska itsellekin on mahdollisesti ollut vaikea myöntää olevansa väkivallan uhri. Lisäksi naiset ovat saattaneet pyrkiä suojaamaan miestä niiltä seurauksilta, mitä väkivallan esiin tuleminen olisi voinut tarkoittaa. (Ojuri 2004, 133.) Naiset kertoivat erilaisin sanoin, että tiesivät itse kokemuksesta miehen valehtelevan yhteisellä tapaamisella. Sosiaalityöntekijän olisi toivottu näkevän miehen valheiden taakse. Suurimmassa osassa haastatteluista tuli esiin, että naiset kokivat entisten puolisoitten olevan taitavia puhumaan. Kaksi naisista kuvasi miesten olleen myyntimiehen kaltaisia ja valehtelu tuli esiin lähes kaikissa kuvauksissa. Itseään naiset kuvasivat sekaviksi ja hajanaisiksi. Vainoajille on tyypillistä, että he näyttävät ulospäin hyvin kohteliaina ja yhteistyökykyisinä, jolloin uhrin uskottavuutta saatetaan alkaa epäillä (Katz ym. 2020, 311–312).

”Hän valehtelee suut ja silmät täyteen”

”Semmoinen supliikki. Mä ajattelen, että mä olen hajanainen ja mua pelottaa, että en puhu selkeästi... niin sitten se asetelma ja hän on se jota enemmän uskotaan.”

Entisen puolison koettiin käyttävän valtaa myös palaverien aikatauluttamisessa. Tämän nähtiin olevan jonkinlainen osoitus siitä, että työntekijä oli joutunut isän ohjailun kohteeksi, kun hän ei puuttanut isän toimintaan. Palavereissa on myös saatettu käyttää paljon aikaa isän työstä puhumiseen tai muihin sellaisiin asioihin, jotka äidit olivat kokeneet epäolennaisina lasten hyvinvoinnin kannalta.

”aina (miehen nimi) kiireiden takia.... hänen mukaansa on kaikki palaverit sitten pitänyt säätää.”

”Puhuttiin paljon, kuin tärkeä työ isällä on.”

Äärimmäisessä tilanteessa on käynyt niin, että äidin tarve käsitellä väkivallan uhrina olemista, on ollut vaarassa tulla ohitetuksi kokonaan, vaikka isälle on tarjottu tukea purkaa tuntojaan liittyen omaan toimintaansa keskustelutuen avulla. Palaveri on ollut jo loppumassa ja osanottajat poistumassa, kun sosiaalityöntekijä kysyy vielä naiselta, että olisitko sinäkin tarvinnut jotain keskusteluapua.

”...palaveri loppumassa siinä ja ollaan jo ovella... sitten kysytään, että tarvitsisitko säkin muuten jonkun...en tiedä oliko se unohtunut siinä häneltä (sosiaalityöntekijältä) sitten siinä...vai tuliko mieleen.... en tiedä mikä siinä oikeasti, miten se juttu meni, mutta onneksi (kysyi lopulta)”

Kokemus saattoi olla myös, että vaikka nainen olisi itse kertonut väkivallasta, ei sosiaalityöntekijä ollut pitänyt sitä merkittävänä. Tapahtuneet on saatettu kuitata vain sillä, että eroihin liittyy aina riitaa. Lapsiin ja naiseen kohdistunutta väkivaltaa on mitätöity sanomalla, että vakavampiakin väkivaltatapauksia heillä olisi ja sen vuoksi perheen palvelu tulisi päättää. Toisessa tapauksessa naisen kertomaan lapsiin kohdistuneeseen väkivaltaan ei pysähdetty ollenkaan, vaan tapaamisella keskityttiin toiseen, käsittelyssä olevaan asiaan. Jos lähisuhteväkivalta määritellään vuorovaikutusongelmaksi, tulee uhrin kokemus määriteltyä ulkoapäin. Lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ei kuitenkaan voi lopettaa kukaan muu, kuin tekijä, jolloin kyseessä ei ole vuorovaikutukseen liittyvä haaste. Jos vainoon ei liity viranomaisen mielestä tarpeeksi vakavan fyysisen uhan riskiä, voi uhrien avuntarve jäädä tunnistamatta. Eronneiden vanhempien välisen yhteistyön vaade voi ohjata työntekijää ohittamaan väkivallan menneisyyteen kuuluvana, joka ei vaikuta enää tähän hetkeen. Tapahtuneen väkivallan huomiotta jättäminen voi kuitenkin jättää näkymättömiin lapsen ja vanhemman tuen tarpeen. (Aulaskoski & Goman 2024; Laitinen ym. 2024, 119–120; Nikupeteri 2016, 65, 67, 133–134; Väänänen 2011, 119.)

”...jossakin yhteydessä sanoi (sosiaalityöntekijä) justiin, että graavimpiakin tilanteita on”

”mainitsin siinä myös lapseen kohdistuneesta väkivallasta ja mille siellä (isän luona) altistunut, mutta se fokus oli (toinen asia)”

Samassa tapaamisessa on saattanut olla elementtejä eri kohtaamattomuuden muodoista. Nainen on saattanut kokea tapaamisella syyllistävää kohtaamista ja toisaalta taas kohtaamisen puuttumista. Kohtaamisen puuttumisen tapa on voinut olla myös erilainen eri tapaamisilla, vaikka työntekijä olisi ollut sama.

5.2 Tapaamisen vaikutukset

Naiset kuvasivat monin eri sanoin oman olonsa olleen tapaamisen jälkeen huono. Tilanne oli koettu ahdistavana ja pelottavana ja sosiaalityöntekijän toimintaan oli oltu pettyneitä. Tapaamiset eivät olleet tuntuneet turvallisilta. Naiset olivat joutuneet kokemaan sosiaalityöntekijän tapaamisilla toissijaista sosiaalista haavoittumista (Nikupeteri 2016, 131–132). Tapaamisen jälkeen yksi naisista oli laittanut sosiaalityöntekijälle viestiä ja palautetta tapaamisesta.

”..sen tapaamisen jälkeen laitan lastenvalvojalle viestiä, että hei mulle jäi ihan hirmuinen olo... tuntuu että sä yrität painostaa mua sanomaan asioita... että äiti on varmasti samaa mieltä, että isälle on tärkeää...”

”No ainakin mun tulee semmoinen olo, että ei ole tullut kuulluksi eikä ole ollut ehkä kovin turvallisista ne tilanteet, että olisi voinut edes puhua mitään.”

”tapaamisen jälkeen jäi ihan hirmuinen olo.”

”mutta siis mä ajattelen, että mä oon äärimmäisen pettynyt, äärimmäisen pettynyt siihen, miten hän (lastenvalvoja) kohtaa.”

Tapaaminen oli saattanut nostaa naisessa häpeän tunteita tai halua vain päästä pian tilanteesta pois. Tällöin naisen on ollut mahdotonta pystyä kertomaan omia näkemyksiään tilanteista. (Väänänen 2011, 119.)

”Tosi kammottavia, pelottavia, hirveitä ne palaverit kun oli se häpeä ja tuska ja sitten toisen (entinen puoliso) painostus vielä koko ajan.”

”... mä halusin vaan pois sieltä...”

Tapaamiset jännittivät usein jo etukäteen ja tulevan tapaamisen kulkua saattoi joutua miettimään etukäteen. Naiset ikään kuin pyrkivät kontrolloimaan omaa käytöstään tai valmistautuivat tapaamiseen, jotta uskaltaisivat painostavassa tilanteessa sanoa, mitä heidän on ollut tarkoitus sanoa. Oman käytöksen äärimmäiseen kontrolliin pyrkiminen on usein tyypillistä lähisuhdeväkivallan uhreille, koska se on toimintamalli, johon he ovat väkivaltaisessa parisuhteessaan tottuneet. Usein lähisuhdeväkivallan uhri elää maailmassa, jossa väkivallan tekijä laittaa omat mielialansa muutokset uhrin syyksi. Tämän vuoksi uhrin on ollut välttämätöntä oppia tarkkailemaan ja tunnistamaan, miten väkivallan tekijä milloinkin haluaa hänen toimivan. Oman käytöksen kontrollointi voi näyttäytyä viranomaisille välinpitämättömyytenä tai yhteistyön vastustamisena. (Hulkko 2011, 91–92; Ojuri 2004, 124–126, 138–139.) Naiset kertoivat miettineensä ennen tapaamisia, miten siinä pitäisi toimia, ettei tilanne menisi pahemmaksi. He pyrkivät ennakoimaan ja kontrolloimaan, etteivät tilanteet kärjistyisi. Vainon uhrin elävät usein pelossa ja entisen puolison toiminta voi olla ennakoimatonta. Vainon emotionaalinen haavoittuvuus perustuu siihen, että kommunikointi ei noudata tavanomaisia ihmisten välisiä vuorovaikutuksen sääntöjä. Tekijä saa muodostettua tavallisista vuorovaikutustilanteista jännitteisiä, jotka eivät aina edes muille avaudu, koska pohja tälle on rakennettu jo parisuhteen aikana. Pelon tunne onkin vainon uhreille yleinen emotionaalinen kokemus. (Katz 2024; Nikupeteri 2016, 55–57.)

”Mua jännitti hirveästi se tapaaminen,... (miehen nimi) on röyhkeys kertoa ihan mitä vaan..”

”...ja ne tapaamiset jännittää mua aina paljon ja pitkään etukäteen ja mun pitää miettiä että mitä mä sanon ja yrittää pohtia eri vaihtoehtoisia tapaamiskulkuja, koska,, muuten ne mun reaktiot tulee selkärangasta kun se isä... se valehtelee niissä niin paljon... ja sillä valmistelulla mä just.. yritän, että sit vaan olisin rauhallinen... mutta eihän se oo mahdollista...ne on niin ennalta-arvaamattomia mitä sieltä tulee. En mä koskaan voi tietää. Mutta kyllä mä yritän monella eri tavalla miettiä miten pysyn... tuntuu hurjalta vaan istua ja kuunnella niitä valheita... ja sitten työntekijä saattaa sanoa, että kuinka hienosti isä yrittää ja niin ja niin..”

Naiset miettivät paljon myös omaa rooliaan siinä, ettei väkivallasta ollut puhuttu. Puhumattomuutta saattoi ohjata pelko, että tilanne entisen puolison kanssa vain pahenee, jos

kertoo todellisesta tilanteesta. Syynä saattoi olla se, että äiti pyrki punnitsemaan eri vaihtoehtoja ja valitsemaan sen, mikä vähiten satuttaisi häntä itseään tai lapsia. Sosiaalityöntekijä ei tapaamisella ollut tunnistanut sitä, ettei entisten puolisoitten välit olleet neutraalit tai tasaväkiset. Tilanteen kompleksisuus on jäänyt sosiaalityöntekijältä näkemättä ja sosiaalityöntekijältä oli puuttunut tilanteessa intuitiivinen herkkyyks. (Nikupeteri 2016, 66–67, 129; Johnson 2016, 20.) Erityisesti silloin, kun käsitellään sensitiivisiä aiheita, tulisi sosiaalityöntekijän kohdata asiakas empaattisesti. (Juhila, 2006, 5; Kiamanesh & Hauge 2019, 306; Ojuri 2004, 165–167.)

”No hyväksyykö... äiti tämän... että eihän siinä voi sanoa... että pakkohan mun on hyväksyä koska muuten,.. tää piina jatkuu ikuisesti.”

”Että tapaamisen jälkeen niin silloinhan se oli... ihan hirveää se henkinen väkivalta.... että se tavallaan niin kun lisäsi sitä... puoleksi vuodeksi ainakin”

”...toisaalta jos se olisi jotenkin asettunut mun puolelle, niin sitten se olisi ollut varmaan vielä enemmän bensaa liekkeihin.”

Naiset pohtivat siis edelleen paljon omaa rooliaan tapahtumiin. He myös käyttivät paljon energiaa suunnitteluun ja pyrkimykseen tilanteen ja itsensä kontrolloimisesta. Rooli siinä, että he ajattelivat voivansa itsensä kautta vaikuttaa siihen, minkälaisen kohtelun he saavat, oli vahvana.

Ymmärrys työntekijää kohtaan

Naiset antoivat huonoista kokemuksista huolimatta ymmärrystä työntekijöitä kohtaan. Heidän mietittiin joutuneen ehkä samankaltaisen sumutuksen kohteeksi kuin naiset olivat itse joutuneet. Naiset kuvasivat vuorovaikutusta entisen puolison kanssa sellaiseksi, ettei jälkikäteen tiennyt mistä oli puhuttu ja oliko jostain sovittu vai ei. Tämän ajateltiin mahdollisesti sekoittaneen myös työntekijän.

”...ja sitten vähän sama, kun mulla itselläni, että kun hänen kanssa (entinen puoliso) puhuu.. on semmoinen olo, että mitä tässä puhuttiin, sovittiinko jotain vai eikö sovittu. oltiinko samaa mieltä vai eikö oltu.... että kun itselle tulee semmoinen olo vuorovaikutuksesta, että hän saa sumutettua...että ei se lastenvalvoja saa tartuttua, että mitä... ja hämmennys siitä, että mitä tässä tapahtui.”

Sosiaalityöntekijöille annettiin myös ymmärrystä siinä, kuinka vaikeaa heidän voi olla nähdä, kuka valehtelee ja kuka puhuu totta. Usein on vain tarina vastaan toinen tarina. Ihmisillä on tarve antaa merkityksiä vuorovaikutukselle, jotta sosiaalinen järjestys pysyy yllä ja olettaus on, että toinen tulkitsee tilannetta samalla tavalla (Juhila 2006, 149–150, 153). Naiset pohtivat, että räikeät valheet on mahdollisesti helpompi uskoa, koska ihmisten on vaikea hyväksyä tai edes ymmärtää, että joku voi valehdella isoista asioista ja miesten kertomia valheita uskottiin ehkä sen vuoksi. Sosiaalityöntekijät saivat myös kiitosta, vaikka samalla todettiin, kuinka vähän heillä on mahdollisuuksia auttaa. Yhteiskunnan nähtiin olevan aseettomia sellaisten ihmisten edessä, jotka ovat tarpeeksi röyhkeitä ja valehtelevat tarpeeksi paljon. Lähisuhdeväkivaltaa käyttäviä miehiä yhdistää usein röyhkeys ja empatiakyvyttömyys (Hulkko 2011, 94).

”..erotilanteissa, niin kyllähän siinä ihan varmasti välillä onkin sitä, että vähän yritetään sitä toista (haukkua).”

”eihän me olla totuttu siihen, että ihminen valehtelee niin paljon.... se tuntuu.. käsittämättömältä, että joo muunnellaan vähän totuutta, mutta täysin valehdellaan, niin ihmisten on vaikea semmoista.. jotenkin ymmärtää.”

”.. En tiennyt mitä kaikkea on olemassa ja miten upeaa työtä sosiaalialan ihmiset tekee ja miten kovassa paineessa he ovat, varsinkin näissä... ongelmatilanteissa.. arvostan ja kunnioitan kovasti, mutta toisaalta oon surullinen, miten vähän oikeasti (sosiaalityöntekijä) pystyy vaikuttamaan ja tekemään...”

Lähisuhdeväkivaltaa kohdanneet naiset pyrkivät paljon näkemään tilanteita myös itsensä ulkopuolelta. Vaikka he itse joutuivat kohtaamaan huonoa kohtelua, pyrittiin työntekijän käytökselle löytämään silti lieventäviä asianhaaroja.

Mitä naiset olisivat toivoneet sosiaalityöntekijältä?

Naiset miettivät, että sosiaalityöntekijöillä tulisi olla enemmän ymmärrystä lähisuhdeväkivallasta ja vainoamisesta ja lisäksi uskallusta nähdä asioiden taakse ja rohkeutta tarttua. Myös sen mahdollistaminen, että väkivallasta pystyisi turvallisesti puhumaan, olisi tärkeää. Tämä tarkoittaisi sitä, että olisi mahdollista saada omat tapaamiset. Tiedon saaminen lähisuhdeväkivallasta on sen uhrille tärkeää. Se, että joku nimeää asiat väkivallaksi ja kertoo siitä, mitä kaikkea väkivaltaan liittyy. (Laitinen ym. 2024, 115; Ojuri 2004, 168.)

”jos ymmärtää ilmiötä, se lähisuhdeväkivaltailmiö ja vainoamista paremmin niin pystyisi näkemään niitä juttuja”

”Se on tosi tärkeä jotenkin se, että tulee.. kuulluksi ja uskotuksi”

”(väkivallasta) tulisi kysyä esimerkein. Jos vaan kysyy, että onko, niin sitten sanotaan, ettei oo.”

Väkivallasta tulisi myös uskaltaa kysyä suoraan, eikä kaunistellen, koska silloin asiakkaalle voi tulla tunne, ettei ammattilainen ehkä edes uskalla kuulla väkivallasta. Lähisuhdeväkivallan uhrille on tärkeää kokemus siitä, että työntekijä kestää kuulla hänen kokemansa. (Hannus 2011, 211.)

”siitä tulee heti outo olo, että eikö saakaan puhua”

Toiveena oli myös, ettei työntekijä ohjaisi asiakasta seuraavalle luukulle, vaan ymmärtäisi ihmisen elämän kokonaisvaltaisuuden ja sen, että kaikki vaikuttaa kaikkeen. Siinä kohtaa, kun lähisuhdeväkivaltaa kokenut on valmis kertomaan asiasta, tulisi häntä kohtaavan ammattilaisen ottaa kertoma vastaan ja kuunnella. Ja jos hän ei osaa tai voi palvelustaan käsin auttaa enempää, tulisi hänen ottaa vastuu asiakkaan ohjaamisesta eteenpäin. Jos yhteydenotto seuraavaan palveluun jätetään uhrin itsensä vastuulle, voi se jäädä tekemättä. Varsinkin, jos hänelle on tullut tunne, että on ottanut asian puheeksi väärässä palvelussa.

”Mun mielestä, sitten kun rupeaa puhumaan jostain vaikeasta asiasta.... on tehnyt paljon töitä, että uskallanko puhua. Jokainen ihminen on kokonaisuus ja kuuluu just siihen paikkaan missä on ja sen työntekijän kuuluu ohjata eteenpäin, eikä... että ei kuulu mulle.”

Naisten toiveet sosiaalityöntekijöille eivät siis olleet suuria, ja ovat keskeistä sosiaalityön sisältöä. Joka sektorilla kohdataan väkivallan uhreja ja sosiaalityön keskeinen rooli olisi olla heikompien puolella.

5.3 Kokemus kuulluksi tulemisesta

Kuulluksi tulemisen kokemuksia yhdistää se, että naiset ovat olleet tapaamisilla ilman entistä puolisoa. Suhde työntekijöiden kanssa on myös ollut intensiivisempi ja tapaamiset ovat olleet kiireettömiä. Haastattelujen naisten hyvät kohtaamiset voidaan jakaa Juhilan (2006, 79, 81–84, 121–131) suhdejaon mukaisesti huolenpitosuhteeseen ja kumppanuussuhteeseen sen mukaan, missä kohtaa nainen on väkivallan käsittelyssä ollut. Suhde on saattanut perustua alkuun huolenpitoon, jossa nainen on kokenut tullessa kuulluksi ja kohdatuksi arvostavasti. Työntekijä on toiminut ikään kuin ”järjen äänenä”, silloin kun oma olo on ollut heikko. Suhde on perustunut huolenpitoon, jossa asiakas on pystynyt luottamaan ammattilaiseen ja ottamaan hoivaa vastaan. Nainen on myös voinut luottaa siihen, että työntekijä on sitoutunut auttamaan häntä. Kokemus siitä, että joku uskoo, on ollut tärkeä. Suhde ei ehkä ole ollut tasaveroinen, naisen ollessa hoivan vastaanottaja ja ammattilainen sen antaja, mutta lähisuhdeväkivallan uhri on voinut tarvita juuri tämänkaltaista vahvempaa ohjauksellista roolia siinä vaiheessa, kun oma toimijuus on ollut kadoksissa.

”.. (väkivaltatyöntekijän nimi) on.. uskonut.”

”... (väkivaltatyöntekijä) kanssa olen voinut peilata omaa menneisyyttä, omaa äitiyttä ja niitä tapahtumia ja tavallaan hän on ohjeistanut mua tosi vahvasti siinä eheytymisessä, että asettaa niitä omia rajoja ja rohkaissut mua, että mä oon ihan ok äiti... ne on ollut ihan ehdottomia mun koossapysymiseen ne keskustelut. Hänen kanssaan on voinut avoimesti kertoa kaikki ne ajatukset ja tunteet ja hän ei ole tuominut niitä...”

Kuulluksi tulemisen kokemukset ovat tapahtuneet pääsääntöisesti muiden, kuin sosiaalityöntekijöiden kanssa. Yksi hyvistä kohtaamisista on ollut sosiaalityöntekijän kanssa, mutta kohtaamisen kokemus kääntyi seuraavalla tapaamisella negatiiviseksi, kun sosiaalityöntekijä oli välissä tavannut miehen omalla tapaamisella. Muut positiiviset kokemukset olivat tulleet kohtaamisissa lähisuhdeväkivaltatyön erityisosaajien, kuten turvakodin työntekijöiden tai väkivaltatyöntekijöiden kanssa. Sama kokemus on noussut esiin myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Ojuri 2004, 168). Nämä naisten kohtaamiset olivat olleet yhtä kohtaamista lukuun ottamatta hyviä ja naiset olivat kokeneet saaneensa tukea. Uhrin selviytymisen kannalta onkin tärkeää, että virallinen taho tunnistaa ja määrittelee teot väkivallaksi, eikä kokemusta vähätellä (Marttala 2011, 41–42, 47). Viranomaisten ja muiden uhrin ympärillä olevien ihmisten asenteet vaikuttavat uhrin kokemukseen tapahtumista

(Hannus 2011, 202–203). Viranomaisilla on valtaa, jolloin heidän toimintansa merkitys korostuu (Juhila 2006, 5; Kiamanesh & Hauge 2019, 306; Ojuri 2004, 165–167). Kokemus siitä, että tulee kohdatuksi ja uskotuksi omine kokemuksineen, on ollut merkittävä (Nikupeteri 2016, 75, 95). Myös tunnustus siitä, että on äitinä riittävä, on ollut jaksamisen kannalta tärkeää. Suhde asiakkaan ja ammattilaisen välillä on perustunut kumppanuuteen, jossa asiakas ja ammattilainen ovat olleet tasaveroisia kumppaneita ja asiakkaan itse määrittelemälle hyvälle on annettu arvoa. Naisella on ollut itsellään toimijuus, jota työntekijä on vahvistanut, painottamalla naisen pärjäämistä ja korostamalla niitä asioita, joissa nainen on jo päässyt eteenpäin. (Juhila 2006, 76.)

”Hän (väkivaltatyöntekijä) ei ole ohjannut vaan jotenkin niin, että olen itse hoksannut niitä, ettei käy niin, että sitten se työntekijä käyttää valtaa... rupeaa sanelemaan... ja sitten sä ajattelet, että kaikessa tarvitset hänen näkemyksensä...”

”..alkupään ihmiset.. positiivinen kokemus, että on tullut kuulluksi ja ymmärretyksi ja on aika pienestäkin esimerkistä hahmotettu sitä kokonaisuutta, mitä on tavallaan itsekin vasta myöhemmin ymmärtänyt, että mitä tässä perheessä on tapahtunut ja oon saanut sellaista tukea ja rohkaisua... että mä olen ihan oikealla suunnalla hakemassa apua ja selvittämässä asioita ja että mä olen ihan hyvä äiti sellaisena kuin mä olen...”

Sama nainen kuvasi ensin väkivaltatyöntekijän roolia sellaiseksi, jossa hän pystyi turvaamaan tähän ja suhteen edetessä sama työntekijä alkoi nostaa naisen näkyville niitä seikkoja, jotka näyttivät tämän päässeen jo eteenpäin. Hoivasuhde muuttui kumppanuussuhteeksi ja uhri sai toimijuuden kokemusta, mikä on merkittävää eteenpäin menemisen kannalta. Suhde ammattilaiseen ei voi jatkua loputtomiin, jolloin on tärkeää, ettei asiakas jää riippuvaiseksi hänestä.

”...ja sitten toisaalta jos alkaa menemään jorpakkoon, niin sitten hän (väkivaltatyöntekijä) on silleen, että muistatko kun silloin sä ajattelit näin...suhteuttamaan (miehen) viestit... Hän (väkivaltatyöntekijä) on vahvistanut mua hurjasti...”

”...(väkivaltatyöntekijä) kuuntelemisen taito ja asioiden yhdistelemisen taito, että valtava... ammattitaito...ottaa koppia asioista ja miten se pystyy kokoamaan, että huomaatko sä sanoit silloin noin ja nyt sun ajatusmaailma on muuttunut... hän on.. auttamassa siinä kun mieli on sekava...mä ajattelen, että kun on lähisuhdeväkivallan uhri, niin se mieli on sekava ja semmoinen kaoottinen... niin

hän jotenkin pystyy kokoamaan ja on siinä se, joka pystyy sillä hetkellä loogiseen ajatteluun kun se auttaa siihen, että mieli on rikki.”

Myös perhetyöntekijöiltä naiset olivat kokeneet saaneensa ymmärrystä, vaikka näihin kohtaamisiin liittyi myös kuulluksi tulemattomuuden tunnetta. Ne, jotka ovat kokeneet saaneensa tukea joltain työntekijältä, ajattelivat tämän tuen olleen tärkeä oman jaksamisen kannalta. Se, että joku uskoi ja antoi positiivista palautetta äitiydestä, oli merkittävää.

”(perhetyöntekijä) sain paljon tukea ja lohtua ja muisti antaa kyllä (hyvää) palautetta.”

”.. heidän (perhetyöntekijät) kanssaan varsinkin koin, että tulin kuulluksi... miten hirvittävän paljon he pystyy tukemaan sitä meidän toipumista ja selviytymistä..”

Positiivisilla kohtaamisilla oli paljon merkitystä hyvinvoinnin kannalta, ja ne olivat jääneet vahvana naisten mieleen ja olleet merkityksellisiä toimijuuden kokemuksen saavuttamisessa ja selviytymisen prosessissa.

5.4 Selviytyminen lähisuhdeväkivallasta

Naiset kuvasivat omaa selviytymistään poluksi, johon on astuttu, ja jossa kulkee jossain kohtaa, vaikka perillä ei vielä olisikaan. Selviytymisenprosessi ei usein kuljekaaneen lineaarisesti (Nikupeteri 2016, 102; Ojuri 2004, 55–56, 192), ja kohtaaminen entisen puolison kanssa saattaa viedä toipumisen polulla aina uudestaan taaksepäin. Myös sosiaalityöntekijän tapaamiset vaikuttivat siihen, miten selviytyminen eteni. Sillä että viranomaisen ei ole koettu uskoneen ja uhri ei ole kokenut tullessaan kuulluksi, on nähty olevan suuri rooli selviytymisen etenemisessä. Erityisesti tapaamiset lastenvalvojan kanssa toivat kokemuksen, että selviytymisen polulla joutui taaksepäin. Väkivalta pääsi jatkumaan viranomaisen myötävaikutuksella ja aiheutti toissijaista sosiaalista haavoittumista. (Nikupeteri 2016, 131–132.) Viranomainen saattaa joutua naisen entisen puolison käyttämän manipuloinnin kohteeksi ja tulla uskoneeksi miehen kertoman tarinan siitä, että hän on uhri tai sankari (Katz ym. 2020, 312–313). Jos viranomainen ei usko uhrin kertomaa, ja hänen kokemuksensa tulee ulkoapäin

määritellyksi, on kyseessä sosiaalinen haavoittuminen. Nikupeteri kuvaa Roland Barthesin¹ kutsuneen semioottiseksi ryöstöksi sitä merkityksen siirtymää, jossa jokin alkuperäinen asia tai teon merkitys muuttuu joksikin toiseksi. (Nikupeteri 2016, 54, 60–61, 131–132.)

”mä en koe että olisin vielä selviytynyt. Mä oon päässy pitkälle mutta että just mä aattelen, että jos lastenvalvoja olis ymmärtänyt niitä käyttäytymismalleja ja uskonut mua niin olisin pidemmällä... ne tapaamiset oli ikään kuin muutaman kuukauden välein tapahtuvia tilanteita, joissa väkivallan haavat revitään uudestaan auki... että se lastenvalvoja mahdollistaa sen, että se jatkuu aina vaan.... eikä loppua näy ennen kuin lapsi on 18. tuntuu pahalta tässäkin edes puhua.”

”Mä oon tehnyt tosi ison työn siinä, että mä oon tunnistanut ne ja ymmärrän että se on väärin ja mun täytyy laittaa rajoja. Mulla on oikeus laittaa rajoja... mutta sitten aina ne kohtaamiset hänen (entinen puoliso) kanssaan..”

Toive siitä, että sosiaalityöntekijällä olisi ollut enemmän ymmärrystä lähisuhdeväkivaltailmiöstä (Ojuri 2004, 157–159, 168) tuli esiin kaikissa haastatteluissa. Naiset ajattelivat, että tieto asian eri puolista olisi tuonut sosiaalityöntekijöille osaamista nähdä tilanne eri kantilta. Naiset antoivat ymmärrystä siitä, että on hyvin vaikeaa tietää, kuka valehtelee ja kuka ei, mutta he ajattelivat, että tietämys vainoamisen olemassaolosta ylipäänsä ja sen eroista vieraannuttamiseen, olisi tärkeää sosiaalityöntekijöille. Eri ilmiöiden ymmärtäminen on ammattilaisille välttämätöntä, jotta tilanteita ei tule luokitelluksi vain jonkin tietyn ilmiön kautta (Katz ym. 2020, 321). Työntekijältä vaadittaisiin intuitiivista ymmärrystä, jotta hän pystyisi lukemaan tilanteita laajemmin (Johnson 2016, 620).

”En koe olevani selviytynyt, mutta koen että oon matkalla siihen. Mutta aattelen, että lastenvalvoja on isona tekijänä siinä, että mä en ole tämän pidemmälle päässyt... jos hän olisi... Mä en hae sitä, että mä ymmärrän sen, että niissä tapaamisissa, että sehän on hirveän vaikeaa tietää kuka puhuu totta, siis sehän on ihan järjettömän vaikeata.... mutta mä ajattelen, että ensinnäkin lastenvalvoja tarvitsisi paljon enemmän osaamista ja ymmärrystä lähisuhdeväkivallasta ja sen monimuotoisuudesta ja myös siitä, että että se vieraannuttaminen on yksi puoli, mutta sitten on se toinen puoli...”

¹ Barthes, Roland 1957/1973: Mythologies. London. Paladin.

Selviytymisessä oli nähtävissä kolmesta aiemmin mainitusta roolista kaksi, selviytyjä ja etsijä. Haastatelluista kukaan ei ollut epäilijän roolissa, jossa ollaan vielä kahden maailman välissä ja paluu entiseen on vielä mahdollinen. Selviytymisessä pisimmällä olivat ne naiset, jotka eivät joutuneet enää olemaan tekemisissä väkivallan tekijän kanssa ollenkaan tai vain harvoin. He olivat vahvimmin *selviytyjän* roolissa. (Ojuri 2004, 175–178.)

”No hyvin kyllä sillee, että sen on tunnistanut... mutta onhan siinä semmoinen, että eihän se ikinä..... tietynlainen pelko siitä ihmisestä.” Että on saanut etäisyyttä... on väistynyt meidän elämästä.. ollaan oikeasti tosi vähän hänen kanssaan tekemisissä... mutta sitten kun näki, että soittaa, tai muuta.... niin mahaan sattui, että mitähän sieltä nyt tulee.”

”se on edelleen, on aina kun pitää sille jotain ilmoittaa... niin se on aina vaikeata... mutta ehkä ei enää semmoista pelkoa”

Selviytyjän roolissa tärkeänä oli myös naisen oma kokemus toimijuudesta (Hannus 2011, 204–207; Ojuri 2004, 176–178). Nainen ei välttämättä halunnut edes tulla lokeroituksi väkivallan uhriksi tai selviytyjäksi, jotta ne eivät liikaa määrittäisi häntä. Menneisyys näyttäytyi osana omaa elämäntarinaa ja kaikki tapahtuneet olivat tuoneet naisen siihen, missä hän oli nyt. Myös Pösö kirjoittaa siitä, että lähisuhdeväkivaltaa tutkittaessa jo haastattelupyynnöt lokeroivat ihmisen (2008, 98).

”..koko elämähän on ollut selviytymistä tavallaan, mutta oma ajatusmaailma on nykyään, että kaikella on tarkoituksensa.”

”Selviytymisestä puhuminen on taas semmoista vähän leimaavaa, koska ihmiset lukee, että pitää olla tuommoista ja tällöisiä tapahtunut ja kokea, että (selviytynyt)”

Etsijän roolissa olivat naiset, joille oma selviytyminen oli mahdollisesti pitänyt laittaa toissijaiseksi odottamaan sitä, että lapset ovat aikuisia. Naiset kokivat, että he eivät saa viranomaisilta apua lapsille, ja ainoa keino on vahvistaa lapsia niin, että heillä on terve ja vahva itsetunto ja hyvät tunnetaidot. Äidit kokivat syvää voimattomuutta siinä, etteivät he pysty suojelemaan lapsia isän käyttämältä henkiseltä tai fyysiseltä väkivallalta. Äideillä oli huoli siitä, miten kaikki tapahtunut ja edelleen tapahtuva vaikuttaa lasten hyvinvointiin aikuisuudessa. Useampi äideistä pohti, että toivottavasti lapsi pystyy aikuisuudessa puhumaan asioista jossakin palvelussa. Äidit tasapainoilivat myös sen kanssa, miten kertoa rehellisesti

isästä lapselle itselleen tai palvelujärjestelmässä ilman, että se kääntyy päälaelleen ja äitiä syytetään isän mustamaalaamisesta. Sitä pidettiin kuitenkin tärkeänä, että lapsi saa totuudenmukaisen kuvan toisesta vanhemmastaan, eikä niin, että äiti pelon sanelemana voi sanoa isästä vain valheellisia kehuja ja näin mahdollisesti myös mitätöidä lapsen omia kokemuksia isästä. (Ojuri 2004, 178–180.) Tutkimuksia pakottavan kontrollin vaikutuksista lapsiin on vasta vähän, mutta Katz ym. (2020, 321) kirjoittavat artikkelissaan, että myös lapsille pitäisi voida puhua ikätasoisesti toisen vanhemman haitallisesta käytöksestä, jotta heidän on mahdollista suojautua siltä.

”...oli joutunut tavallaan laittamaan syrjään ne omat kokemukset ja se oma suru ja... itseen kohdistunut väkivalta mitä oli tapahtunut ja keskittymään siihen, että lapsi pärjää...”

”Ainoa mitä sulle jää.. on yrittää itse rakentaa itsellesi niitä työvälineitä selvittää eteenpäin ja käsitellä asioita. Mun pitää vahvistua, jotta mä osaan olla vahvana lapsille ja tavallaan esimerkkinä, että oma ajattelu on tärkeää, ja oma mielipide”

”...mä pelastin itseni, mutta... en pysty pelastamaan lastani.”

Selviytymisen kokemusta vaikeutti myös se, että väkivalta saattoi edelleen jatkua lasten kautta, joko niin, että väkivalta kohdistui lapsiin, tai niin, että entinen puoliso vainosi naista verhoamalla sen lapsen hyvinvoinnista huolehtimiseen. Henkinen väkivalta saattoi myös jatkua palveluissa sosiaalityöntekijän myötävaikutuksella. Pelko jatkuu, kun entiseen puolisoon on oltava yhteydessä (Nikupeteri 54, 60–61, 131–132.) Myös ne naiset, jotka olivat päässeet selviytyjän rooliin, saattoivat kokea uudelleen pelkoa, joutuessaan olemaan yhteydessä entisen puolison kanssa. Minäpystyvyyden heikkeneminen altistaa uhrin väkivallan tekijän manipuloinnille (Marttala 2011, 42, 46; Uusivuori 2011, 159; Väänänen 2011, 117–118), ja entisen puolison kohtaaminen saattaa tuoda nämä tunteet takaisin. On tyypillistä, että väkivallan tekijä on vaatinut uhritaan parisuhteessa läsnäoloa ja saatavilla oloa (Hulkko 2011, 95–96). Kun uhrin fyysisiä ja psyykkisiä rajoja on rikottu, on hänen vaikeaa asettaa rajoja suhteessa väkivallan tekijään. Uhri tarvitsee tällöin viranomaisen tukea rajojen asettamisessa. (Väänänen 2011, 109–110.)

”Se henkinen väkivalta ei ole loppunut mihinkään vaan se jatkuu...vahvasti lasten kautta...”

”...hän onnistuu siinä edelleen. Mun on oltava tosi tarkka, koska hän onnistuu edelleen siinä, että mä rupean heti kyseenalaistamaan omia tarkoituksiani.... että olinko sittenkin jotenkin kohtuuton ja se lastenvalvoja tuntuu aina vahvistavan sitä puolta..”

”...(kun palvelu päättyi), niin semmoinen hätä, että miten mä nyt pärjään... että tällainen murrettu, sorretti ihminen...”

Pelko oli voimakkaasti läsnä osan naisten elämässä edelleen (Ojuri 2004, 174). Pelko liittyi entisen puolison kohtaamisen lisäksi sosiaalityöntekijän tapaamiseen ja liittyi vahvasti pelkoon siitä, ettei naista uskota. Selviytymisen prosessia voi vaikeuttaa, jos lähisuhdeväkivallan uhri joutuu kokemaan palvelujärjestelmän pettäneen hänet (Nikupeteri 2016, 131–132). Lähisuhdeväkivallan uhrin on vaikea luottaa maailmaan ja sen ennustettavuuteen ja ensimmäinen askel on turvallisuuden tunteen lisääntyminen (Väänänen 2011, 109–112). Naisten selviytymisen kokemuksessa myös muilla tekijöillä oli merkitystä. Ajallinen etäisyys väkivaltaiseen suhteeseen, lasten täysi-ikäistyminen, jolloin vaadetta olla yhteydessä väkivaltaiseen entiseen puolisoon ei enää ollut, ja naisen omat keinot, kuten erilaiset terapiamuodot, olivat tärkeitä osina selviytymisen kokemuksessa. Viranomaisten antama apu onkin aina vain yksi osa prosessia. (Ojuri 2004, 55–56, 192; Väänänen 2011, 109–110.)

”kun on kokemusten kanssa vaan yksin.. ja sitten tuleekin yksi aito yhteys”

Vertaistuen antaminen myös eteenpäin muille lähisuhdeväkivallan uhreille oli tärkeää. Nainen on onnistunut kääntämään kokemukset vahvuudeksi auttaa muita ja saanut toimijuuden näin itselleen. (Uusivuori 2011, 166.)

”Juuri niiden omien kokemusten kautta pystyt pitämään... on kuitenkin itse selviytynyt monesta jutusta, että he se on mahdollista ja näyttää, että tää elämä parempaan päin menee todellakin.”

Selviytymisen kokemukseen vaikuttaa myös naisten omat ominaisuudet. Väkivaltaisen suhteen jälkeiset uudet parisuhteet saattoivat olla tärkeinä kokemuksina siitä, minkälainen turvallinen parisuhde on ja tuoda takaisin luottamusta myös itseän ja elämän ennustettavuuteen. Myös naisen omat lapsuuden kokemukset ja niiden käsitteleminen saattoivat vaikuttaa selviytymisen prosessiin.

6 Tutkimuksen johtopäätökset ja pohdinta

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli tarkastella lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sosiaalityöntekijän, tai muun sosiaalialan ammattilaisen kohtaamisessa. Tavoitteena tutkielmalle oli vastata haastatteluista saadun aineiston avulla kysymyksiin: *”Miten lähisuhdeväkivaltaa kohdanneet naiset ovat kokeneet tulleen kuulluksi sosiaalityöntekijän kohtaamisissa?”* *”Mikä on vaikuttanut kuulluksi tulemisen tai kuulluksi tulemattomuuden kokemukseen?”* *”Minkälaisia seurauksia kohtaamisella on ollut oman selviytymisen kannalta?”*

Haastattelujen naiset eivät olleet kokeneet tulleen kuulluksi sosiaalityöntekijän kohtaamisissa. Muiden sosiaalialan ammattilaisten tapaamisilla kuulluksi tulemisen kokemus oli usein toteutunut. Erityisesti tämä toteutui väkivaltatyön erityisosaajien tapaamisissa. Yhdistäväksi tekijäksi kuulluksi tulemattomuuden kokemukseen, nousi esimerkiksi vähäiset resurssit, jolloin lähisuhdeväkivallan uhri ja tekijä olivat samassa tapaamisessa sosiaalityöntekijän kanssa, eikä omia tapaamisia tarjottu. Sosiaalityöntekijän ammatillinen mallitarina saattoi myös ohjata häntä joko siihen, ettei hän kokenut väkivallan käsittelyn kuuluvan hänen ammattialansa palveluun, jolloin hän saattoi neuvoa naista olemaan yhteydessä jonnekin muualle. Tai mallitarina saattoi ohjata työntekijää näkemään tilanteet liian yksinkertaisesti jonkun muun harmin, kuin lähisuhdeväkivallan kautta. Tämä näkyi erityisesti perheoikeudellisen yksikön tapaamisilla, joissa on usein etujen ristiriita vanhempien välillä, keskusteltaessa lapsen asumisesta ja tapaamisista. Tilanteet nähtiin mahdollisesti vain sen kautta, että lapsen hyvinvoinnin kannalta vanhempien eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus on kaikkein tärkeintä ja sen vuoksi lähisuhdeväkivalta ja eron jälkeinen vaino on jäänyt näkemättä. Äitiydelle ja isyydelle asetettiin myös erilaisia vaateita palvelusta käsin, mikä näkyi äärimmillään niin, että samassa perheessä äidin päihdeongelmaa pidettiin ongelmana, johon pitää puuttua, mutta isän päihdeongelma sen sijaan ohitettiin kokonaan. Äidit saattoivat myös kokea, että totuudessa pysymiselle oli erilaiset vaatimukset heille äiteinä, kuin iseille. Tutkimusten mukaan äitiydelle asetetaan edelleen tänä päivänä erilainen arvolataus, kuin isyydelle. Jo äitiin sanana liitetään ajatus lämmöstä ja huolehtimisesta, mutta isä on sanana neutraalimpi. Samat kuvaukset, jotka tekevät isästä hyvän isän, tekevät äidistä äidin, ilman erillistä positiivista määrettä. Työntekijä saattoi myös pyrkiä suojaamaan itseään väkivallasta puhumiselta, esimerkiksi etäännyttämällä itsensä hankalasta tilanteesta viranomaiskieltä puhumalla tai ohittamalla tai vähättelemällä tapahtuneen väkivallan vaikutukset ja seuraukset.

(Hannus 2011, 206; Juhila 2006, 76–79, 81–84; Laitinen ym. 2024, 115; Ojuri, 2004, 160–162; Nikupeteri 2016, 37–38, 133–164; Sevón & Notko 2008 14–17; Smart & Neale 1999, 4.)

Äideillä saattoi olla kokemus, että he eivät saaneet puhua sosiaalityöntekijälle miehen käyttämästä väkivallasta, koska työntekijä näki sen isän mustamaalaamisena ja sitä kautta jopa yrityksenä vieraannuttaa isää lapsista. Tapaamiset aiheuttivat naisille pelkoa, häpeän ja syyllisyyden tunteita ja ajatus saattoi olla, että tapaamiselta halusi vain päästä pian pois, jolloin oma näkemys asioista jäi kertomatta. Tapaamisten kuvattiin olevan ikään kuin teatteriesityksiä, joissa entinen puoliso sai käyttää valtaa esimerkiksi siitä, mistä siellä puhuttiin. Sosiaalityöntekijöiden kuvattiin olleen miesten asianajajia ja tämä oli aiheuttanut naiselle toissijaista sosiaalista haavoittumista. Seurauksena tapaamisista oli, että luottamus tulevaisuuteen horjui ja selviytymisen polulla joutui mahdollisesti taaksepäin. Jos julkisessa keskustelussa on vallalla ajatus naisesta ex-vaimona, joka yrittää vieraannuttaa isää lapsista, voi se vaikuttaa myös viranomaisten tapaan nähdä asiat. On mahdollista, että tämän ajan keskustelu isän suuremmasta roolista lasten hoivaajana ja merkityksen korostaminen eron jälkeen vaikuttaa, että vainon mahdollisuus jää helpommin näkemättä ja uhrin näin saamatta apua. Moraalisesti latautuneiden ilmiöiden tarkastelussa on vaarana, että asia tulee nähdäksii liian yksinkertaisesti. (Laitinen ym. 2024, 124–125; Nikupeteri 2016, 37, 65, 67.)

Lähisuhdeväkivallan uhrin on itsensäkin usein vaikea tunnistaa tapahtuneet väkivallaksi. Naiset olivat pääsääntöisesti ymmärtäneet olevansa väkivallan uhreja vasta suhteen päättymisen jälkeen. Kulttuurinen ajatus siitä, että koti on turvallinen paikka, jossa ei tapahdu pahaa, voi vaikuttaa, ettei väkivaltaa tunnista omassa elämässään. Väkivallan tunnistaminen vaatii myös naisen tunnistavan itsensä sen uhriksi, mikä voi olla oman toimijuuden kokemuksen kannalta vaikeaa. (Ojuri 2004, 101–103.) Osa naisista mietti, että jos väkivalta olisi ollut selkeämmin tunnistettavissa, kuten niin, että heillä olisi ollut silmä mustana, olisi siihen ollut helpompi puuttua. Väkivallan jäljet näyttäytyivät enemmän henkisenä pahoinvointina, jota ei ymmärtänyt itsekään. Perhe oli myös saattanut ikään kuin tottua pelkäämään, ja pelkäämisestä oli tullut osa arkea. Väkivalta saattoi tuntua naisen mielessä jo niin normaalilta, ettei hän enää kyseenalaistanut sitä. (Marttala 2011, 38–41.)

Naisten kokemukset kohtaamattomuudesta olivat samankaltaisia. Naiset olivat kokeneet kokemustensa vähättelyä, ohittamista ja syyllistämistä. Ojurin (2004) kohtaamattomuuden muodoista nousi erityisesti esiin aineistossa syyllistävä kohtaaminen ja kohtaamisen

puuttuminen. Toisaalta kuitenkin jopa samassa tapaamisessa kohtaaminen saattoi saada eri muotoja. Tätä voi selittää se, että vuorovaikutus manipuloivan ihmisen kanssa ei noudata totuttuja vuorovaikutuksen sääntöjä. On siis mahdollista, että sosiaalityöntekijä on itsekkin joutunut hakemaan aina uudelleen tapaamisen aikana omaa näkemystään tilanteista. (Juhila 2006, 149–150, 153.) Haastattelujen naiset kokivat voimakkaita häpeän ja syyllisyyden tunteita. Naiset tunsivat häpeää muun muassa siitä, että ovat joutuneet lähisuhdeväkivallan uhriksi. Naisille puetaan jo kulttuurisesti syyllisyyden viittaa ja heille asettuu usein perheissä moraalisen toimijan rooli, jossa hän syyllistää itse, ja häntä syyllistetään perheen tapahtumista. Lähisuhdeväkivallan uhri syyllistää itseään tyypillisesti esimerkiksi tekijän väkivaltaisuudesta, uhriksi joutumisesta, lasten altistumisesta väkivallalle tai siitä, ettei ollut lähtenyt suhteesta aikaisemmin. On myös tyypillistä, että väkivallan tekijä vierittää syyn tapahtuneista uhrille. Jos vainoaja vahvistaa uhrin syyllisyyden kokemusta omalla narratiivillaan ja viranomaisen uskoo tämän tarinan, voi se vahvistaa syyllisyyden kokemusta entisestään. Tilanteisiin on ikään kuin annettu jo ennalta roolit, joita osanottajat noudattavat kyseenalaistamatta niitä. Äidit eivät välttämättä saaneet edes puhua väkivallasta, koska se koettiin lasten isän haukkumisena. Tilanteet kääntyivät pääläelleen, jossa uhrin syyllisyyden tunnetta vain vahvistettiin, eikä väkivaltaa tunnustettu todeksi. Viranomaisen saattoi siis tapaamisilla mahdollistaa ja vahvistaa miehen vainokäytöstä naista kohtaan. On luonnollista, että selviytyminen ottaa tämänkaltaisissa kohtaamisissa askeleita taaksepäin, jos nainen joutuu kokemaan toissijaista sosiaalista haavoittumista sosiaalityöntekijän taholta ja vainoa entisen puolison osalta. Äidit eivät uskaltaneet kertoa väkivallasta, koska he pelkäsivät syytöstä isän mustamaalaamisesta. Tämä tulos vahvistaa aikaisempia tutkimuksia siitä, että pohjoismainen vankkumaton vaade yhteistyövanhemmuudesta saattaa johtaa tilanteiden pelkistämiseen liian helposti tavallisiksi eroriidoiksi tai uhrin yritykseksi vieraannuttaa isää lapsista. Eron jälkeistä vainoa on tutkittu vasta vähän, minkä vuoksi ammattilaisilla ei ole siitä tarpeeksi tietoa. Vieraannuttamisesta sen sijaan on viime aikoina puhuttu enemmän ja ammattilaisia on koulutettu tunnistamaan sen merkkejä. (Nikupeteri 2016, 133–134; Hulkko 2011, 90; Ojuri 2004, 105; Nikupeteri 2016, 131–132.)

Kuvasin teoriaosuudessa, miten Varjo-hankkeessa on pyritty listaamaan vainotun vanhemman ja vieraannuttaja vanhemman eroja (Nilosaari 2024). Vieraannuttaminen ja vaino pohditutti useaa äitiä haastatteluissa, ja he kokivat tulevansa syytetyiksi entisen puolison vieraannuttamisyrityksestä. Tarkastelen tämän vuoksi vielä naisten kertomia tuon jaottelun kautta. Vainotun vanhemman yhtenä tunnusmerkkinä kuvattiin olevan, että tunnemaailma

sisältää pelkoa, arkuutta ja ahdistusta. Pelko ja ahdistus toistuivat äitien puheissa paljon. Pelkoa tunnettiin niin entistä puolisoa, kuin viranomaisen toimintaakin kohtaan. Ahdistus näkyi vahvasti tapaamisten kuvauksissa. Äidit toivat myös esiin, ettei heillä ole tarkoituksena estää lapsen ja entisen puolison välistä suhdetta, vaikka toisaalta pelättiin, miten tapaamiset vaikuttavat lapsen henkiseen tai fyysiseen terveyteen. Äidit myös miettivät paljon omaa toimintaansa ja sitä, onko heidän pyyntönsä kohtuullisia. Entisen puolison reagoinnista kannettiin myös paljon huolta. Tapaamisella ei aina ollut uskallettu kertoa omaa näkemystä, koska sen pelättiin pahentavan tilanteita entisen puolison kanssa. Pyrittiin ikään kuin punnitsemaan riskejä. Äidit pyrkivät löytämään erilaisia keinoja selvitä eteenpäin ja löytää vahvuutta itsestään. Äideillä oli myös psyykkisiä oireita väkivallasta, kuten ahdistusta, unettomuutta ja pelkotiloja. Sen sijaan heillä ei vaikuttanut olevan pyrkimystä sulkea toista vanhempaa pois lapsen elämästä, vaikka huoli lapsista olikin suuri. Haastattelussa ei tullut esiin, että heidän tunnemaailmansa sisältäisi välinpitämättömyyttä tai halveksuntaa, vaan ennemminkin he yrittivät paljon ymmärtää eri osapuolia. He eivät laittaneet erilaisia prosesseja vireille, vaan toiveena oli päästä jatkamaan omaa elämää irrallaan entisestä puolisoista. Naisten käyttäytyminen myös haastattelutilanteessa toi esiin epävarmuutta omasta tavastaan kertoa tapahtuneista. Useat naisista pyytelivät anteeksi, koska he kokivat olevansa epä johdonmukaisia tai pelkäsivät, etteivät ole osanneet puhua asioista niin, että se hyödyttää minun tutkimustani ja he ovat mahdollisesti vain kuluttaneet turhaan minun aikaani tutkijana. Monenlaiset pelot ja epävarmuudet siis näkyivät naisten puheissa, ja osa naisista kertoi saavansa jopa haastattelutilanteessa fyysisiä oireita, kuten vatsakipua, kun he kuvasivat entistä puolisoaan ja kohtaamisia sosiaalityöntekijän kanssa.

Lähisuhdeväkivallan uhri on tyypillisesti joutunut olemaan parisuhteessa tekijälle henkisesti aina saatavilla. Eron jälkeen hän on saattanut joutua tekemään paljon työtä sen eteen, että on tunnistanut omat rajansa, sen miten häntä saa kohdella ja mihin hänellä on oikeus. Väkivallan uhrin on usein vaikea asettaa rajoja ketään kohtaan, mutta erityisesti se on vaikeaa väkivallan tekijää kohtaan ja vaatii paljon työtä. Jos viranomainen pyrkii saamaan uhria rikkomaan näitä hänen asettamiaan rajoja, neuvomalla tätä toimimaan tekijän hyväksi, vaaditaan uhrilta vielä enemmän rohkeutta ja vahvuutta vastustaa tätä. Viranomaisella on aina valta-asema suhteessa asiakkaaseen, jolloin tämä saa helposti uhrin epäilemään itseään.

Kuulluksi tulemisen kokemuksia yhdisti se, että nainen oli ollut tapaamisilla yksin, eikä entinen puoliso ollut niissä läsnä. Työntekijä oli ikään kuin vain naista varten. Suhde työntekijään oli pidempi ja tapaamisilla ei ollut kiirettä tai kiireen tuntua. Työntekijöillä oli erityisosaamista lähisuhdeväkivallasta ja sen monimuotoisuudesta. Näistä tapaamisista naiset olivat kokeneet saavansa voimaa arkeen ja omaan selviytymiseensä.

Kohtaamattomuuden kokemus noudattaa aikaisempien tutkimusten tuloksia (Laitinen ym. 2024; Katz ym. 2020; Nikupeteri 2016; Ojuri 2004). Vaikka työntekijä ja nainen todennäköisesti jakavat moraalisen ajatuksen siitä, että väkivalta on väärin, saattaa konkreettinen tulkinta tilanteista erota toisistaan. (Nikupeteri 2016, 138). Kohtaaminen sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä tapahtuu suhteessa, jossa molemmilla on jonkinlainen rooli. Haastattelujen naisilla kohtaamiset sosiaalityöntekijöiden kanssa jäivät etäisiksi. Liittämis- ja kontrollisuhteen näkökulmasta lähisuhdeväkivallan uhrien nähdään olevan vaarassa syrjäytyä ja sosiaalityöntekijän roolina on tunnistaa nämä syrjäytymisriskin alla olevat ja riskiä tulisi ennaltaehkäistä. Haastattelujen naisilla oli kuitenkin kokemus, että sosiaalityöntekijä ei ollut tunnistanut heitä uhreina, jotka olisivat tarvinneet tukea. Tilanteet oli nähty ehkä vain pienimmän harmin mukaan, eli esimerkiksi tavallisena eroriitana. Jos sosiaalityöntekijä on nähnyt miehen vieraannuttamisen tai mustamaalaamisen uhrina, on hän saattanut kokea toimivansa syrjäytymistä ehkäisevästi, kun on kieltänyt naista kertomasta väkivallasta tai ohittanut väkivallan merkityksettömänä naisen siitä kertoessa. (Juhila 2006, 7, 39–47, 62.) Lähisuhdeväkivallassa ja eron jälkeisessä vainossa ei kuitenkaan koskaan ole kyse vuorovaikutusongelmasta, eikä uhri pysty lopettamaan väkivaltaa muuttamalla omaa käytöstään. Väkivallan voi lopettaa vain tekijä itse. (Aulaskoski & Goman 2024.)

Naisten kokemuksissa kumppanuussuhde ei toteutunut sosiaalityöntekijöiden kohtaamisissa, koska naisen oma näkemys tapahtuneista ei saanut arvoa. Suhteessa väkivaltatyöntekijöihin, kumppanuussuhde sen sijaan toteutui. Naiset kokivat tulleensa kohdatuiksi arvostaen ja kuunnellen. Haasteena kumppanuussuhteen luomisessa todettiin jo aiemmin olevan se, että palvelut ovat järjestetty ongelmakohtaisesti, ja palveluissa keskitytään vain tietyn asian hoitamiseen tietystä näkökulmasta. Tämä näkyi naisten kohtaamisissa. Lähisuhdeväkivallan näkökulmasta katsottuna se näkyi positiivisesti turvakodin ja väkivaltatyöntekijöiden työssä. Heidän ammatillinen mallitarinansa ohjaa puhumaan väkivallasta ja tukemaan lähisuhdeväkivallan uhreja. Negatiivisesti se näkyi muissa palveluissa, joissa palvelun sisältö ennemminkin ohjasi näkemään tilanteet jonkin muun mallitarinan kautta. Eri osapuolten edut

saattoivat olla ristiriidassa, mikä oli haastattelujen naisilla korostunut lastenvalvojan tapaamisilla. Näissä ristiriita liittyy eronneiden vanhempien näkemyksiin siitä, mikä on lapsen etu. Kompromissiratkaisu liittyy vahvasti kumppanuussuhteeseen, mutta kuten aiemmin teoriaosuudessa tuli ilmi, jos mukana on lähisuhdeväkivalta, ei kompromissi voi olla oikea ratkaisu. (Juhila 2006, 76–79, 81–84.) Vallan merkitys korostuu myös asiakkaan ja sosiaalityöntekijän suhteen rakentumisessa. Vaikka asiakkaallakin on oma roolinsa ja vastuunsa suhteen muodostumisesta, on suhteen laadun määrittämisessä kuitenkin sosiaalityöntekijällä ammattilaisena suurempi vastuu.

Väkivaltatyön erityisosaajien kohtaamisissa tuli näkyviin myös huolenpitosuhteen piirteitä. Ammattilainen antoi asiakkaalle sitä hoivaa, mitä hän sillä hetkellä tarvitsi. Aikaisemmin tuli esiin, että huolenpitosuhteessa on vaarana asiakkaan kiinnittyminen liikaa työntekijään. Haastatteluissa oli kuitenkin nähtävissä, että työntekijä oli alkuvaiheen hoivaamisen jälkeen lähtenyt viemään suhdetta enemmän kumppanuussuhteen puolelle ja pyrkinyt vahvistamaan naisen omaa toimijuutta. Suhde siis muuttui sen mukaan, mikä missäkin kohtaa palveli asiakasta parhaiten. (Juhila 2006, 88, 76–110.)

Vainon yleisyys poikkesi tämän tutkielman aineistossa aikaisemmista tuloksista. Tilastojen mukaan 29 % väkivaltaa suhteessa käyttäneistä miehistä vainoaa entistä puolisoaan eron jälkeen (Uusivuori 2011, 167–168; Väänänen 2011, 121; Piispa 2005, 58). Haastatteluun osallistuneiden naisten osalta luku on paljon suurempi, sillä kaikilla naisilla oli kokemuksia entisen puolison toteuttamasta vainosta. Tähän voi olla syynä se, että kuten aiemmin tuli ilmi, ei vainoa ole helppo tunnistaa, ja tilastoissa näkyvät mahdollisesti vain vainon vakavimmat muodot. Myös haastatteluiden naisista vain osa tunnisti ja osasi nimetä kohdanneensa vainoa, ja osan kokemukset olen itse heidän kertomansa perusteella nimennyt vainoksi.

Vaikeista kokemuksista huolimatta naisilla oli myös kiitollisuuden tunnetta ja toivoa tulevasta. Naiset saattoivat olla kiitollisia siitä, mitä apua he olivat saaneet ja yksi naisista koki, että kaikesta huolimatta vaikeat kokemukset ovat tuoneet hänet siihen missä hän on nyt, eikä hän sen vuoksi muuttaisi mitään. Aika auttoi parantamaan omia haavoja, vaikka äideillä suru lasten puolesta tuli esiin. Yksi äiti kuvasi, että hän pelasti itsensä, mutta ei pysty pelastamaan lastaan. Omaan selviytymisen kokemukseen sekoittui siis suru lasten puolesta ja oma voimattomuus suojella lapsia.

Väkivallasta suoraan kysyminen, uhrin kertomaan uskominen, tiedon antaminen, pyrkimys katsoa tilanteita eri kanteilta, eikä vain ensimmäisen oman mallitarinan ohjaaman ikkunan kautta. Tässä on kiteytettynä naisten toiveet työntekijöille.

Ajattelen, että kiire vaikuttaa siihen, miten työntekijä kohtaa asiakkaan ja kuinka helposti hän tulkitsee tilanteita yksinkertaistaen. Jos sosiaalityöntekijä tietää, että aikaa perheen tapaamiseen on vain vähän ja samana päivänä on paljon tapaamisia, on hänellä ehkä toive, että asiakkaan tilanne olisi mahdollisimman helppo, eikä aikaa vaativa. Jos työn paine tuntuu koko ajan niskassa, ei ehkä ole edes helppo huomata merkkejä muusta. Eikä niitä ainakaan halua erikseen lähteä kaivamaan. Tällöin ammatillinen mallitarina mahdollisesti ohjaa helpommin tekemään ratkaisuja. Perheoikeudellisessa yksikössä se voi näkyä siinä, että tilanne halutaan tulkita tavalliseksi eronneiden puolisoitten vuorovaikutushaasteeksi tai aikuissosiaalityössä asiakas nähdään vain toimeentulotukea tarvitsevana. Tilanne voi myös kääntyä tällöin aivan pääläelleen, ja uhrista tuleekin syytetty. Tarvitaan siis rakenteellisia muutoksia, jotta sosiaalityöntekijöillä on aikaa ja mahdollisuuksia kohdata asiakkaat yksilöllisesti. Tarvitaan myös yhteisiä toimintamalleja työpaikoille, jotta työntekijöiden on aidosti kiireisessä työarjessa mahdollisuus miettiä erilaisia hypoteeseja, jotta uhrien ääni tulee kuuluviin ja he tulevat autetuksi. (Juhila 2006, 76–84.) Julkisissa palveluissa viranomaisella on kaksoisrooli, jossa heillä on ratkaistavana mikä on aidosti asiakkaan ja lapsen etu. Eri osapuolten näkemykset voivat myös olla ristiriidassa keskenään, eikä vanhemmille aina ole mahdollista saada omia työntekijöitä. Joka palvelussa ei varmastikaan myös ole mahdollista työskennellä syvemmin lähisuhdeväkivallan seurausten kanssa. Asiakkaan kohtaaminen ja heikomman puolelle asettuminen ovat kuitenkin sosiaalityön ydintä, jolloin nämä arvot tulisi toteutua jokaisen sosiaalityöntekijän tekemässä työssä, oli hän sitten työssä viranomaisena julkisella puolella tai jossakin muussa palvelussa. Tieto ilmiöistä ja yhteiset toimintatavat auttaisivat toimimaan tilanteissa asiakas paremmin kohdaten. Lähisuhdeväkivallan olemassaoloa ei saa vähätellä tai kieltää, ja asiakkaalle tulee aina antaa mahdollisuus päästä purkamaan tilannetta omalla tapaamisella. Jos se ei ole mahdollista tietyn palvelun puitteissa, tulee työntekijän auttaa asiakas sen palvelun piiriin, jossa keskustelut väkivallasta ovat mahdollisia. Tämä ohjaus tulee tehdä työntekijän yhteydenotolla, eikä jättää asiakkaan itsensä vastuulle. Nämä toisivat jo tunteen siitä, että on tullut kuulluksi ja uskotuksi ja saa apua, jos sitä kokee tarvitsevana.

Tutkielman otanta on verrattain pieni, joten sen yleistäminen koskemaan laajemmin sosiaalityöntekijöiden kohtaamisen taitoja on ongelmallista. Kentällä on varmasti paljon sosiaalityöntekijöitä, jotka eivät työskentele suoraan väkivaltailmiön parissa, mutta joilla on silti paljon ymmärrystä ilmiöstä ja taitoja kohdata sensitiivinen aihe. Tutkielman tarkoituksena oli kuitenkin tutkia naisten kokemuksia, ja merkillepantavaa on, miten samankaltaisia kokemuksia naisilla oli riippumatta siitä, missä päin Suomea he asuivat, tai milloin kohtaamiset ovat tapahtuneet. Minun ei myöskään ollut vaikea saada haastateltavia, siinä vaiheessa, kun sain infokirjettä puskaradion avulla levitettyä. Huomioitavaa toki on, että haastattelupyynnöön vastaa todennäköisemmin sellainen, jolla on joku negatiivinen kokemus, kuin sellainen, jonka kokemukset ovat neutraaleja tai positiivisia. Ajattelen, että kaikesta tästä huolimatta tutkimuksen tulos on merkittävä, koska se vahvistaa aikaisempia tutkimuksia. Sosiaalityöntekijöillä ei kaikissa palveluissa vaikuttaisi olevan tarpeeksi tietoa lähisuhdeväkivallan eri ilmiöistä ja niiden vaikutuksista uhriin ja lapsiin. Kiire aiheuttaa sen, että asiakastilanteita tulee helposti katsottua oman palvelun ammatillisen mallitarinan silmälasien läpi, jolloin asiakkaiden yksilölliset tilanteet jäävät näkemättä. On helpompi tarttua selkeämmin näkyvillä olevaan ja näin aikaa säästävään tulkintaan, kun käytettävät resurssit ovat rajalliset. Kuitenkin lähisuhdeväkivallan ja eron jälkeisen vainon uhrien kannalta tämä on vahingollista. Se on vahingollista myös lasten hyvinvoinnin kannalta. Eikä se pitkällä aikavälillä helpota edes resursseja, koska uhrien monenlaiset oireet ja väkivallan seuraukset näkyvät heidän tarvitsemiensa palveluiden määrässä. Lisäksi ylisukupolvisuus on nähtävissä lähisuhdeväkivallan ilmenemisessä. Niillä aikuisilla, jotka ovat joutuneet itse väkivallan uhreiksi lapsuudessaan, on kohonnut riski tulla itse käyttämään väkivaltaa lähisuhteissaan. (Laitinen ym. 2024, 55–56.) Tutkielman tarkoituksena ei ollut selvittää vain äitien kokemuksia, vaan lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia ylipäänsä. Kuitenkin painopiste on vahvasti äitiydessä ja eron jälkeisessä vanhemmuudessa, koska suurimmalla osalla haastatelluista oli yhteisiä lapsia väkivallan tekijän kanssa ja osittain tarve palveluille tuli juuri lasten kautta. Tutkielmassa kuuluu kuitenkin myös hänen äänensä, jolla ei ollut yhteisiä lapsia väkivallan tekijän kanssa. Näihin kohtaamisiin ei liittynyt vaadetta olla tekemisissä väkivallan tekijän kanssa, mutta yhtä lailla kokemukset väkivallasta ohitettiin ja mitätöitiin palveluissa.

Yhtenä tutkielman tärkeänä johtopäätöksenä on, että kun kyseessä on lähisuhdeväkivallan kaltainen kompleksinen ilmiö, tulee kaikille eri osapuolille antaa lisää tietoa. Uhri tarvitsee konkreettisia esimerkkejä siitä, mitä kaikkea väkivalta voi olla. Tekijä tarvitsee tietoa eri muodoista ja erityisesti pakottavasta kontrollista ja vainosta. On mahdollista, ettei tekijä

itsekään ymmärrä käyttävänsä väkivaltaa ja aiheuttavansa toisessa ihmisessä pelkoa. Ja ilman ymmärrystä, on mahdotonta ottaa toiminnastaan myöskään vastuuta. Myös perheen lapset tarvitsevat tietoa ikätasonsa mukaisesti. On tyypillistä ajatella, ettei lapsille tule kertoa aikuisten välisistä ristiriitatilanteista ja lasta täytyy eron jälkeen kaikin keinoin varjella miltään negatiiviselta puheelta toisesta vanhemmasta. Mutta jos lapsi kokee toisen vanhemman luona tämän käytöksestä johtuvaa pahaa oloa, eikä hänen kokemustaan uskota, aiheuttaa se hänelle ristiriidan omien tuntemusten ja ulkoapäin kerrotun välille. Vaarana on, että turvallinen vanhempi aiheuttaa lapselle kokemuksen ristiriitaisesta vuorovaikutuksesta, jos hän viestii väkivaltaa käyttävän vanhemman käytöksestä valheellisen positiivisesti. Lapsen on helpompi suojautua manipuloivan vanhemman käytökseltä, jos hänellä on ymmärrystä ilmiöstä. (Katz 2024; Juhila 2006, 149–150, 153.) Sosiaalityöntekijät tarvitsevat tietoa, jotta he osaavat tunnistaa väkivaltatilanteita ja erottaa väkivallan eri muotoja toisistaan. Sosiaalityöntekijöille ja muille sosiaalialan ammattilaisille on annettava koulutusta lähisuhdeväkivallasta ja eron jälkeisestä vainosta. Työpaikoille on luotava yhteiset toimintamallit tunnistamaan erilaisia lähisuhdeväkivallan muotoja. Sosiaalityön opinnoissa tulisi antaa enemmän tilaa kohtaamisen ja vuorovaikutuksen taitojen opetteluun.

Pohdinta

Kirjoitan tätä tutkielmaa ajassa, jossa yhteiskunnallisessa ja arjen keskustelussa on tyypillistä nostaa esiin närkästystä jostain huolesta puhuessa siitä, että miksi juuri tuosta asiasta tai ilmiöstä puhutaan, vaikka on muitakin ongelmia. Sukupuoli tuntuu herättävän ihmisissä erityisesti voimakkaita tunteita. Nais erityistä työtä tekevältä voidaan kysyä, että miksi työtä on tehtävä erityisesti naisnäkökulmasta ja eikö tämä työntekijä ole kiinnostunut miesten hyvinvoinnista ollenkaan. Sitä ei kuitenkaan pääsääntöisesti kyseenalaisteta, että työtä tehdään esimerkiksi lasten näkökulmasta, eikä samassa palvelussa käsitellä ikäihmisten asioita, vaan niitä käsitellään muissa palveluissa. Se, että joku ilmiö nostetaan esiin, ei tarkoita sitä, etteikö joku muu asia olisi myös tärkeä. Kun puhutaan miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta, saattaa esiin nousta kysymys, miksi ei puhuta naisten miehiin kohdistamasta väkivallasta. Aivan kuin jostain puhuminen tarkoittaisi, ettei pitäisi jotain muuta asiaa tärkeänä tai kieltäisi sen olemassaolon. Koen, että keskustelu vainoamisesta ja vieraannuttamisesta kulkee hiukan samoja polkuja. Niin kuin sen nostaminen esiin, että on olemassa eron jälkeistä vainoa, jossa vieraannuttamissyystä käytetään yhtenä aseena vainoamisen uhria kohtaan, tarkoittaisi sitä,

ettei uskoisi vieraannuttamisen olemassaoloon tai sen vahingollisuuteen. Siinä mielessä näitä kahta termiä saattaa työntekijä joutua vertailemaan keskenään, että hänen on mahdollisesti asetettava erilaisia hypoteeseja asiakkaan asiassa ja tätä kautta miettiä kummasta ilmiöstä asiakkaan tilanteessa on kyse. Mutta merkityksellistä onkin ymmärtää näitä molempia ilmiöitä, jotta työntekijän on aidosti mahdollista tunnistaa mistä on kyse. On äärimmäisen haitallista uhrille ja lapsille, jos vieraannuttamista ei tunnisteta ja lasten suhde toiseen vanhempaan katkeaa tai vahingoittuu toisen vanhemman valheellisten syytösten ja manipuloinnin vuoksi. Mutta aivan yhtä vahingollista uhrille ja lapsille on, jos vainoaminen pelkistetään eroriidaksi tai vainoajan syytöksiä siitä, että uhri yrittää rajata yhteydenottoja tai muuta kontaktia suojatakseen itseään ja lapsia väkivallalta, nimetään vieraannuttamiseksi. Tunnistan sen, että myös tämä pro gradu -tutkielma voi tuoda ajatuksen vastakkainasettelusta, koska se käsittelee vain miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa, eikä huomioi naisten miehiä kohtaan käyttämää väkivaltaa. Vastakkainasettelu sukupuolten välillä ei ole kuitenkaan työni tarkoitus. Olen tehnyt työn naisnäkökulmasta lähisuhdeväkivallan uhrien tilastojen ja oman työni kautta tulleen kokemuksen kautta. Toisaalta sosiaalityöntekijöiden syyllistäminen kohtaamattomuuden kokemuksista, ei ole myöskään ollut tarkoituksena. Vaan tarkoituksena on tuoda esiin yksi puoli yhteiskunnassamme tapahtuvista todellisista ilmiöistä, jotka aiheuttavat kärsimystä ja joihin on puututtava. Toivon, että tämä tutkielmani tuo yhden osan lisää keskusteluun lähisuhdeväkivallan eri ilmiöistä ja siitä, miten suuri merkitys sosiaalityöntekijän tavalla kohdata asiakas, voi hänelle olla.

Koin koskettavana sen, miten avoimesti naiset minulle kertoivat kohtaamastaan väkivallasta, naiseudesta, äitiydestään ja siihen liittyvistä pohdinnoista ja kohtaamisista ammattilaisten kanssa. Toivon, että haastateltavat saivat tästä prosessista myös itse jotakin. Korjaavan tunteen, että siinä tilanteessa tuli kuulluksi. Hetken, jossa oli mahdollista puhua asia ilman pelkoa siitä, että syytetään mustamaalaamisesta, liioittelusta tai yrityksestä vieraannuttaa isää lapsistaan. Ajatuksen siitä, ettei väkivallasta kertoessa tarvitse selittää, miksi tapahtunut oli väkivaltaa. Tunteen siitä, että voi olla vaikuttamassa asioiden muuttumiseen. Vähintäänkin toivon, ettei kukaan joutunut kokemaan uudestaan tunnetta siitä, ettei tullut kuulluksi, tai kokemukset mitätöitiin. Minulle itselleni tämä matka toi enemmän kuin osasin odottaa. Se toi merkityksellisiä kohtaamisia lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kanssa. Se toi vielä entistä syvempää ymmärrystä siitä, miten suuresta ja kompleksisesta ilmiöstä on kyse. Ja se myös syvensi huolta siitä, kuinka paljon meillä yhteiskunnassa lähisuhdeväkivaltaa kohdanneet naiset joutuvat kokemaan palveluissa ohittamista, mitätöintiä ja syyllistämistä.

Suuri kiitos kaikille teille rohkeille naisille, joita sain haastatella tätä pro gradu -tutkielmaa varten!

LÄHTEET

- Attila H., Keski-Petäjä M., Pietiläinen M., Lipasti L., Saari J. & Haapakangas K. (2023). *Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021*. Loppuraportti. Helsinki. Tilastokeskus. [Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021-Loppuraportti](#)
- Aulaskoski T. & Goman M. (17.12.2024.). Seminaarin avaussanat. [Luento] *Psyykinen väkivalta ja pakottavakontrolli eron jälkeisessä elämässä -seminaari*. Tukikeskus Varjo.
- Berg K. (2008). *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D48/2008.
- Elo S., Tohmola A., Kajula O. & Kääriäinen M., (2022). Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *HOITOTIEDE* 2022, 34 (4), 215–225. [128987-Artikkelin teksti-276125-1-10-20230415.pdf](#)
- Eskola J. & Suoranta J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere. Vastapaino.
- Fontes L. A. (2004). Ethics in Violence Against Women Research: The Sensitive, the Dangerous, and the Overlooked. *ETHICS & BEHAVIOR*, 14(2), 141–174.
- Gaiswinkler W. & Roessler M. (2009). Using the expertise of knowing and the expertise of not-knowing to support processes of empowerment in social work practice. *Journal of Social Work Practice*, 23(2), 215-227.
- Gray M. & Webb S., (2013). *Social Work: Theories and Methods*. Los Angeles, California. SAGE.
- Hannus R. (2011). Tutkittua ja koettua. Teoksessa R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri (toim.) *Veitsen terällä: Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. (201–227). Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.
- Hautala S. (2021). *Sensitiiviset tutkimusaiheet ja tutkimuksen eettiset ratkaisut*. [Luento]. Luentokokonaisuudesta: Orientaatio pro gradu -tutkielman tekemiseen. Lapin yliopisto.

Harrikari T. (2021). *Tutkimusstrategia*. [Luento]. Luentokokonaisuudesta: Orientaatio pro gradu -tutkielman tekemiseen. Lapin yliopisto.

Hulkko A. (2011). Parisuhdeväkivallan varhaiset vaiheet. Teoksessa R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri (toim.) *Veitsen terällä: Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. (81–108). Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.

Hurtig J. (2003). *Taivaan taimet: uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Tampere. Vastapaino.

Hämäläinen K., Pirskanen H. & Rautio S. (2014). Sensitiiviset perheaiheet haastattelututkimuksessa – eettiset haasteet, perhesalaisuudet ja intervention mahdollisuus. *Janus* vol. 22 (1) 2014, 53–68. [Janus_1_2014_sisus.indb \(sosnet.fi\)](#)

Johnson C-S., (2016). Practice wisdom in social work: an uncommon sense in the intersubjective encounter. *European journal of social work*, 2017. VOL. 20, NO. 5, 619–629 <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1255592>

Juhila K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Painos 2011. Tampere. Vastapaino.

Järvinen-Tassopoulos, J., & Kesänen, M. (2020). Mistä asiantuntijuus muodostuu? Ongelmapelaajien kohtaaminen sosiaalityössä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 28(2), 150–167. <https://doi.org/10.30668/janus.77614>

Kaikkonen S. (17.12.2024). *Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja tekijän auttaminen*. [Luento]. Psykkinen väkivalta ja pakottavakontrolli eron jälkeisessä elämässä -seminaari. Tukikeskus Varjo.

Karhuvaara M., Kaitue S. & Ruuhilahti S. (2013). *Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä*. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Kataja E-L. (17.12.2024). *Haitalliset lapsuudenkokemukset (ACEs) ja myöhempi terveys ja hyvinvointi*. [Luento]. Psykkinen väkivalta ja pakottavakontrolli eron jälkeisessä elämässä -seminaari. Tukikeskus Varjo.

Katz E., Nikupeteri A. & Laitinen M. (2020). When Coercive Control Continues to Harm Children: Post-Separation Fathering, Stalking and Domestic Violence. *Child Abuse Review* 29(4): 310–324.

Katz E. (17.12.2024). *Impacts of post-separation coercive control on child and adult victims*. [Luento] Psykkinen väkivalta ja pakottavakontrolli eron jälkeisessä elämässä -seminaari. Tukikeskus Varjo.

Keski-Petäjä M. & Attila H. (2021). Sukupuolistuneen väkivallan ja lähisuhdeväkivallan kokemusten tilastoinnista. Teoksessa H. Attila, M. Keski-Petäjä, M. Pietiläinen, L. Lipasti, J. Saari & K. Haapakangas (2023). *Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021*. Loppuraportti. Helsinki. Tilastokeskus.

Kiamanesh P & Hauge M-I. (2019). “We are not weak, we just experience domestic violence”—Immigrant women's experiences of encounters with service providers as a result of domestic violence. *Child & Family Social Work*, Volume 24, 165-347.

Krug E. G., Dahlberg L. L., Mercy J. A., Zwi A. B. & Lozano R. (2005). *Väkivalta ja terveys maailmassa—WHO:n raportti*. Lääkärin sosiaalinen vastuu ry. Terveysten edistämisen keskus ry. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy. [WHO-raportti2vers](#)

Kääriäinen J. (2005). Väkivalta ja apuun turvautuminen. Teoksessa M. Piispa, M. Heiskanen, J. Kääriäinen & R. Sirén (toim.) *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. (103–121). Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipoliitiikan Instituutti (HEUNI) Publication Series No. 51. [Microsoft Word - julkaisu225 naisuhrit.doc](#)

Laitinen M. (2011). Naiseuden narratiivit. Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri (toim.) *Veitsen terällä: Naisuus ja parisuhdeväkivalta*. (55–76) Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.

Laitinen M., Nikupeteri A. & Chan H. 2024. Ex-partner stalking and children: the impact on children when one parent is stalking the other. Newar: John Wiley & Sons, incorporated 2024.

Manninen L. N.d.. *Puutu väkivaltaan* [verkkokoulutus]. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos (THL).

Marttala P. (2011). Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri (toim.) *Veitsen terällä: Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. (37–50). Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.

Metteri A. (2012). *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö*. Väitöskirja. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö - School of Social Sciences and Humanities. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8956-3>

Nikupeteri (2016). *Vainottuna -Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen*. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-931-9>

Nilosaari E. (9.10.2024). *Koulutus eron jälkeisestä väkivallasta ja vainosta. Työkaluja ilmiön tunnistamiseen ja puheeksiottoon*. [Luentodiat]. Tukikeskus Varjo.

Notko M. (2011). *Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa*. Väitöskirja. Studies in education, psychology and social research. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4178-9>

Ojuri A. (2004). *Väkivalta naisen elämän varjona: tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämänculusta ja selviytymisestä*. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111131011>

Payne M. (2020). *Modern Social Work Theory*. Bloomsbury Publishing Plc.

Perttu S. & Kaselitz V. (2006). *Parisuhdeväkivalta puheeksi – opas terveydenhuollon ammattihenkilöstölle äitiyshuollossa ja lasten terveysterveyspalveluissa*. Helsinki. Yliopistopaino. Saatavilla 20.10.2024 [Sirikka Perttu Verena Kaselitz. Parisuhdeväkivalta puheeksi opas terveydenhuollon ammattihenkilöstölle äitiyshuollossa ja lasten terveysterveyspalveluissa. - PDF Ilmainen lataus](#)

Perttu S., Mononen-Mikkilä P., Rauhala R. & Särkkälä P., (2015). *Päänavaus selviytymiseen. Väkivaltaa kokeneiden naisten käsikirja*. Naisten kulttuuriyhdistys. Vaasa. Kirjapaino Fram.

Piippo S. (2022). *Lähisuhdeväkivallan kohtaamisen rakenteet, käytännöt ja toimijuus sosiaalityössä*. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 282. Itä-Suomen yliopisto.

Piispa M. (2005). Parisuhdeväkivalta. Teoksessa M. Piispa, M. Heiskanen, J. Kääriäinen & R. Sirén (toim.) *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. (41–82) Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipoliittikan Instituutti (HEUNI) Publication Series No. 51. [Microsoft Word - julkaisu225 naisuhrit.doc](#)

Piispa M. (2011). Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri (toim.) *Veitsen terällä: Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. (15–36). Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.

Pirskanen H. (2011). *Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53/2011. https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/007020f4-alkoholi-isyys-ja-valta_net.pdf

Pohjoisvirta R. (2011). Väkivallan riskien arviointi ja turvasuunnitelma. Teoksessa R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri (toim.) *Veitsen terällä: Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. (133–145). Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.

Pösö T. (2008). Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraali. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. (93–110) Tampere. Tammer-paino.

Romakkaniemi, M. (2010). Toimijuus masennuksen sosiaalisuutta jäsentämässä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 18(2), 137–152. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/50558>

Saari J. & Haapakangas K. (2023). *Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021*. Loppuraportti. 7–15. Helsinki. Tilastokeskus. [Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021-Loppuraportti](#)

Sevón E. & Notko M. (2008). Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. (13–26) Tampere. Tammer-paino.

Siukola R. (2014). *Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö*. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy Tampere 2014. [THL_OPA2014_034_verkko.pdf \(julkari.fi\)](#)

Smart C., Neale B. & Stacey J. (2000). *Family fragments*. Cambridge. Polity Press.

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö, (2003). Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:23. *Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003–2005*. [Microsoft Word - tr03_23.doc \(valtioneuvosto.fi\)](#)

THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, N.d.. Puutu väkivaltaan -verkkokoulutus lähisuhdeväkivallasta. [Verkkokoulut - THL](#)

Tuomi, J. & Sarajärvi A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki. kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uusivuori, H. (2011). Tanssin jälkeen. Teoksessa R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri. (toim.) *Veitsen terällä: Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. (159–169). Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.

Väänänen, K. (2011). Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri. (toim.) *Veitsen terällä: Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. (109–132). Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.

Lait

Valtion sopimukset 1991/60. Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Istanbulin sopimus 53/2015. Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. [53/2015 - Valtiosopimukset - FINLEX ®](#)

Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 1354/2014. [Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta... 1354/2014 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)

Rikoslaki 1889/39. [Rikoslaki 39/1889 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)

Liitteet

Hei! Nimeni on Jutta Toikka ja olen tekemässä sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa Lapin yliopistoon aiheesta ”Lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sosiaalityöntekijän kohtaamisessa”. Tavoitteena tutkielmalleni on tarkastella, minkälaisia merkityksiä sinä lähisuhdeväkivaltaa kohdanneena naisena annat sosiaalityöntekijän kohtaamiselle. Onko sosiaalityöntekijä ottanut väkivallan puheeksi ja oletko kokenut tullesi kuulluksi? Koetko, että sosiaalityöntekijä uskoi sinua vai jouduitko kokemaan syyllistämistä? Onko kohtaamisella ollut merkitystä sinun selviytymisesi kannalta? Jos kokemus on vaikuttanut omaan selviytymiseesi, mitkä tekijät kohtaamisessa ovat siihen mielestäsi vaikuttaneet?

Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on olla yhtenä osana tiedonmuodostusta lähisuhdeväkivaltailmiön ymmärtämisessä ja palvelujen kehittämisessä. Vaikka sukupuolten välisestä tasa-arvosta on puhuttu paljon ja sen eteen on tehty paljon työtä, on naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta edelleen Suomessa merkittävä sosiaalinen ongelma. Sosiaalityön kentällä tavataan joka palvelussa lähisuhdeväkivallan uhreja. Sillä, miten sosiaalityöntekijä väkivallan uhrin kohtaa, voi olla merkitystä siihen, miten uhri pystyy ottamaan apua vastaan ja miten kykenevä hän on hakemaan apua myöhemmässä vaiheessa. Tutkimukseen osallistumalla sinulla on lähisuhdeväkivallan uhrina mahdollisuus saada ääntäsi kuuluviin ja olla vaikuttamassa omalta osaltasi, miten lähisuhdeväkivallan uhreja sosiaalialalla kohdataan ja miten heitä autetaan. Ymmärrän lähisuhdeväkivallan tutkielmassani monimuotoisena, eikä väkivallan muodolla ole osallistumisen kannalta merkitystä. Merkityksellistä tutkimukseen osallistumiseen ei ole se, onko sinun kokemasi väkivalta määritelty viralliselta taholta väkivallaksi, vaan merkityksellistä on sinun oma kokemuksesi. Väkivaltakokemukset ovat voineet tapahtua jo kauan aikaa sitten, tai sitä on voinut tapahtua hiljattain. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Valmiista tutkielmasta ei ole mahdollista tunnistaa osallistujia. Aineisto tuhotaan tutkielman valmistuttua.

Tutkielma sijoittuu sukupuolittuneen väkivallan kenttään. Toteutan tutkimuksen laadullisena tutkimuksena ja tavoitteena on saada kerättyä aineisto syksyn 2024 aikana joko haastatteluilla ja/tai kertomusteksteillä naisilta, jotka ovat kokeneet väkivaltaa lähisuhteessaan ja jotka ovat palveluissa kohdanneet sosiaalityöntekijän tai jonkun muun sosiaalialan ammattilaisen.

Haastattelut voidaan toteuttaa joko videopuhelun välityksellä tai kasvotusten, jos se on haastateltavan ja haastattelijan välimatka huomioon ottaen mahdollista. Yhteystiedot haastattelusta sopimista varten voit laittaa osoitteeseen: juttoikk@ulapland.fi.

Jos haluat osallistua kirjoittamalla, pyydän sinua vastaamaan kirjoituksessasi alla oleviin kysymyksiin vapaamuotoisesti ja lähettämään kirjoituksen minulle sähköpostiin juttoikk@ulapland.fi.

Kiitos!

1. Minkälaista väkivaltaa olet lähisuhteessasi kokenut?
2. Missä palvelussa tai palveluissa olet kohdannut sosiaalityöntekijän (tai jonkun muun sosiaalihuollon ammattilaisen, kenet?) lähisuhdeväkivaltaa käsitellessäsi?
3. Onko sinulla yhteisiä lapsia väkivaltaa käyttäneen kanssa?
4. Kuvaa kohtaamista sosiaalityöntekijä kanssa (kerro esimerkiksi: Ketä kohtaamisessa oli läsnä? Kysyikö työntekijä sinulta väkivallasta? Jos hän ei kysynyt, miten väkivalta tuli tapaamisessa esiin? Koitko, että sosiaalityöntekijä uskoi sinua, kun kerroit väkivallasta? Mikä sai sinut ajattelemaan, että hän uskoi? Tai mikä sai sinut ajattelemaan, että hän ei uskonut? Tunsitko olosi turvalliseksi kohtaamisessa? Koitko, että sosiaalityöntekijällä oli aikaa kuunnella sinua? Miten koit sosiaalityöntekijän ottaneen vastaan sinun kertomasi asiat väkivallasta? Minkälainen merkitys sosiaalityöntekijän tapaamisella oli sinulle hyvinvoinnin tai selviytymisen kannalta?) Kuvaa tilannetta ja tuntemuksiasi omin sanoin. Voit kuvata jotain yksittäistä kohtaamista sosiaalityöntekijän kanssa, tai kokemuksia useammasta kohtaamisesta.
5. Mitkä seikat ovat mielestäsi saattaneet vaikuttaneet siihen, miten olet tullut kuulluksi?
6. Mitä kohtaamisesta sosiaalityöntekijän kanssa seurasi?
7. Olitko hakenut palvelua itse vai oliko sinut ohjattu palvelun/avun piiriin jonkun toisen auttamana tai ohjaamana?
8. Oletko saanut apua joltain muulta taholta, minkälaista tukea olet saanut? (vertaistuki, läheiset)
9. Muuttuiko tilanteesi kohtaamisen jälkeen? Miten se muuttui?
10. Miten ymmärrät selviytymisen? Koitko, että olet selviytynyt?
11. Mitä muuta haluat kertoa asiaan liittyen?
12. Mitkä seikat ovat mielestäsi saattaneet vaikuttaneet siihen, miten olet tullut kuulluksi?